

SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLÂM ENSTİTÜLERİ
TALEBE FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Cahid BALTACI

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ :

**A. Vehbi
VAKKASOĞLU**

İDARE MÜDÜRÜ :

İSMAİL L. ÇAKAN

BU SAYIDA

SELÂM	İSLÂM MEDENİYETİ
MÜSTEŞRİKLER VE İSLÂM	Dr. İrfan ABDÜLHAMİD Trc: Avni İLHAN
MÂLÂYÂNİ	Ah ÖZEK
VAHDÂNİYET	Mustafa VARLI
AHMED B. EBİ'L HAVÂRÎ	Dr. A. Subhi FURAT
KANUNLAR KARŞISINDA TOPRAK DAVASININ MANASI	Prof. Dr. Şakir BERKİ
YOL, BU GERÇEK YOL OLMALIDIR (Şiir)	İsmail BAYRAM
İSLÂM HUKUKU KÜRSÜSÜ İHDÂSİ ZARÛRÎDİR	Bekir YÜCEL
MEHMED ÂKİF'İN SAFAHAT'DA BULUNMAYAN BİR ŞİİRİ ÜZERİNE	Sabit AYASBEYOĞLU
NİSAN YAĞMURU	İsmail L. ÇAKAN
MİMAR SİNAN	Hasan ÖZÖNDER
MERHUM ABDULLAH ŞKALYİÇ	Prof. H. Ömer MUŞİC
BAŞGİL	Fehmi KORU
İSLÂM DÜŞÜNCESİNE DAİR KOMÜNİST CEMİYETLERDE DİN HAYATI	Arif ERKAN Muhsin ABDÜLHAMİD Trc: Tayyar ALTIKULAC
BİR SABAH (Şiir)	Rekin ERTEM
DEVİR-İ SÜLEYMAN	Hilmi KURTULUŞ
GAZETELERDE MUSİKÎ MÜSÂBAKALARI	Dr. Cahid ÖNEY
ANNE (Şiir)	O. Selim DİNÇSOY
SUALLERE CEVAPLAR	Gazi MERT
MUHYİDDİN İBNÜ'L ARÂBÎ HABERLER	İ. Samahaddin CEM İSLÂM MEDENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi

Nuruosmaniye Caddesi No: 82/1

Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme Ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K.: 1315

S İ R K E C İ

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara : T.İ.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: **Mehmet KARAMAN**

Kayseri: T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı : **İ. N. NURSAÇAN**

Konya : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : **Ahmet FİDAN**

İzmir : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : **Orhan ÇETİN**

Dış Münasebetler : **Mahmut ÖZTÜRK**

TEKNİK KADRO

Sekreter :

Erdoğan ATAĞ

Ressam :

Gürbüz AZAK

Dizgi ve Baskı : **AHMET SAİT MATBAASI — İSTANBUL**

Yıl : 1. Sayı : 9

Basıldığı Tarih : 17 Nisan 1968

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 30. TL.

Altı Aylık : 6 sayı, 15. TL.

Öğrencilere % 20 Tenzilât yapılır.

Yabancı Memleketlere İki katı.

Bir sayısı : 250 Kuruş.

İLÂN TARİFESİ

Dış Kap. : 2 renk 2.500 TL.

Tek renk 2.000 TL.

İç Kapak : 2 renk 1.500 TL.

Tek renk 1.000 TL.

Renkli ilân sahifesi :

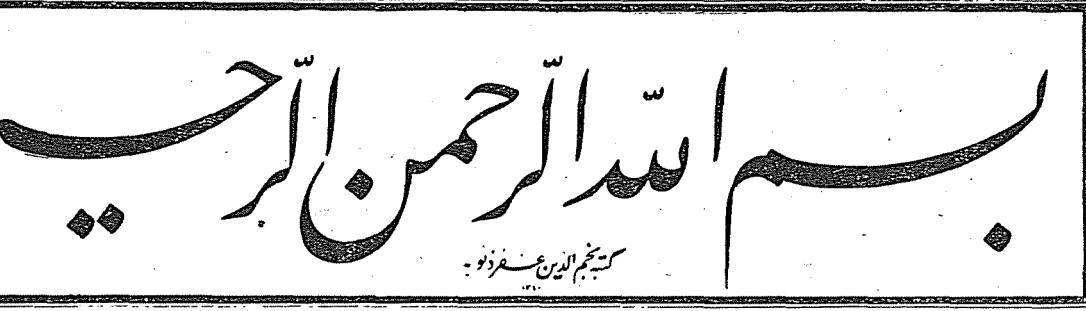
Tamamı : 1.200 TL.

1/2 : 750 TL.

1/4 : 400 TL.

1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınamaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

DOKUZ aydan beri hizmet yolunda yürüyen «İslâm Medeniyeti», Memleketimiz'in iman ve fikir hayatındaki büyük bir boşluğu doldurmaya gayret ederken, dostlarının yakın alâka ve teveccühlerine mazhar oluyor. Bu ve bu gibi tecrübeler göstermiştir ki, Türkiyenin, politika dışında, meselelerine realist açıdan bakan ciddi bir neşir organına çok ihtiyacı vardır. Artık her meselemizi bağırıp çağırmak, argo kelimelerle hücum etmek, yerli-yersiz itham kampanyasına girişmekle değil; iman, ilim ve fikir açısından değerlendirmekle halletmenin gününü yaşıyoruz. İslâm dâvâsına, kafaları kırmaya mahsus «kılı topuz» lar yerine, kafaların içindeki bozuk fikirleri güneş gibi eritecek iman ve Kur'an hakikatlarıyla hizmet edilebileceğine inanıyoruz. Bu sebeptendir ki, «İslâm Medeniyeti», tahassürü ifadelerle şuna buna hücum etmeyerek, nurlu kurtuluş yolunu göstermekle kalmış, dâvâsının «tez olma» haysiyetini lekelememiştir.

TÜRKIYE'DE, şimdiye kadar, bütün İslâm dâvetçileri tarafından bu yol tutulsaydı ve «İnsanları Rabbinin yoluna iyilikle, güzel öğütle dâvet et, onlarla olan mücadeleyi en güzel şekilde yap» (1) esasına sadık kalınsaydı, belki de bugün daha büyük bir mesafe kat edilmiş olacaktı. Çünkü dâvet ve mücadelede esas olan, insanların ruh ve akıllarına hitabedebilmektir. Bu, tam mânâsıyla yapıldığı zaman, pek az insan hatâda ısrar edebilecektir.

BU durum karşısında, teşkilâtsizliği yüzünden tesir sahası daralan Hak dâvetçilerinin vazifesi, karşısındaki gurubun müntesiplerinin de bir gün kendi saflarına geçebileceğini düşünüp, — belirttiğimiz üzere — bütün davranış ve hareketlerinde iman ve ilim ölçülerine sadık kalarak, bir an önce teşkilâtlanmaya başlamaktır. Bu ölçüler içinde İslâmın zaferini müjdeleyebiliriz.

Selâm, Allah'ın rızasını gözeterek, İslâm'a hizmetçi olanlara...

(1) Nahl Sûresi, 125. âyet.

Mabiyat

YAZAN :

Dr. İrfan ABDÜLHAMİD

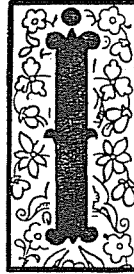
(Bağdat Üniversitesi Şeria Fak.
Felsefe ve Akaid Kursüleri

Hocası

TERCEME :

Avni İLHAN

Müsteşrikler ve İslâm

CTİMÂİ ilimler sahasında yapılan araştırmalar içinde, İslâmiyetle ilgili Garbtaki tetkikler kadar kin, garaz ve kasıdla dolu olanı yoktur. Çünkü akide, medeniyet ve an'ane yönünden İslâmı anlamıya müsteşrikleri sevmeden asıl âmîl «Müslümanların mazisindeki ruhi ve kültürel temellerin inkârına çalışmak, O'nu küçük düşürmektir» (1) «Halbuki Avrupalı, diğer din ve medeniyetleri «doğrulukla, hattâ çok kerre takdir ederek tetkik eder, onlara karşı sevgi besler.» (2) İslâm hakkındaki tetkikinde ise bu metoddan ayrılır. «Artık doğruluğun yerini O'na karşı beslediği kin alır, devamlı surette onun tesirinde tetkikini yapar.» (3) Haktan sapar, doğrudan ayrılır. Biz, bunun sebebini Garb ve İslâm âlemlerinin aralarındaki eski alâkalarda buluyoruz. Çünkü batıların bu gün İslâm hakkında düşündükleri ve hissettikleri, Avrupalının zihninde mevcut çok eski bilgilerin, tâ haçlı seferleri ve ondan bir asır evvelki asra, yani milâdî 1000 senesinin sonlarına, Muhammed Esed'in «Avrupa medeniyeti'nin ilk çocukluk devri» diye isimlendirdiği zamana kadar uzanan marifetlerin tesir ve infiailleriyle alâkalıdır. (4)

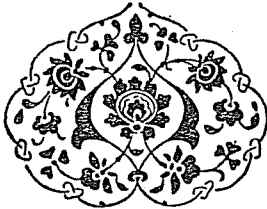
BU eski kin ve nefretin gölgesinde İslâmın aleyhine olarak tarihin inkârı hâlâ aynı şekilde devam etmektedir. Halbuki Avrupalının muhayyilesinde artık din, tesirinin büyük bir kısmını kaybetmiştir. Yalnız şu bir hakikattir ki hiç kimse çocukluğundan beri kendine telkin edilen dinî inançların hepsinden tam mânâsıyla kurtulamaz. Hattâ insanın bir çok davranışlarında bu inançların aslı ehemmiyeti vardır. İnsan farkında olmasa da, bu ehemmiyet fiiliyatta bilhassa devam eder. Bu hakikate muasır müsteşriklerden pek çoğu işaret etmektedir. Prof. W. M. Watt: «On ikinci asırdan itibaren Avrupada İslâm aleyhine doğmuş muharref bilgilerin düzeltilmesi için, araştırmacılar gayret sarfet-

(1) *El-Behî, (Dr. Muhammed), el-Mübeşşirün ve'l-Müsteşrikün fi Mevkufihim mine'l-İslâm, Ezher Üniversitesi neşriyatından, Ezher mat. s. 1.*

(2) *Esed, (Muhammed), et-Tarîk ilâ Mekkete, Afîf el-Baalbekî tercümesi, Beyrut, 1956. Birinci baskı.*

(3) Aynı eser.

(4) Aynı eser.

mektedirler. Fakat bu uzun ve ilmi gayrete rağmen Orta Çağ kitaplarının doğurduğu hakikatin karşısında olmanın tesirleri hâlâ devam etmektedir. Yeni araştırma ve tetkikler bundan sonra o tahriflerin hepsini düzeltmeye muktedir olamayacaktır.» (5) demektir. Prof. Bernard Levis de bu konuda şöyle der : «Batının dini taassubu muasır âlimlerin bir çok eserlerinde, açıkça, çok defa da ilmi bahislerden açıklanması icabedenlerin dipnotlarında gizlenmiş olarak, hâlâ devam etmektedir.» (6) Prof. Gibb, müsteşrikler arasındaki misyonerler hakkında idarei kelâm ederken diyor ki : «Son senelerde bunların araştırmalarında müslümanların dini düşüncelerinin derinliğine ihlâsla ve doğrulukla nüfuz edebilmek için fiili bir yönelme görülüyor. Halbuki daha önceki araştırmaları sathî ve şişirme idi. Fakat buna rağmen Garbte İslâmın aleyhine ortaya çıkan hükümler ve babadan oğula intikâl suretiyle taklid edilip duran metod onların araştırmalarında kuvvetli olarak halâ vardır. Bundan dolayı onların İslâm'a dair yaptıkları araştırmaları okuyanların çok dikkatli olması gerekir.» (7) Prof. Norman Daniel de «Son asırlarda bazı araştırmacılar, Mesihîlerin İslâm hakkında yazdıkları kitapları taklid etmekten kurtulmak için hakikaten ihlâslı ve ciddi gayretler sarfettiler. Buna rağmen onlar, iddia ettikleri gibi tamamen tarafsız olmadılar» (8) demektir.

Biz bu makalemizde şu üç meseleyi açıklamak istiyoruz :

I — On iki ve On üçüncü asırlarda Avrupadaki muharref bilgilerin meydana geliş sebepleri, kaynaklarının da Bizans ve İspanya tarih kitapları, bunlara ilâveten Haçlı Seferleri sırasında ortaya çıkan kasıtlı bilgiler olduğu ve bunların etrafıca açıklanması.

II — Avrupada ortaya çıkan bu muharref bilgiler daha sonraları bir program şeklinde ahz olunmuş ve sonraki nesiller bu programı tevarüs edip «Şer'i fetvalar» haline tahvil etmişlerdir. Zikredilen bu şer'i fetvalar daha sonrakiler tarafından araştırma ve tetkik konusu yapılmadan «kabul edilmiş hakikatlar» olarak telâkki edilmiştir. Bu hususun açıklanması da ikinci meselemizdir.

III — Muasır müsteşrikler, yeni metodlarla araştırma ve tetkik yaptıkları için peşin fikir ve hissi hükümlerden uzak kaldıklarını iddia ediyorlar. Yine onlar ilmi araştırma yapacak kimseye şart olan nezahete sahip bulduklarını, binaenaleyh çalışmalarının sadece ilme hizmet, hakikati keşfetmek maksadını taşıdığını söylüyorlar. Bu iddialarına rağmen kin ve garazlarının ve İslâm aleyhindeki bulandırılmış bilgilerinin hâlâ devam etmekte olduğunu, kendilerinin kitap ve makalelerinden derlenmiş vesikalarla ispat edeceğiz. Zamanın icabı meydana gelen tâbir ve ıstılahlardaki değişikliğe rağmen taklidciliğin süregeldiğini göz önüne sereceğiz.

HAÇLI Seferlerinden bir asır önceden başlayıp bu meşhur seferler müddetince, akaidini, esaslarını ve tarihini hiç bilmediği İslâm ve onun peygamberi hakkında **Avrupalının zihniyeti**:

Rasulullah (S) ı, papa namzedi bir kardinal olarak tasavvur eder. Papalık kürsüsüne tamah etmiş fakat emellerinde hayal kırıklığına uğrayınca nübüvvet iddiasında bulunmuştur, der. Yine bu zihniyet O (S) nu bir hırsız, katil, kadınlar veziri, kâfir, sihirbaz, deccal, hain, facir, şeytanlardan biri olarak görür. Kadın hakkındaki ibahî görüşleri, kiliseyi ve ahlâki faziletleri yıkmak için kabullenerek herşeyi mubah sayan bir görüşün ortaya atıcısı olarak tasavvur ve iddia eder (9).

(5) Watt, W. M, *Muhammed, Prophet And Statesman* (Oxford), 1961, p. 3.

(6) Levis, (Bernard), *el-Arab fi't-Tarih*, s. 63.

(7) Gibb, H.A.R., *Mohammedanism* (Oxford), *The preface*.

(8) Daniel, Norman, *Islam and the West, the making of an image The Introduction*, p. i.

(9) Daniel, Norman, *Op. cit.*, pp. 28, 73, 78, 81. See also, Southern, R. W. *Westren Views of Islam In The middle Ages* (Harverd University press, 1962) pp. 24-25, 30-31, 74.

Haşiye : Bu açık ittihamların çoğu şüphesiz Kur'anı Kerimde zikri geçen Kureys müşriklerinin diliyle yapılanın yeniden tekrarlanması ve hikâye edilmesidir. Onlar Resul (S) e şu ithamlarda bulunuyorlardı :

1 — Yalancı : «O kâfirler içlerinden (kendilerinin başına gökecek) tehlikeleri bildiren (bir peygamber) geldiğine şaşdılar, «Bu, dedi(ler), bir büyücü, bir yalancıdır». (Sad Sûresi: 4. âyet)

«Bizim aramızdan vahy ona mı verildi?! Hayır, o, şumarık, aşırı bir yalancıdır!» (el-Kamer: 25. âyet)

İslâmı da: Resûlullah (S) in Yahudi hahamlarından, hristiyan rahip ve papazlarından elde ettiği aslı yahudi ve hristiyanlıktan alınmış karışık bir sistem olarak anlar. Yine İslâmı bir zındıklık hareketi, hattâ «zındıklık hareketlerinin menbai» ve kiliseden ayrılmış bir mezheb olarak tasavvur eder (10).

Avrupalının inancına göre Kur'an: tenakuzlarla doludur. Fikirleri akla, mantığa muhalif ve insicamsızdır (11).

Avrupalı, müslümanları; vahşi hayvanlar, şeytanların çocukları, Lûti mezhebli, ilâh Jupiter, Apollo, Dayana v.s. adına yapılmış putlara tapan kimseler ve Mesihî'd-Deccal olarak görür (12).

Avrupadaki bu tasavvur, Bizans ve İspanya kaynaklarından ve bunlara ilâveten Haçlı Seferleri sırasında toplanılmış muharref haberlerden elde edilen bilgilerden şekillenmiştir. Bu menfur tasavvurları ilk tedvin eden de Aziz (Saint) Yuhanna ed-Dimeşki'dir (de hearesibus). Bu zat Emeviler devrinde yaşamıştır. Aynı konuda Arapça yazılan 2. eser, kendisinin müslüman olduğunu iddia eden, daha sonra da irtidad edip hristiyan olan Abdu'l-Mesih b. Ishak el-Kindî'nindir. Muhtevassından başkasına ait olduğu tahmin edilen bu risale 19. asırda Müslümanda Sir William Muir onu özetledi ve İngilizceye çevirerek meşhur kitabı «Muhammedin Hayatı» na mukaddime yaptı (13).

Bu iki eserin yazılmasından sonraki zamanda mevzuumuzla ilgili önemli hadise Haçlı Seferlerinin başlamasıdır. Haçlılarla birlikte bu tasavvurların Avrupalının fikrindeki tesirleri derinleşti ve arttı. Haçlı Seferlerinin sebebi olduğu meşakkâtler sadece harblerin ve silâhlarınkinden ibaret değildir. Asıl önemlisi İslâm âleminin aleyhine İslâmın yüksek değer ve esaslarının kasıtlı ve hatalı tefsiriyle batılının dimağının zehirlenmesi suretiyle yapılan zulümdür. Çünkü Haçlı Seferlerine avrupalıyı teşvik edebilmek için müslümanları zâlim, dinlerini de haktan saptırma kaynağı ve İslâm Peygamberini Hz. Mesih (S) in düşmanı olarak göstermek zarureti vardı (14).

İki asır (1095-1292 m.) devam eden bu harbler müddetince muhtelif zamanlarda geçici mütarekeler oldu.

BU mütarekeler sırasında insanları silâhlı harb sahasından fikri harb sahasına çağırarak sayhalar yükseldi. Harbe karşılık misyonerlik hareketine ilk davet eden Aziz (Peter the Venerable) dir. Bu adam Robert Ketton'dan Kur'anı Kerimi Lâtinceye tercüme etmesini istedi. Robert Ketton bu, kasıtlı tâlikatlarla dolu ve daha önce işaret ettiğimiz töhmetlerle yüklü tercümesinin neşrindeki hedefini şu sözleriyle açıklar. «Kur'an zındıkların menbai, Hristiyan Kilisesinin varlığını tehdit eden yıkıcı hareketlerin sebebidir. Eğer O'nun zararı bertaraf edilmek isteniyorsa şüphesiz O'nu öğrenmek lâzımdır. Tenakuzlarla dolu, içindekilerin akla ve mantığa aykırı bir kitap olduğunu ispatlamalıdır.» (15) Şayanı dikkattir ki, harb yerine misyonerliği ikâme etmek istiyen bu davet muvaffak olmadı. Çünkü Haçlı Seferleri tekrar başladı.

2 — Şâir: «Muhakkak o (Kur'an) Allah indinde çok şerefli Peygamberin kat'î sözüdür. O, bir şâir sözü değildir. Ne az inanır (adamlar)ınız siz! (O), bir kâhin sözü de değildir. Siz ne az düşünür (adamlar)ınız!» (el-Hâkka: 40-42)

«Dediler: «Hayır, (bunlar) şçama sapan rü'yalardır. Hayır, onu kendisi uydurmuştur. Hayır, o, bir şâirdir. (Bunlar değilse) o halde evvelki (Peygamber)lere gönderildiği gibi o da bize bir mu'cize getirsin». (el-Enbiya: âyet, 5)

3 — Mecnun: «Dediler ki: «Ey kendisine kitap indirilen (zât), mutlak ve mutlak sen bir mecnunsun!»» (el-Hicr: âyet, 6)

«Biz mecnun bir şâir için ma'budlarımızdan vaz mı geçecek miyiz» derlerdi.» (es-Saffât: âyet, 36)

4 — Sihirbaz: «Tarafımızdan kendilerine hak (mu'cize) geldiği vakit: «Her halde bu, apaçık bir sihirdir» dediler.» (Yunus Sûresi: 76. âyet)

(10) Daniel, Norman, Op. cit., pp. 208-209, 211. Also, See, Southern, R. W. Op. viy., pp. 30, 38, 81, 94.

(11) Daniel, Norman, Op. cit., pp. 47, 62-65, Also, Southern, R. W. Op. cit., pp. 71, 81.

(12) Ibid, pp. 69-70.

(13) Ibid, The Introduction, pp. 3-4. Aziz Yuhanna ed-Dimeşki Dialectics adında bir eser daha yazdı. Bu eserde O'nun maksadı Doğulu hristiyanlara Fatih Araplarla yapacakları münazaralarda verecekleri cevapları öğretmekti.

(14) Esed, (Muhammed), et-Tarîk il'e-İMekketi.

(15) Southern, R. W. Op. cit., p. 37 See, Also, Tibawi, A.L. English Speaking Orientalists, A. Critique of their approach to Islam and Arab Nationalism (published by the Islamic Cultural Center, London 1964) p. 4.

Aynı daveti Papa III. İnnocent de 1213 m. senesinde tekrarladı. Fakat daha kuvvetli olarak. Müslümanlara galebe çalmak için yaptığı bu davet meşhurdur. Sonra harbin yerine misyonerliğin ikamesi hususundaki bu çağrı tekrarlandı. Bu seferkinin kahramanı meşhur filozof Roger Bacon'dur. Roger Bacon bu daveti 1266-1268 m. seneleri arasında yazdığı risalesiyle yapmaktadır. Bu risalede Papaya tevcih ettiği şu muhtıra da yer almaktadır :

A) Üniversite tedrisatının programına misyonerliğe ve ileri sürülecek iftiraların neşrine bir vesile olması bakımından yabancı dilleri (bilhassa Arapçayı) da sokmak lazımdır.

B) Yıkılmak kasdıyla müslümanların akidesine sızmanın mümkün olabileceği geçit noktalarının bilinmesinin kolaylaşması için, reddetmek istediğimiz hususların tedrisi şarttır.

Bu çağrıyı Haçlı Seferlerine iştirak eden birçok aziz ve rahibler tekrarladılar. Zikrettiğimiz bozuk tasavvurların yeniden çok derin ve bariz bir şekilde ortaya çıkmasında büyük tesiri olan, Müslüman Doğunun ahvaline dair neşredilen kitapların ve notların sahipleri de bu aziz ve rahiplerdir. En meşhurları da Fransisken Papalığı Cemiyeti'nin üyesi İrlandalı Simon Semeonisdur. 1323 senesinde Filistini ziyareti sırasında Simon bir Kur'anı Kerim nüshası elde etmiş, bundan sonra da Müslümanlar hakkında bir kitap neşretmiştir. Bu kitabında Müslümanları «Vahşi hayvanlar, domuzlar, şeytanların çocukları ve Lüti meşrepli kimseler» (17) olarak vasfetmektedir. Bu rahiplerin en meşhurlarından biri de İtalyalı James of Verona'dır. Bu da İslâm hakkında kitap yazan ve O'nu «hristiyan tealiminden aşırılmış karışık bilgi ve saçmalar» (18) diye vafeden bir başkasıdır.

Roger Bacon'ın bu konudaki daveti Roma'da mes'ul kişiler nezdinde kendisini dinleyen kulaklar buldu ve 1312 de aktedilen Viyana konsülü Avrupanın Oxford, Paris, Salmenko, Roma gibi meşhur üniversitelerinde diğer dillerin yanında Arapçanın da okutulmasını kararlaştırdı. Bu kararın yerine getirilmesinde ilk harekete geçen de İspanyalı Remondlull (1235-1316) dır (19).

STE bütün bunlara binaen diyebiliriz ki Batıda Arapça tedris eden merkezlerin kurulmasının saiki başlangıcından beri ilmi bir saik değildir. Olsa olsa onun gaye ve hedefi, «dinidir, misyonerliktir, yıkıcılıktır.» (20) Bu dinî saike 17. asırda, Avrupada gelişen ve genişleyen iktisadın tabii bir neticesi olarak ortaya çıkan sömürgecilik ve iktisadî hegemonya kurma sebebi de inzınam etti. 1639 senesinde âlimlerden bir heyet Kembridge Üniversitesindeki mes'ullere sundukları ve onlardan Arapça tedris edecek bir kürsünün açılmasını istedikleri muhtıralarında bunun sebebini şöyle açıklıyorlardı : «Bu kürsünün birinci vazifesi kral ve devletin menfaatına hizmet, doğu memleketleriyle ticaretimizin gelişmesi ve —Allahın dilediği— münasib bir vakitte kilisenin hududlarının genişletilmesi ve halâ cehaletin karanlığında sendeleyeyen bu kimseler (müslümanlar) arasında Hristiyanlığın hidayet esaslarını yayılması için gayret sarfetmek olacaktır.» (21)

Bugünkü Batı medeniyeti büyük ölçüde Yeni Çağdaki Rönesans, Reform ve Hümanizma gibi fikri hareketlere istinad etmektedir. Maalesef bazan bu hareketler de İslâmı, O'nun Peygamberi ve Mukaddes kitabıyla alâkalı batıl ithamları yeniden yapmanın bir neticesi olarak on birinci ve on ikinci asırlarda Avrupada İslâmın aleyhine ortaya çıkan bozuk ve kasıtlı tasavvurları artırdı. Meselâ işte: «Dante». Meşhur İtalyan şairi ve Rönesans hareketinin büyüklerinden biri. Resul (S) hakkında şöyle diyor: «O Cehennemnin 28. tabakasına atıldı. Başı ta ortasına kadar iki parçaya ayrılmıştı.» Ve O'nu «işlediği günahların, yaptığı kepezeliklerin ve sebep olduğu fitnenin bir cezası olarak kendi elleriyle vücuduna eziyet eden» bir şahıs olarak tasavvur ediyor. Çünkü Dante'nin görüşüne göre O (S) şerir ruhun tam bir tecessüm örneğidir. Yine Dante İslâmı da kendisinden evvelkiler gibi anlamaktadır: «Bütün cihana sirayet eden sinsi bir zındıklık.» (22)

(16) Southern, R. W. Op. Cit., pp. 56, 57.

(17) Southern, R. W. Op. Cit., p. 70, also, Daniel, Op. Cit., p. 171.

(18) Southern, R. W. Op. Cit., p. 71.

(19) Ibid, p. 72, also, Tibawi, Op. Cit., p. 4.

(20) Tibawi, Op. Cit., p. 4. See also, Rashdall, H. The Universities of Europe in The Middle Ages (Oxford, 1895), ii, pt. i, pp. 30, 81-82, 96.

(21) A. J. Arberry, The Cambridge School of Arabic (Cambridge, 1948), p. 8 (den ıktibas edilmiştir.)

(22) Daniel, Norman, Op. Cit., p. EPL, also, Andrae, Tor. Mohammed, The man and His Faith (Londoned impression, 1956) p. 173.

Rönesans'ın büyüklerinden diğeri de **Bolidor Vercildir**. Bu da Dante'yi teyid etti. Hattâ biraz daha ileri giderek İslâmı: «Hristiyan kaynaklarından alınmış karışık bir sistem», Resûl'ü (S) de: «sar'ali bir şahıs» ve yine İslâmı: «kılıç zoru ve kadın anlayışındaki ibahiliği ile yayılmış» olarak tasavvur ve iddia etti (23). Hümanizma hareketinin nümunei imtisâli sayılan **Volter** (1694 - 1778) ise Resûl'ü (S) şöyle tavsif eder: «Fitne koparıcısı, Ruh'u'l-Kuds'den vahy aldığı iddia eden yalancı deccal. Üstelik bir de kitap sahibi olduğunu iddia etmektedir ki onun da her satırı aklın ilk prensipleri ile mütenakız olan faydasız şeylerle doludur.» (24) Fransız ansiklopedi yazarlarından ve Fransadaki Hümanizma hareketinin bir başka temsilcilerinden **Diderot**, Resûl (S) şöyle tanıtır: «insan katili, kadın toplayıcısı ve hür aklın en büyük düşmanı.» (25)

İşte 19. asırdan önce İslâmın aleyhine Avrupada ortaya çıkan buruk düşünce ve tasavvurların panoraması!

19. ve 20. asra gelince: Müsteşrikler, İslâm tarihi, medeniyeti ve akaidinin temelleri hakkındaki araştırmalarını ihtiva eden pek çok kitap ve makale negettiler. Bu kitap ve makale sahiplerinin herbiri yaptıkları çalışmaların, mücerred ilmi araştırma ruhuna dayanan, dinî taassup ve onun meyltirdiği hissi düşüncelere ve taraftarlıktan uzak olduklarını iddia etmektedir. Fakat bu araştırmalara kısa bir göz atmak iddianın yanlışlığını ve İslâm hakkında ortaya atılan bozuk ve kasıtlı tasavvurun, eserlerinin hepsinde halâ devam etmekte olduğunu tespit etmeğe yeter. Yalnız, tafsilâtta bazı cüz'i değişiklikler gelmiştir, o kadar. Hakikati arayan ve doğru yolu tutan araştırmalar olarak takdim edilenlerin büyük ekseriyeti — her ne kadar bazı değişiklik alâmetleri varsa da — aynı şekilde devam etmektedir. Bu değişiklik de zaman ve menfaatların değişmesi zaruretinden ileri gelmektedir.

M ÜSTEŞRİKLİK, Avrupada fikri olarak doğuşundaki bozguncu fikirler sahasında bugüne kadar yaşamakta devam etmekte ve halâ şunları iddia etmektedir.

1 — Vahy : Vehim, zân, hayâl ve Resûl (S) ün yakalandığı bir hastalıktan ibarettir. **Godziher** vahy hakkındaki sözünün başında der ki: «bu sadece fevkalbeşer kimselerin yakalandıkları hastalıklardır ki bu kimseler hastalığın tesiri ile daha önce meçhul olan yeni bir hayat nizamı ortaya koymaya ve eski nizamın kötülüklerini yıkmaya kendilerinde kuvvet bulurlar. Nebi (S) nin yahut havarilerin gayretleri işte bu izah ettiğimiz hastalıktandır.» (26) **Brokelman** da vahyden söz ederken: «Peygamber (S) Allah tarafından vahy gibi bir şey işittiğini zannettiğini ilân etti.» (27) diyor.

2 — Müsteşriklik siyeri Nebiye (S) ait kati' bilgileri yıkmak ve bu husustaki ana kaynaklar hakkında şüphe uyandırmak için halâ çalışmaktadır. **Tor Andraue** der ki: «Muhammed (S) in ne zaman doğduğunu kat'i olarak bilmiyoruz. Zaten O'nun hayatının ilk zamanlarına ait bize ulaşanların çoğu efsanevi malûmattan ibarettir.» (28) **Bernard Levis** de: «Muhammed (S) in nesebi ve hayatının ilk zamanları hakkında çok az şey biliyoruz. Hattâ bu az bilgi de modern araştırma ilerledikçe tenakuzlarla dolu olarak karşımıza çıkıyor.» (29) **Nicholson** ise: «Mücerred hakikat şudur ki Muhammed (S) nübüvvetinden evvel meçhul bir Kureyşli idi. O'nun nübüvvetinden önceki hayatına aid (Hz.) Hatice ile evlenmesinden başka rivayet edilenlerin hiçbirini vaki olmuş tarihi hâdiseler olarak itibar edemeyiz.» (30) der. **Brokelman** da bu konuda şöyle diyor: «Kat'i olarak Nebi (S) nin doğduğu seneyi bilmiyoruz. Meşhur olan O'nun 570 m. de doğduğu yolundaki rivayettir. Fakat bir takım hadiseler O'nun daha sonra doğmuş olduğunu gösteriyor.» (31)

3 — Müsteşriklik halâ Kur'anın içinde birbiriyle uyusmaz, birbirini yalanlayan şeyler ve tenakuzlar bulmak gayreti içindedir.

Tor Andraue der ki: «Muhammed (S) in fikirleri gayri mütecanis, insicamsız ve son derece bağlantısızdır.» (32) Yine bir başka yerde «Muhammed (S) in Kur'andaki bilgileri sabit ve köklü hakikatlara istinad etmemiş oldu-

(23) Daniel, Norman, Op. Cit., pp. 279, 283.

(24) Andraue, Tor. Op. Cit., p. 174. Daniel, Norman, Op. Cit., p. 289.

(25) Andraue, Tor. Op. Cit., p. 175.

(26) Goldziher, el-Akideül ve's-Seriatil fi'l-İslâm, Arapça tercümesi, s. 12.

(27) Brokelman, Tarihu's-Suubi'l-İslâmiyye, Arapça tercümesi, c. 1, s. 40.

(28) Andraue, Tor. Op. Cit., p. 31.

(29) Levis, Bernard, el-Arab fi't-Tarih, Arapça tercümesi, s. 49.

(30) Nicholson, R.A., A Literary History of the Arabs, p. 148.

(31) Brokelman, aynı eser, c. 1, s. 34.

(32) Andraue, Tor. Op. Cit., p. 27.

ğu için boşlukta ve sallantıdadır. Kendisi de sokakta yürüyen ve oradan buradan duyduğunu bir nizama sokmak kudretinden mahrum olduğu için olduğu gibi aktaran kimsenin durumundadır.» (33) demektedir. **Goldziher** der ki: «Bizzat Kur'anı Kerimden, mütecanis, tenakuzlardan hali ve ahenkli bir akaid mezhebi hüllâsa edebilmemiz zordur. Hattâ Kur'anda ehemmiyeti haiz fazla bir şey yoktur. Ancak, tafsilâtıyla tetkik ettiğimizde bazan içinde mütekaniz esasların bulunduğu umumî kalıntılara rashiyoruz.» Sonra istidrad yaparak devam eder: «Nebi (S) nin vahyi, kendi hayatında bile, tenkidlere uğramış ve alay edilmiştir.» (34) Bu konuda **Velhovzen**'in görüşü de şudur: «Kur'anda bazan kudreti ilâhî meselesi, bazan da adli ilâhî açıklanır. Bu, Nebi (S) nin hissettiğine göre iki taraf arasında bir muvazene gözetmeksizin olur ve Muhammed (S) buradaki tenâkuzu bilemez. Çünkü o bir filozof olmadığı gibi akaid hakkında nazari bir mezhep kurucusu da değildir.» (35) **De Boer** der ki: «İlk müslümanlar Kur'anda bulunan tenakuzları ve Nebi'nin (S.A.) yaşadığı zamanlardaki değişiklikler ve O'nun hallerinin değişikliği hususunda bizim tahlil ettiklerimizi kabul ettiler.» (36)

BU görüşü **Nicholson** (37), **Macdonald** (38), **Dnook Hurgronje** (39) ve **Schacht** (40) da tekrarlıyorlar.

4 — Müstesriklik, halâ İslâma, Resûl (S) ün, Yahudi, Hristiyan ve Zerdüşst kaynaklarından istifade ederek meydana getirdiği karışık bir sistem nazarı ile bakmakta devam ediyor.

(33) *İbid*, p. 39.

(34) *Goldziher*, adı geçen eseri, s. 78-79. Yine *Mezahibu't-Tefsiri'l-İslâmi* isimli diğer eseri, *Arapça tercümesi*, s. 4.

(35) *Velhovzen*, *ed-Devletü'l-Arabiyye ve Sükûtiha*, *Arapça tercümesi*, (Abdu'l-Hadî Ebû Rîde), s. 20.

(36) *De Boer*, *Tarihi'l-Felsefi fi'l-İslâm*, *Arapça tercümesi*, (Abdu'l-Hadî Ebû Rîde), s. 49.

(37) *Nicholson*, R.A., *A Literary History of the Arabs*, (Cambridge, 1962), p. 223.

(38) *Macdonald*, D.B. *The Development of Muslim Theology, Jurisprudence and Constitutional Theory* (London, 1903), p. 127.

(39) *Snook Hurgronje*, *Selected Works*, p. 77.

(40) *Schacht*, J.E.L., *The Atride*, Usul.

Haşiye: Bu görüş heyeti umumiyesiyle Kur'anda kaza ve kader meselesiyle ilgili zahiri olarak mütearız gibi görünen âyetlerin mevcudiyetine işaret etmektedir. Gerçekten Kur'andaki bazı âyetler ilk bakışta cebri, diğer bir kısmı da ihtiyari ifade etmektedir. Hemen belirtelim ki bu tearuzu Kur'an âyetlerine inhisar ettirmek isteyenler bilmiyorlar ki beşer aklına arız olan müşküllerin müşkülü bu mes'ele hususunda ortaya atılan aklî ve felsefî deliller de birbirine zıddır.

Kur'anı Kerim bu hususta iki hal arzeder. Hâlık ile kendi durumunu göz önünde bulunduran dindarın haleti ruhîyesi. Allahın Azamet ve Kudreti yanında — insan ve diğer mahlûkatın — işlerinin kıymeti nedir ki? İşte bu hal Kur'anda zahiri cebr ifade eden âyetlerle en güzel şekilde belirtilmiştir. Diğer taraftan insan bazan hadis ve sınırlı olan kudretini hisseder. Kur'anı Kerimde ilk bakışta hürriyet ve failiyet ifade eden âyetler de bu hali belirtmektedirler. Üstad, Dr. Abdu'l-Hadî Ebû Rîde'nin dediği gibi kâmil din: «Bütün bu meselelerin hepsinden söz eden dindir. Mutlak olan Cenabı Vacibu'l-Vücut'un mutlak kudreti, kudreti sınırlı olan kulun durumu ve her ikisi arasındaki alâka belirtilir, gerçek ve tam bir dinde. Bu, o dinin ne derece güzel ve insana yarayışlı bir din olduğunu anlamanın ölçülerinden biridir.»

Bununla beraber vahyi modern ilim yoluyla halletmeye ve münakaşaya kalkışmak bizi tehlikeli bir şüpheye düşürür. Çünkü vahyin mantığı Tecrübi ilimlerin-kine benzemediği gibi onunla mukayese etmek de mümkün değildir. Vahyin sahası ve bildirdikleri Tecrübi ilimlerinkinden tamamen ayrıdır. O fizik ve kimya değildir. Merhum Muhammed İkbâl bu hususta şöyle diyor: «Tecrübi ilimler tabiatı ve ondaki çeşitli olayları determinizm prensibine uygun olarak inceler. Kendi konusunun içine girmiyen çeşitli dinî malûmatlarla alâkası yoktur. İşte bundan dolayı Tecrübi ilimler hükümlerini vahye tatbik etmek tehlikeli iltibaslara yol açar. Çünkü vahy dedüksiyon, endüksiyon veya analiz ve sentez yollarıyla kazanılmış bir bilgi değildir. Onun için modern ilimle beraber mütelâa edilemez. Vahy, fitri olan beşeriyetten bir lâhza sıyrılmaktır.»

Yukarda anlattığımız üzere müstesrikler ciddî, samimî ve tarafsız bir tenkid yolu tutacakları yerde, Prof. Arberry'nin dediği gibi (Kur'anı Kerim Tercümesinin c. 2, s. 10 da) Kur'anın muhteviyatının basit bir tahliline girişip hepsi de O'nun içinde

Tor Andraue der ki : «Şüphesiz İslâmın büyük temelleri, Yahudi ve Hıristiyanlıktır. Bu, o derece açık bir hakikattir ki, isbatı için büyük bir gayret istemez.» (41) **Bernard Levis** de : «Peygamber'in (S) Kitabı Mukaddes kıssalarından naklettikleri bize O'nun bu husustaki bilgilerinin birinci kaynaklarından almamış, fakat malûmatları apokrif bilgiler ve nakillerle müteessir bulunan Hristiyan ve Yahudî tüccarlarından elde etmiş olduğunu ilham etmektedir.» (42)

Anderson der ki : «Muhammed (S) in, fikirlerini Talmud'dan, apokrif bilgileri muhtevî eserlerden ve Hristiyan kaynaklarında elde ettiğinde şüphe yoktur.» (43) **Brokelman** da : «Şüphe yoktur ki O'nun, Kitabı Mukaddesin aslı hakkındaki bilgisi son derece sathî ve hatalarla doluydu. Bu hataların bir kısmına Talmud'daki kıssalardan topladığı Yahudî efsanelerinin tesirinde düşmüştür. Fakat O, asıl, kendisine İncil'i, Ashabı Kehf ve İskender hikâyelerini, Orta Çağ kitaplarının mütevatiren naklettikleri diğer mevzuları öğreten Hristiyan muallimlerin tesirinde daha çok kalmıştır.» (44) der. Yine diğer bir yerde : «Muhammed (S) ve ashabı Mekke'de günde iki kerre ve Medine'de Yahudi tesiriyle üç kerre namaz kılarlarken, daha sonra bu ibadet İran'ın tesirinde günde beşe çıkarıldı.» (45) demektedir. Eserinin bir başka yerinde de şöyle der : «Resûl (S) cuma gününü Yahudilerin cumartesi gününe mukabil umûmî namaz günü ilân etti. Yine O, Muharrem'in 10. gününde oruç tutmayı Yahudilerin keffaret günü orucuna mukabil ortaya attı. Mü'minler Mekke'de günde ancak 2 kerre namaz kılıp dururlarken O, **Yahudilere** uyararak Medine'de öğle vaktinde kılınacak üçüncü bir namaz ihdas etti.» (46) **Tritton** da : «Oruç ilk defa farz oluşunda bir Yahudî taklidi idi. Daha sonra bir takım değişikliklere uğratıldı ve bazı farklarla beraber **Hristiyan orucuna** daha çok benzer hale getirildi.» diyor ve devam ederek : «cuma namazı fikrini Resûl (S) Zerdüştilerden iktibas etti.» (47) demektedir.

Goldziher bu iftiraları bir cümlede hülâsa eder ve der ki : «Arab Peygamberin tebşiri, yetişip görüştüğü Yahudî ve Hristiyan unsurlardan öğrendiği, son derece derin tesiri altında kaldığı ve sonra onları değiştirerek meydana getirdiği dinî görüş ve bilgilerin mezcedilmiş şekilden başka bir şey değildir.» (48)

bir çok tenakuzlar bulunan, insicamsız bir kitap olduğu ve Kur'anda gelen naslarla sağlam bir akaid sisteminin mümkün olmadığını söylediler.

Şayanı hayrettir ki çoğu misyoner olan bu müstesrikler üstad Muhammed el-Behî'nin de dediği gibi, (*el-Fikrül-İslamî ve Sılatuhu bi'l-İsti'mari'l-Garbi*, s. 223) ilmi metodlar v.s. adı altında İsa (S) in vahyine saldırmamakta ve o hususta şüphe vermeğe tevessül etmemektedirler. Aksine O'nu son derece korumakta ve O'nun hiçbir zaman nazarı akli ile, tecrübi ilimlerle münakaşa edilemeyeceğini, doğrudan doğruya kabul edilmesi gerektiğini söylemektedirler. Burada bize şöyle demek düşüyor: Eğer vahy — almadığımız bir işse — ilimle bağdaşmıyorsa, bu hususta bütün vahyler hakkında aynı hükmü vermemiz icabeder. Öyleyse niçin vahyin bir nevi (Vahyi Muhammedî (S)) hakkında münakaşa edilir, şüphelenilir, O'nun tenakuzlarla dolu olduğu iddia edilir de, diğeri korunur ve münakaşasız kabulü zarurî görülür? Bu, taraftarlık ve kavimcilikten başka nedir?

(41) Andraue, *Tor. Op. Cit.*, pp. 10-26.

(42) Levis, *Bernard, el-Harb fi't-Tarih*, s. 50.

(43) Anderson, *J. N. D., The World Religions* (ed. London, 1950).

The Article on Islam, pp. 7-8, 54, 56, 58, 59.

(44) Brokelman, *Tarihü's-Suubi'l-İslâmiyye*, c. 1, s. 43.

(45) Brokelman, *aynı eser*, s. 87.

(46) Brokelman, *aynı eser*, s. 52-53.

(47) Tritton, *A.S. Islam, Belief And Practices* (London, 1957) pp. 18-19.

(48) Goldziher, *el-Akdietü ve's-Şeriatu fül-İslam*, s. 13.

Haşiye: Muhtelif medeniyetler arasında gözüken bazı benzerlikler, hiçbir zaman, bu medeniyetlerin mutlaka birbirlerinden iktibas yapmış olduklarının delili olamaz. İslâmın bildirdikleri ile Yahudi ve Hristiyanlarınki arasında bulunan bazı benzerliklere rağmen Yahudi ve Hristiyan dinindeki ibadetlerle İslâm dinindeki ibadetler arasında — şekil, muhteva ve gaye itibarıyla — büyük farklar vardır. Zikrettiğimiz nisbî benzerlik de — dinî cihetten tamamen makûl olarak — bu semavî esasları gönderen kaynağın bir olduğunun ileri gelmektedir. Nitekim tarih kitaplarının naklettiğine göre, Cafer b. Ebi Talib NeNcaşi'ye (Habeş Kralı) Kur'andan bazı âyetler okumuştur. Necaşi bu âyetleri duyunca hayretle: «Şüphesiz bunlar, İsa (A.S.)'ın da aynı kaynaktan getirdikleridir.» demiştir.

MÜSTEŞRİKLER VE İSLÂM

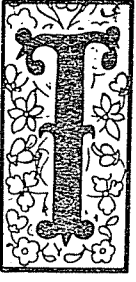
SONUÇ

AKLÎ bir program olarak şarkiyât, kendisine plânını çizen misyonerlik ile onu besleyen sömürgeciliğin gayri meşru çocuğudur. O, mazideki hedefi uğruna halâ çalışmakta devam ediyor. Şayanı dikkattir ki bu hedef, İslâm akidesinin temelini dinamitlemek, bu akideye karşı olan düşünce ve anlayışı destekleyip, İslâm akaidini yıkmak için müsteşriklikten nemalanan ve onun esaslarını yayan bir şebeke teşkil etmekten başka birşey değildir. Bu fikri şebeke, müslümanların tevarüs ettikleri ve önem verdikleri yüksek değerleri inkâr eden, müsteşriklerin yeni bir çalışma tarzıdır. Müslüman milletlerin fikri bir şaşkınlık, ruhî bir boşluk ve daimi bir bocalamada olmalarını temin maksadıyla devamlı olarak çalışırlar. Ta ki bu suretle müslümanlar arasında, tarihlerini inkâr eden yeni bir nesil yetiştirmeye ve İslâmî topluluklara kendi dinleri ve itikadları hakkında Garbın garib anlayış ve tasavvurlarını kabul ettirmeye muktedir olsunlar.

Zamanımızdaki İslâmî düşünce, Bağdad'ın sükûtundan bu yana kendisine arız olan ve öz cevherini örten toz toprağından kurtulmak için gerçekten büyük adımlar atmakta ve hamleler yapmaktadır. Takdir hisleriyle meşbu bulunduğumuz bu ilerleyişin yanında idrak etmemiz lâzım gelen bir husus da, fikri sömürgecilik şebekesinin tervec ettiği ve asıl hedefi, tarihi varlığımızın dayandığı ve mümeyyiz vasfı kabul ettiğimiz İslâmî ruhun bakiyelerini, İslâmî maneviyatı yıkmaktan başka birşey olmayan, yukarda izah ettiğimiz, fikri meydan okuma tehlikesinin mevcûdiyetidir. Bu meydan okumaya hareketsiz, sükût ederek verilecek cevap varlığımızı inkâra ancak yardımcı olur. Bu meydan okumaya eski mânevîyatımızı ve İslâmî ruhun bakiyelerini ihya etmek, onlara yeni bir canlılık kazandırmak suretiyle cevap vermek mecburiyetindeyiz. Sadece akla ve tecrübi ilimlere dayananların, aleyhimize başlattıkları fikri savaşta zafer ancak bu yolla ve bir taraftan da uzun zamandan beri sakin ve hareketsiz duran İslâmî düşünce yanardağının volkanlar püskürtmeğe başlamasıyla kazanılır.

Resûl (S) in bilgileri ve davasının asılları hususunda — Yahudî, Hristiyan ve Zerdüştlük gibi — yabancı fikirlerden nemalanmış olduğu yolundaki iddiaya gelince: bu, Resûlullah (S) in muasırlarının attıkları eski bir iftiradır. Kureysli müşriklerin iftiraları şöyl açıklanıyor: «And olsun ki biz onların: «Bunu ancak bir beşer öğretiliyor» diyeceklerini biliyoruz. Haktan sapmak suretiyle kendisine nisbet edecekleri (o mefruz kimse) nin lisânı (olsa olsa) a'cemî (olabilir. Arabî değil). Bu (Kur'anın dili) ise (bütün fesahat ve belâgatı ile) apaçık Arabca bir dildir.» (en-Nahl: 103) Kur'anda bu husus muhtelif vesilelerle tekrar tekrar açıklanmıştır. Meselâ: Şuara sûresi, 192-197. âyetlerde şöyle buyruluyor: «O (Kur'an) muhakkak ve muhakkak âlemlerin Rabbi (canibinden) indirilmedir. Onu Rûh-ul Emîn, inzâr edicilerden olanın diye, senin kalbine ma'nası açık Arabca bir dil ile indirmiştir. Şüphesiz ki o (Kur'an) daha evvelkilerin kitablarında da vardır. İsrail oğulları bilgilerinin bunu bilmesi de onlar için bir âyet (bir delil) değil miydi?»

İslâmın Peygamberi aslında hiçbir zaman büyük inançları yıkmak için geldiğini iddia etmemiştir. Bu hususu el-Ahkâf sûresi, 9. âyetten en iyi şekilde anlıyoruz: «De ki: «Ben Peygamberler içinde ilk defa (gelmiş biri) değilim. Bana ve size ne yapacağımı bilmem. Ben, bana vahy olunmakta bulunandan başkasına uymuyorum. Ben (Allahın azâbiyle) apaçık korkutandan başkası da değilim.»

I OPLULUKLARI oyalayan, fertleri çalşırmaktan alıkoyan uyuşturuucu zehirlerden biri de «MÂ-LÂYÂNÎ» dir. Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde, şöyle buyururlar :

«Kişinin Mâlâyânîyi terketmesi, müslümanlığının güzel (tam, kâmil) olmasındandır» (1).

Mâlâyânî, — söz olsun, iş olsun — faydasız ve lüzumsuz şeylerle meşgul olmaktır. Hadîste zikredilen kelime aynen lisanımıza geçmiş, tamamen türkçeleşmiş ve halka kadar inmiştir. Kelimenin türkçe karşılığını vermek gerekirse, «Kişiyeye gerekmeven faydasız, lüzumsuz şeyler» diye ifade edebiliriz. Hadîsten murad olan mâna, insanın gerek dünyası gerekse âhîreti için hiç bir faydası olmayan her türlü fiil, hareket ve davranışları terketmesi, bir daha yapmamasını mutazammındır.

Dedikoduculuk, boşboğazlık, gevezelik, havâîlik, işsiz başıboş dolaşmak, tenbellik, lüzumsuz ve faydasız işlerle uğraşmak, zamanı israf etmek hadîsin men'ettiği şeylerdendir.

Ünlü İslâm âlimlerinin çoğu bu hadîsi, islâmın medarı, (temel prensipleri) telâkki edilen dört hadîsten biri olarak kabul etmişlerdir (2). Çünkü bu hadîs, toplu yaşama düzeninde cemiyete istikamet verecek kudrettedir.

Hadîs âdetâ içtimâî dertlerimizi dile getiriyor, en güzel hareket ve davranışları talim ediyor. Zira bir milletin hayatına hadîste men'edilen içtimâî hastalıklar, beşerî maraz ve illetler karışır, o milletin bünyesinde ne kadar derin yaralar açacağı,

Mâlâyânî

ALİ ÖZEK

(İst. Yük. İis. Enst.
Öğretim Üyesi)

ne korkunç ıztıraplar tevilit edeceği, ne müthiş zararlara sebebiyet vereceği kestirilemez.

BİR millette geriliğin başlıca sebebi tenbelliktir. İslâmîyet ise tenbelliği şiddetle meneder. Esasen hareket demek olan islâm dîni, içtimâî meselelere son derece önem vermiş, cemiyet hayatının düzenli yürütmesi için gerekli kaideleri koymuştur. Hadîsin izahından da anlaşılacağı vechile islâm dîni, meşru olmak şartıyla dünyalık için yapılan çalışmayı ibadet saymıştır. İnsanın en büyük sermayesi zamandır. Hadîsin ifade etmek istediği ana hedeflerden biri de lüzumsuz işlerle zamanın israf edilmemesidir.

BU izahat neticesinde kafamıza şöyle bir soru takılabilir :

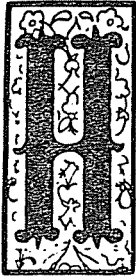
— Hakikat bu olduğu halde acaba müslümanlar neden istenilen hayat seviyesine ulaşamıyorlar?... İslâm cemiyeti insanlık camiasındaki örnek mevkiini alamıyor?...

İçinde bulunduğumuz gerçekler muvacehesinde bu soruya şu cevabı verebiliriz :

— Çünkü asrımız müslümanları her türlü hareket ve davranışlarında hadis-i Peygamberinin çizdiği istikamete yönelip islâm ahlâkını bihakkın nefislerinde tatbik etmek fedakârlığına katlanamıyorlar. Maalesef nefsi emmâre henüz galip durumda. Ömrümüz mâlâyânî ile geçiyor. Bundan bir kurtulabilsek, islâmı «Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecekmiş gibi âhirete çalış» diyen düstûr ile kendimize maledibilsek her iki cihanda mutluluk bizim olacaktır. Bütün mesele Mâlâyânî'yi terkedebilmekte...

(1) Buhârî, iman: 31. Tirmizî, Zühdi: 11. İbn Mace, Fiten: 12. Muvattâa', Hüsnül-Huluk: 3.

(2) Dört hadîs için bakınız, İslâmîda niyyet, s. 21-28.

HER şeyden önce şu varlık âlemine ve onun içinde bulunan her şeye mutlak hâkim olan Allah'ın vahdâniyetine, tek oluşuna inanmak şarttır. Zira bu dinin tabiatı, bu vahdâniyet anlayışını, İslâmî âdâbın ve nizamların kendisine dayandığı ve en kuvvetli şekliyle kendisine bağlandığı bir mihver olmasını iktiza eder. Ve böylece İslâmî âdâb ve nizamlar, bu mihverin dâimî tesiri alanında kalarak canlı ve sürekli bir hayat yaşar...

~

ALLAH'ın, harflerle tilâvet edilmiş ve münzel kitabı ile kalblerin ve akılların okuyup idrak ettiği, gözlerin gördüğü ve bizzat Allah tarafından meydana getirilen bu mücesssem Kâinât kitabı, vahdâniyet akidesini haykırmaktadır. Bu kitapların her ikisi de hakır... Her ikisi de gören her göze ve işiten her kulağa açıktır... Her ikisi de Allah'ın kudretini haykırmaktadır... O'nun hikmetine ve kudretine şahittir!.. Ve kâinât, her haliyle münzel kitabın doğruluğunu isbât etmektedir.

Münzel kitap, Allah'ın eşsiz ve tek olduğunu, her şeyin yaratıcısı ve nizamlayıcısı olması bakımından her şeyin Allah'ı olduğunu ikrar etmektedir. Bununla beraber bu canlı Kâinât kitabı yine aynı hakikatı lisan-ı hal ile konuşmakta; nizamı, kanunu ve bütün uygunluğu, kendisini bilerek meydana getirenin vahdaniyetine şahadet etmektedir!..

~

SU halde insanlar, neden Allah'tan başka bir takım ilâhlara tâbi olurlar? Ve onlar neler yapmışlar, neler yaratmışlardır? Ve işte akıllara ve gözlere apaçık olan kâinât; bunun hangi kısmı onlara âittir ve hangi kısmını yaratmışlardır?..

«De ki; Allah'tan başka çağırduğumuz ilâhları görüyor musunuz? Yer yüzünden neyi yaratırlar? Gösterin!.. Yoksa göklerdeki şeylerin yaratılışında ortak mıdır?..» — Ehkâf: 4.

Bu, apaçık olan kâinat kitabının şehâdetiyle insanlara karşı çıkması için Allah'ın, Rasûlüne bir telkinidir. Bu kitap, ne münâkaşa ne de mügâlata kabul eder... Bizzat beşer mantığı ile beşer fitratına hitab eder!..

HİÇ bir insan, o mâbudların — ister taş olsun, ister ağaç olsun, ister cin, melek veya başka bir şey olsun — yeryüzünün her hangi bir kısmını veya yeryüzünde her hangi bir şeyi yarattığını iddia edemez. Zira beşer fitratının mantığı, olan ve olağan şeylerin mantığı ile tenasüb içindedir. Bu iki şık birbiriyle tenakuz edince; fitrat, bu kabil iddiaların suratına olanca gücü ile şamarı indirir.

Yine hiç bir insan, o mâbudların, göklerdeki şeylerin yaratılışında veya mülkünde ortak olduklarını iddia edemez!.. Çünkü göklere doğru tek bakış, yaratıcının azametini ve vahdâniyetini kalbe ve şuura nakşeder.

~

Bir şeyin doğruluğu, ya ilâhî bir kitapla ve-

VAHDANİYET

Mustafa VARLI
(Konya Yük. İsl.
Enstitüsü Mezunu)

ya ilmî bir hakikatla ispat edilir. Kur'andan önce gelen bütün ilâhî kitaplar yaratıcının vahdâniyetine şahadet eder; ve onlardan hiç biri, sayısız ilâhlar hürâfeliğini kabul etmez!.. Hiç bir ilmî hakikat da bu gibi iddiaları doğrulamaz!..

~

BİLİNDİĞİ gibi bazıları, meleklerin timsalleri düşüncesiyle veya hiç bir düşünce olmadan putları, bazıları ağaçları, bazıları melekleri veya doğrudan doğruya şeytanları ilâh kabul ediyorlardı. Halbuki bunların hiç birisi, isteklere icabet etmiyordu: Taşlar, ağaçlar icabet etmiyor.. melekler müşriklere icabet etmiyor.. şeytanlar da vesveseden ve dalâlete doğru sürüklemekten başka bir şey yapmıyordu!.. Fakat herkesin, Allah'ın huzurunda toplanmak mecburiyetinde olduğu Kıyâmet günü gelince; Kur'ân-ı Kerim'in muhtelif ifadelerine göre, herkes dalâlete sürüklediği kimselerden ayrılacak ve onları omuzundan silkecektir.

~

İlâhî ifade, her ne kadar son ilâhî Kelâm'ın nüzülü esnasındaki ve hemen bir çok cemâatlerin bildiği mâbudları kasdediyor gibi görünüyor ise de; İlâhî nass, bu târihi vâkıdan çok daha geniştir. Şekil, yer ve zaman mevzu bahis olmadan Allah'tan başka bir kimseyi ilâh edinenden daha denî ve daha zavallı kim olabilir? Kim olursa olsun hiç bir insan, kendisinden bu türlü istenen yardıma icabet etmez, edemez!.. Dilediğini yapabilen, Allah'tan başka hiç bir varlık yoktur!..

ŞİRK, yalnız eski müşriklerin bildiği şekillerle münhasır değildir. Nice müşrikler vardır ki; hüküm, hâkimiyet ve mansıp sahibini, şân, şeref veya servet sahibini Allah'a ortak koşar, ondan yardım beklerler. Halbuki onların hiç birisi, isteklere icabet bir yana kendi kendilerine bile bir fayda temin etmeye muktedir değildir. Kaldı ki; onları bu şekilde kabul etmek şirkdir!.. Onlardan şefaât ummak şirkdir!.. Onlardan korkmak şirkdir!.. Fakat bu, bir çoklarının bilmiyerek yaptığı gizli bir şirkdir...

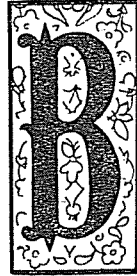
Halbuki; tek'e inanmaktan, yalnız O'ndan istemekten, yalnız O'ndan şefaât dilemekten ve yalnız O'nu tanımaktan daha zevkli ne var?!..

Tasavvuf

Dr. Ahmed Subhi

FURAT

Ahmed B. Ebi'l Havârî «v.230-844»

İR zâhidler âilesinden geldiği görülen Ebu'l-Hasan Ahmed b. Ebi'l-Havârî, Dimâşk'ta doğmuştu. Babası varâ sahibi ârif bir zattu (1). Tahsil ve yetişme devresini bu şehirde geçirdi. Süfyân b. Uyeyne (v. 198/813), Mervân b. Muâviye el-Fezârî (v. 193/808), Madâ b. Îsâ, Bişr b. es-Seri (v. 195/810) ve Ebû Abdillâh en-Nibâcî (2) gibi büyük âlim ve zâhidler onun yetişme muhitinin belli başlı simaları idiler. Ancak şurası muhakkaktır ki Ahmed b. Ebi'l-Havârî'nin tasavvuf sahasındaki üstadı, kendi şehrinin en büyük sûfilerinden biri olan Ebû Süleymân ed-Dârânî (v. 215/830) idi.

Ahmed b. Ebi'l-Havârî'nin görüşlerinde, şeyhi Ebû Süleymân ed-Dârânî'nin kuvvetli tesiri altında kaldığı şüphesizdir (3). Şeyhinin Kitâb ve Sünnet karşısındaki saygılı hassasiyeti onda da vardır. Onca amel'in makbul oluşu sünnete uygunluğu ile: «Kim sünnete uymadan amelde bulunursa, ameli batıldır» (4). Kaçırılan vakit için izhar edilen pişmanlık ve bunun belirtisi olan ağlama (: bükâ) da bu zâviyeden değerlidir: «En faziletli ağlama, kulun (kitâb ve sünnete) uymadan kaybettiği zamanla, bunlara muhâlefet halinde geçmiş zamanlar karşısındaki ağlamasıdır» (5).

KULDA Allah sevgisinin (: hubb'ullâh) alâmeti, O'nun emirlerine itâat etme sevgisidir (6). Hareket Allah'tan gelmedikçe, kul O'nu sevemez. Bu da tabiatıyla kulun, Allah tarafından, O'nun rizâ göstereceği hususlarda gayretinin bilinmesi ile başlar (7). Ancak bu sevginin her türlü gösterişten uzak olması lâzımdır: «Kim Allah'ı, tanımak yahut anılmak için severse, ibâdetinde şirk koşmuş olur; zira sevgi ile ibâdet eden, ibâdeti-

(1) Tabakât'us-Sulemî, 99.

(2) Tabakât'us-Sulemî, 98.

(3) Hilye, X, 20 v.d.; Tezkiret'ul-evliyâ, I, 256; Nefehât, 65.

(4) Tabakât'us-Sulemî, 101; Risâlet'ul-Kuşeyriyye, 18.

(5) Tabakât'us-Sulemî, 100; Risâlet'ul-Kuşeyriyye, 18; Tezkiret'ul-evliyâ, I, 256.

(6) Tabakât'us-Sulemî, 101; Tezkiret'ul-evliyâ, I, 257.

(7) Tabakât'us-Sulemî, 101.

nin sevgiliden başkası tarafından görülmesini istemez» (8). Bu başarırsa, herşey elde edilmiş demektir: «Allah bir kavmi severse, onları uyku ve uyanıklık hallerinde bırakmaz; çünkü onlar, O'nun rızasını bu hallerde aramışlardır» (9).

Bilmek, sevmek ve tercih etmekten önce gelir. Allah'ın rızasını diğerlerine karşı tercih için de O'nu tanımak ve bilmek kâfidir: **Dünya'yı tanıyan, orada zâhidâne yaşar; âhireti tanıyan ona rağbet eder; Allah'ı tanıyan da O'nun rızasını tercih eder**» (10). «Nefsini tanımamış olan, dininde yanılmaktadır» (11).

Her an kötülük yapmana sebep olan ve dolayısıyla da mücadelesinde son derecede uyanık bulunman gereken «nefs'in, sana, nimetlerin sırt çevirdiği anda, dünyayı terkten bahsediyorsa, bu bir hiledir; nimetlerin yüz gösterdiği anda onların terk edilmesinden bahsediyorsa, işte bu doğrudur» (12).

AHMED b. Ebi'l-Havâri, Mekke'de karşılaştığı **Ahmed b. Hanbel'e** de aynı şeyden yakınmış, şeyhi Ebu Süleymân ed-Dârânî'nin: «... eğer nefisler, günahların terk edilmesi (lüzûmuna) inansalardı, melekler arasında dolaşırlar ve bu kula, her hangi bir âlim yol göstermeden hikmetlerin en nâdirlerini getirirlerdi...» sözünü nakletmişti. Ahmed b. Hanbel, pek beğendiği bu söz karşısında «Kim bildiği ile amel ederse, Allah onu, bilmediğinin ameline vâris kılar» hadisini hatırlatmış ve sözlerini: «Ey Ahmed b. Ebi'l-Havâri, sen ve şeyhin Ebû Süleymân ed-Dârânî doğru söylüyor-sunuz» diyerek bitirmişti (13).

Kalb, günahların fazlalığı ve dünya sevgisiyle hastalanırsa «onu zühhd'le tedâvi et...» (14). Allah'ın «gaflet ve kasvet'ten daha şiddetli bir belâya» (15) mâruz bırakmadığı kul, kalbinde bir kasvet görürse, zâkirlerle otursun, zâhidlerle arkadaş olsun, yemeğini azaltsın.. (16). «Kim dünyaya, arzu ve sevgi ile bakarsa, Allah onun kalbinden yakîn ve zühhd nurunu çıkarır» (17). Zira «Dünya bir mezbele ve köpeklerin toplandığı yerdir... Köpekler oradan ihtiyaçlarını alırlar ve giderler; ama onu seven kendini her haliyle ona vermiştir..» (18).

Onun bize kadar gelebilmiş olan sözleri arasında şunlar da vardır:

— Allah'a, kendisinden başka bir delil yoktur; ilim sadece O'na hizmetin âdâbı için öğrenilir (19).

— **Kalb'in** mertebesi arttıkça (ih-timam da fazlalaşmalı, zira aksi halde) kötü âkibet daha süratle yetişir (20).

— Nebiler ölümü, Allah'ı anmayı inkitâa uğrattığı için beğenmemişlerdir (21).

EL-CUNEYD'İN, kendisinden «**Şâm'ın çiçeği**» diye bahsettiği (22) Ahmed b. Ebi'l-Havâri, birçok hadis rivâyet zincirlerinde de yer almıştı (23). **Muhammed b. Ebi'l-Havâri** ismindeki kardeşi ile **Abdullah b. Ahmed b. Ebi'l-Havâri** adındaki oğlu da birer zâhid idiler (24). Kendisi hicri 230'da (: milâdi 844) Hakk'ın rahmetine kavuştu.

AHMED B. HADRAVEYH

(v. 240/854)

EBÛ Hamid Ahmed b. Hadraveyh (Hidır) b. Muhammed b. Ebi Amr el-Belhi, birçok kaynaklarda ve halk arasında hernekadar bu nisbesiyle zikrediliyorsa da, **Ebû Nuaym el-İsfahânî'ye** göre (25) Merv'de doğmuştu. Doğum yılı hakkında kesin bir tarih olmamakla beraber, **Hilye'de** (26) yeralan bir rivâyet, bize ip ucu verir mahiyettedir. Buna göre o, vefâtı sırasında 95 yaşlarında bulunuyordu ki (27) kaynakların çoğunda görüldüğü gibi 240 hicride vefât ettiği nazarı itibara alınırsa 145 hicri (: milâdi) de doğmuş olması icabetmektedir (28).

Önce meşhur sûfi **Hâtem'ül-Asam'ın** (v. 237/851) müridi oldu (29). Sohbetinde bulunduğu sûfiler arasında **Ebû Turâb en-Nahşebî'de** (v. 245/859) vardı (30). Ayrıca **Ebû Hafs el-Haddâd** (v. 270/883) ile de görüşmüştü ki (31), bu karşılaşmanın Ahmed b. Hadraveyh'in olgun bir çağında olması gerekir. Zira Ebû Hafs, kendisine: «Bu tabakadan gelenlerin en büyüğü kimdir?» diye sorulduğu zaman: «Ahmed b. Hadraveyh'ten himmet bakımından daha büyük, hâl bakımından daha doğru birini görmedim» demişti (32). **Ebû Haddâd**: «Eğer Ahmed b. Hadraveyh olmasa idi, fütüvvet ve mürüvvet ortaya çıkmazdı» (33) diyerek de ona karşı takdir hislerini belirtmişti.

Bilhassa fütüvvet sahasındaki düşünce ve sözleriyle tanınmış olan Ahmed b. Hadraveyh, Belh emirinin Fâtıma ismindeki kızıyla evlenmişti (34). Hac seferi sırasında (35), devrinin en büyük sûfilerinden biri olan **Ebû Yezid el-Bistâmî'yi** Bistâm'daki ziyâreti esnasında, bu zâhide tabiatlı zevcesi de yanındaydı (36). **Ebû Yezid el-Bistâmî**, esâsen tarikatte pek büyük bir mevki olan Fâtıma hanımı, fütüvvet mevzuunda da pek takdir edecek ve:

(8) *Tabakât'us-Sulemî*, 102.

(9) *Tabakât'us-Sulemî*, 101; *Hilye*, X, 22.

(10) *Tabakât'us-Sulemî*, 101; *Hilye*, X, 7.

(11) *Tabakât'us-Sulemî*, 101; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 257.

(12) *Tabakât'us-Sulemî*, 102.

(13) *Hilye*, X, 14-15.

(14) *Tabakât'us-Sulemî*, 102.

(15) *Tabakât'us-Sulemî*, 101; *Risâlet'ul-Kuşeyriyye*, 18.

(16) *Tabakât'us-Sulemî*, 102.

(17) *Tabakât'us-Sulemî*, 100; *Hilye*, X, 6; *Risâlet'ul-Kuşeyriyye*, 18; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 256.

(18) *Tabakât'us-Sulemî*, 102; *Hilye*, X, 22; *Keşful-mahcûb*, 137; *Levâküh*, I, 82; *Nefehât*, 65 (: *Tercüme*, 118).

(19) *Hilye*, X, 6. **Ebû Nuaym el-İsfahânî**, **Ahmed b. Ebi'l-Havâri'nin** 30 senelik bir tahsil hayatından sonra kitaplarını nehre (*Furat*) attığını, bunu,, ilmi hakîr gördüğünden değil de, sadece Allah'a giden yolu gösterme vazifesini ifadan sonra ona muhtaç olmadığını düşünerek yaptığını nakledececeğini (Bk. X, 6; Ayrıca *Keşful-mahcûb*, 137).

(20) *Tabakât'us-Sulemî*, 101.

(21) *Tabakât'us-Sulemî*, 101; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 257.

(22) *Nefehât*, 65 (: *Tercüme*, 117).

(23) *Hilye*, X, 24-31; *Tabakât'us-Sulemî*, 99-100.

(24) *Tabakât'us-Sulemî*, 99; *Nefehât*, 65 (*Tercüme*, 117).

(25) *Hilye*, X, 43.

(26) *Hilye*, X, 42.

(27) Ayrıca bk. *Risâlet'ul-Kuşeyriyye*, 18.

(28) *El-Hatîb el-Bağdâdî*, *el-Hâkim Ebû-Hâmid Ahmed b. el-Huseyn el-Mervezî'nin rivâyetine dayanarak*, onun 215 hicride vefât ettiğini kaydetmektedir ki (bk. *Târîhu Bağdâd*, IV, 138) münferid halde bulunan bu rivâyet şüpheli olmalıdır.

(29) *Keşful-mahcûb*, 142; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 257.

(30) *Tabakât'us-Sulemî*, 103; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 157.

(31) *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 257.

(32) *Tabakât'us-Sulemî*, 103; *Risâlet'ul-Kuşeyriyye*, 18; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 257.

(33) *Keşful-mahcûb*, 150; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 257.

(34) *Keşful-mahcûb*, 105; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 257.

(35) *Nefehât*, 55 (: *Tercüme*, 108).

(36) *Ferîd'ud-Dîn Attâr* bu karşılaşma sırasında şöyle bir hâdise nakle-

«Kim kadınların elbiseleri içinde gizli bir adam görmek istiyorsa Fâtıma'ya baksın» (37) diyecektir.

BİSTÂM'dan, zevcesiyle birlikte Ebû Hafs el-Haddâd'ı ziyaret için Nişâbûr'a gelen Ahmed b. Hadraveyh, burada bir müddet kaldı ve şehrin şeyhleri tarafından iltifât gördü (38). **Yahyâ b. Muâz er-Râzi** (v. 258/871) Nişâbûr'a uğradığı zaman Ahmed b. Hadraveyh'le görüşmüş (39) ve onun, şerefine verdiği bir ziyafette hazır bulunmuştu (40).

Melâmî olan (41) ve kabâ giyen (42) Ahmed b. Hadraveyh, doğruluğu (: **sıdk**), en büyük lutfun elde edilmesinde tek çare olarak görüyor ve : «Kim, bütün hallerinde Allah'ın kendisiyle olmasını istiyorsa, doğruluğa sarılsın; zira Allah doğrularla beraberdir» (43) diyor. «Amellerin hangisi daha faziletlidir?» tarzındaki bir soruya : «Derûnî râbitanın (: **es-Sırr**) Allah'tan başka bir şeye yönelmemesine ihtimamdır» (44) diye cevap verişinde; «Allah'ın velisi, kendisine bir veche vermez; Onun kendisiyle isimlendiği bir adı da yoktur» (45) sözünde; «Kendi dervişliğini sakla, gizli tut...» (46) tavsiyesinde hep gösterişten uzak samimiyet endişesi hâkimdir. Zâten hakikî **mârifet**'te, Allah'ı kalbe sevmek, dille anma ve O'ndan başka herşeyden himmeti kesmedir (47).

Ona göre kulun başarıya ulaşmaması, basiretsizliğinin eseridir : «Yol açık, Hak zâhir, davette bulunan da işitilmiştir. Bütün bunlardan sonra şaşırıp kalma, sâdece körlükten ileri gelmektedir» (48). «Gaflet'ten daha ağır uyku; şehvet'ten daha hâkim esâret yoktur; gafletin ağırlığı olmasa idi, şehvet seni elde edemezdi» (49).

«Yaratıkların Allah'a en yakın olanı, güzel huylara en çok sahip olandır» (50). Fakirliğe karşı saygı, birçok hasletler bahşetmesi sebebiyle fırsat bilinmelidir : «Kim fakirlere hizmet ederse, kendisine üç şey bahşolunur : **tevâzû**, **edeb** ve nefis cömertliği (51). Ahmed b. Hadraveyh'in, son sözüyle, aynı zamanda nefsi diğerlerine tercih demek olan **fütüvvet**'i kasdettiği aşıkardır.

Onun hatırlatılmağa değer sözleri arasında şunlar da vardır :

— **Sabır**, muztar kalmış olanların azığı; **rızâ**'da âriflerin mertebesi-dir (52).

— **Kalbler**, kalıplardır; hakla dolarsa, nurlarının fazlalığı uzuvlara taşar; bâtilla dolarsa, karanlıkları-

nın arttığı yine uzuvlarda gözükür (53).

— Tam mânâsıyla kulluk (: **ubû-diyye**) hürriyet içinde; tam anlamıyla hürriyet te (: **hurriyye**) kulluğun tahakkukuyladır (54).

— Nefsini (mücâhede ile) öldür ki (onu müşâhede-i hakla) diriltsin (55).

— **Tevbe**, Allah'a kalb safvetiyle dönmedir (56).

BİRÇOK eserleri olduğu zikredilen (57) Ahmed b. Hadraveyh, hayatında âdeta düstür haline getirdiği «Allah doğrularla beraberdir» sözünün tecellisine ölüm döşğinde de mazhar olmuştur. Vefâtı esnâsında yanında oturan **Muhammed b. Hâmid** anlatıyor : 95 yaşına gelmişti. Kendisine bir mesele sorulunca gözleri yaşardı ve : «Ey oğlum, 95 senedir çaldığım bir kapı vardı; işte şu anda bana açılıyor : benim için saadetle mi yoksa bahtsızlıkla mı açılıyor? bilmiyorum. Nasıl cevap verebilirim...» demmişti. 700 dinar kadar borcu varmış; o sırada alacaklılar gelmişti. Onlara doğru baktı ve : ... Ey Allah'ım sen rehîni mal sahipleri için bir vesika yaptın ve yine sen onlardan bunu alırsın. Bana borçlarımı ödeyecek birini gönder.. diye dua etti. İşte bu sırada biri kapıyı çalmış : Burası Ahmed b. Hadraveyh'in evi mi? di-yordu. «Evet» dediler. Daha sonra dışarıya çıkan alacaklılara borçları ödendi. Ve akabinde de Ahmed b. Hadraveyh de ruhunu teslim etti (: 240 hicri/854 milâdî) (58). Teberrüken ziyâret edilen kabri Belh'tedir (59).

der: Ahmed b. Hadraveyh, yanında zevcesi olduğu halde Ebû Yezid'in huzuruna geldi. Fâtıma, yüzündeki örtüyü çıkararak Ebû Yezid'le konuştu. Ahmed b. Hadraveyh bu halden müteessir olmuştu. Fâtıma'ya: bu ne hareket? dedi. Bunun üzerine Fâtıma: Sen benim mahremimsin, Ebû Yezid ise benim tarikatimin mahremidir.. dedi. Attâr, bu sözle şunun kasdedildiğini söylüyor: O (Ebû Yezid) benim samimiyetimden müstağnidir, halbuki sen (Ahmed b. Hadraveyh) bana muhtaçsın ve bağılsın.. Nihayet birgün, Ebû Yezid, Fâtıma'nın elinin kınal olduğunu görmüş ve: niçin kına sürüyorsun? diye sorunca, Fâtıma: sen bu ana kadar elimi ve kınamı görmemiştin... Fakat gördüğün şu andan itibaren sohbetimiz haram olmuştur» demmişti (Bk. Tezkiret'ul-evliyâ,

I, 258).

(37) *Keşful-mahcûb*, 150; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 258.

(38) *Keşful-mahcûb*, 150.

(39) *Keşful-mahcûb*, 150.

(40) *Ahmed b. Hadraveyh, ziyâfet hususunda fikrini aldığı zevcesinin: «... Birkaç baş öküz, koyun, mum, utr ve birkaç ta eşek lâzım...» demesi üzerine: Eşekler niçin? diye sormuş, o da: Kerîm bir kimse, kerîm birinin evine misâfir olursa, mahallenin köpekleri de bundan nasîbdâr olmalıdır» demmişti (Bk. *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 258).*

(41) *Keşful-mahcûb*, 150.

(42) *Keşful-mahcûb*, 58.

(43) *Hilye*, X, 42; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 261.

(44) *Tabakât'us-Sulemî*, 106; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 262; *Sıfat'us-Safva* IV, 137.

(45) *Tabakât'us-Sulemî*, 103.

(46) *Keşful-mahcûb*, 151; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 259.

(47) *Tabakât'us-Sulemî*, 105; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 261.

(48) *Keşful-mahcûb*, 151; *Nefehât*, 55.

(49) *Tabakât'us-Sulemî*, 106; *Risâlet'ul-Kuşeyriyye*, 18; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 206.

(50) *Tabakât'us-Sulemî*, 106.

(51) *Tabakât'us-Sulemî*, 105; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 261.

(52) *Tabakât'us-Sulemî*, 104; *Sıfat'us-safva*, IV, 137; *Levâkîh*, I, 82.

(53) *Tabakât'us-Sulemî*, 105; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 262.

(54) *Tabakât'us-Sulemî*, 104; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 262.

(55) *Sıfat'us-safva*, IV, 137; *Tezkiret'ul-evliyâ*, I, 262.

(56) *Nefehât*, 55 (: *Tercüme*, 108).

(57) *Keşful-mahcûb*, 151. *Louis Massignon, kaynak zikretmeden onun «Riâye» adlı bir eserini kaydetmektedir (Bk. Léxiqne technique de la mystique musulmane, Paris, 1922, s. 229, not. 3).*

(58) *Hilye*, X, 42.

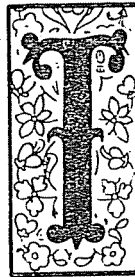
(59) *Nefehât*, 55 (: *Tercüme*, 108).

Hukuk

Prof. Dr. Şakir BERKİ
 (Ankara Hukuk Fakültesi
 Medenî Hukuk ve Toprak Hukuku
 Profesörü)

Kanunlar Karşısında Toprak Dâvâsının Mânâsı

IOPRAK dağıtımı ile ilgili dava, bazı memleketlerde çocukların bile münakaşa etmekte olduğu bir konu haline gelmiş, hukukî yönünden ziyade siyasi bir mahiyet almıştır. Mesele tamamen hukuk ilmi ile alakalı olduğundan, bu hususta mevzuatın sarıh hükümleri söz konusu edilmeksizin bu davanın hakiki manasını anlamaya imkân olmaz. Siyasî sahada bir ceryan meseleyi ziraî reform, diğer bir nokta-i nazar da toprak reformu lafızları ile anmaktadır. En kısa bir şekilde kaleme almaya çalışılmış olan bu yazı ile davanın ilmî ve binnetice, hakikî manası anlatılmaya çalışılacaktır.

Anayasanın 37. maddesi memleketin ziraî gelişmesini temin etmek maksadı ile toprak dağıtımını mevzubahis ettiğine ve aynı madde ile, halen mer'î bulunan çiftçiyi Topraklandırma kanununun 36 ncı maddesinde toprağın çiftçi vatandaşlara veya çiftçilikle uğraşmayı taahhüt eyleyen

yurtdaşlara verileceği en ufak bir tefsire dahi mütahammil olmayan bir sarahat ile ifade edilmiş bulunduğuna göre, topraksız her yurtdaşa toprak verileceği tarzında ifade olunan görüş tarzında hukukun ve kanunen isabet bulunduğuna hükmedebilmek imkânsızdır. Filhakika, gerek devlet arazisi, gerek dağıtım maksadı ile fertlerden vesâir hükmi şahıslardan istimlak olarak alınan araziye çiftçilikle hiç alâkası bulunmayan kimselere vermek, milli servetin heder edilmesi manasından başka bir anlam taşıyamaz. Çünkü ziraat ile ilgisi bulunmayan yurtdaşlara verilen topraklar bizzat onlar tarafından işletilemez, verimsiz ve âtil kalır. Bu sûret ile dağıtım Anayasasının 37. ve çiftçiyi Topraklandırma kanununun sözü geçen maddelerine aykırı düşer. Bu maddeler bir yana bırakılarak toprak davası savunulamayacağı münakaşaya mahal vermeyecek basitlikte bir be-dahattir.

Son olarak şunu da ilâve gerekir ki (topraksız herkes)e tâbiri içinde yabancılar ve sabık Türk vatandaşları da dahildir. Halbuki bunlar Türkiye'de bulunsa ve ziraatten anlasa bile Türk Toprak dağıtım kanunlarından istifade ederek bir metre kare toprağa dahi sahip olamazlar. Bu, halen mer'î olup bazı aksaklıkları ve noksanlıkları bertaraf edildiği ve tatbikatı ciddi ve sürekli şekilde kontrol bulunduğu takdirde ayrı bir toprak dağıtım kanununun çıkarılmasına lüzum hissettirmeyecek olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun 36 ncı maddesinin açık lafzı ile de kolayca teyit edilir.

Son verirken çok önemli bir noktayı da unutmamak lâzımdır: isterse ziraatle uğraşsın ve ziraî işlerden çok iyi anlasın, talep vaki olmadıkça hiç bir vatandaşa ve hiç bir köylü ve kasabalıya zorla toprak verilemez (1).

En kısa şekilde yazılmış olan şu yazı, dava ile ilgili olanlara yardımcı olabilir, tereddütlerini izale edebilirse, gaye hasıl olmuş demektir.

(1) Bu hususta mucip sebep ve izahat için: Sakir Berki, Toprak Hukuku, Üçüncü Bası, Ankara, 1967, sa: 22-23; Toprak davası ile ilgili sair prensipler için aynı eserin 13-26 ncı sahifelerine bakınız.

*Yol, bu gerçek
yol olmalıdır*

Ben âşığım diyen kişi :

Yanıp, yanıp kül olmalı.

Bir dava ki, dönen için

Mertliğine zül olmalı.

Sevda çeken âşıkların

Göz yaşları göl olmalı.

Dağ da sivri diken değil,

Burcu kokan gül olmalı.

Dost bahçesinde dost için

Öten bir bülbül olmalı

İMAN bir kök; İSLÂM gövde,

Şeriat bir yol olmalı.

Tevhit, tesbih, tövbe, zikir...

Bir mü'minde bol olmalı.

Volkan gibi taşan yürek,

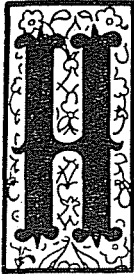
Demir gibi kol olmalı.

Zulme karşı baş eğmeyen

Hak'ka teslim kul olmalı.

«Müslüman'ım!» diyen için

Yol, bu gerçek yol olmalı.

HUKUK, insanların toplu yaşama zaruretiyle duymalarından itibaren mevcudiyetini ortaya koymuştur. İster ilkel olsun, ister modern olsun, bütün toplumlar nizamlarını hukûkî normlar koymak sûretiyle sağlamışlardır.

Hukuk, öğrenimine çok ehemmiyet verilmesi gereken bir müessesedir. Hukuk, bir ilim dalıdır. Dolayısıyla bu ilim dalının da ilmi yönden incelenmesi, öğreniminin de ilmi olması gerekir.

Fakültelerimizdeki hukuk öğrenimi ise tatminkâr olmaktan uzaktır. Talebeyi, kürsünün çıkarmış olduğu çok yüklü kitapları hatmetmekten, öğretim üyelerini de, bu kitapları, satır satır anlatıp bitirebilme çabasından kurtarmak zarûridir. Talebe, derslerinin yanında, bir lisan çalışabilme imkânını bulamamaktadır. Öğretim üyesi de, zaten çok mahdut olan, pratik kurları kısmak zorunda kalmaktadır.

Bir hukuk kaidesinin anlaşılmasında, bir avukatın hâkimleri şaşırması için türlü desifeli yollara kaçması gibi usullere değil, hukukî metodlar içinde tefsir yollarına, (gâî tefsir, lâfzî tefsir, tarihî tefsir, vb.) başvurmak icabettir. Hukuk, sadece kaideler mecmuası değildir. Hukukun da bir ruhu ve gayesi vardır. Bunu böyle kabul etmekle beraber, hukukun heyeti mecmuasını neresinden çeksen o tarafa uzayan bir lâstik olarak kabûle imkân yoktur. Bu sebeple aksi çözümün kabul edilemeyeceği kaideler koymak zarûreti vardır. Bu kâideler hukukun her dalında hizmet görece nitelikte olmalıdır. Siyah beyaz denemeyeceği gibi, beyaza da siyah denemez. Halbuki, 1961 anayasamız hem sosyalizme kapalıdır, hem de açıktır denebilmektedir. Ne yazık ki, bu zıt anlayış, bu konuda yetkili olan ağızlardan çıkmaktadır. O halde ne yapmalıdır? 1961 Anayasası, ya sosyalizme kapalıdır veya açıktır diye kaide koymalıdır. Herne şekilde olursa olsun, devletin temel nizamlarını koyan anayasayı bu kaypaklıktan kurtarmak zarûreti vardır.

Mer'î kanunlarımızda, «**Kanunsuz ceza olmaz — Bey ile icar infisah eder.**» gibi kaidelerin yekûnu pek cüz'îdir. Halbuki, İslâm Hukukunu ihtiva eden Mecelledeki kâideler bugün olduğu kadar ilerde de tatbik edilecek değerdedir. Bu kaidelerin yekûnu da bir hayli kabarıktır (1). Kur'an-ı Azîmü's-Şânda 6666 âyetin herbiri başlı başına bir kaidedir. Mecelledeki mevzu bahis kâideler Kur'andaki kaidelerin cüz'î bir kısmıdır. Sonsuz ilim sahibi ALLAH (C.C.) Hazretlerinin emirleri olan bu kaideler 1400 seneden beri, birçok memleketlerde, tatbik edilmektedir (2). Bu hükümler ilimle iştilal edenler tarafından zaman geçtikçe de daha iyi anlaşılacaktır (3). Aslında, ALLAH (C.C.) Hazretleri Kur'an-ı Keriminde akıl sahiplerine hitabetmekte, düşünen akıl sahipleri için bu âyetlerinde türlü hikmetler olduğunu bildirmektedir (4).

HUKUKUN ruh ve gayesinin anlaşılmasında Hukuk Felsefesi ve Metodoloji nasıl zarurî ise, yüzde doksanbeşi Müslüman Türk olan memleketimiz bakımından da İslâm Hukukunun incelenmesi zarûridir. Yardımcı hukuk kaynağı olarak, örf, adet, teamül kaideleri hakkında hüküm bulunmayan hallerde, tatbik mevkiî bulunmaktadır (5). Örf, adet ve teamül kaidelerinin tatbik edildiği hâllere hukuk tatbikatında pek sık rastlanmaktadır. Bilhassa, Türk Medeni Kanunu, md. I, örf ve adet kâidelerinden; Türk Ticaret Kanunu md. 2 de ticarî örf, âdet ve teâmülden bahsetmekte, bu yardımcı hukuk kaidelerinin tatbik yerlerini göstermektedirler.

Görüldüğü üzere, hukuk tatbikatçıların mer'î hukuk kâideleri yanında, bu kaidelerin mer'î olduğu memleketteki örf, adet ve teamülün ne yolda olduğunu bilmek mecburiyeti vardır. Halkı Müslüman Türk olan memleketi-

(*) Bu husus ötedenberi birçok hukukçu tarafından savunulagelmiş ve halen de savunulmaktadır. Acizâne olarak, biz de bu fikrin savunucuları arasına girmek arzusundayız.

(1) Ömer N. Bilmen hoca, *Hukuku İslâmiyye*, C: I de, bu kaidelerden 99 taneğini izah etmektedir.

(2) *Pakistan, Suudi Arabistan, Irak, Tunus, Mısır, Endonezya vb.*

(3) A. Cressy Morrison, *Earfing William, James Janes, Russel Charles Earnest vb.* (çeşitli kaynaklardan)

(4) *El-Bakara*, 76, 164, 221, 266, 269, 280; *Âl-i İmrân*, 7, 13, 49, 65; *El-En'âm*; 32, 50, 80, 126; *El-A'raf*, 26, 171, 184; *Yunus*, 3, 5, 22; *Hûd*, 24, 30, 51, *Er-Sa'd*, 3, 4; *İbrahim*, 25.

(5) *Orhan M. Çağlı, Hukuk Başlangıcı*, 1966, § 3. s. 52-71. *Dönmezer-Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 1961, s. 145.

«İslâm Hukuku

Kürsüsü» İhdası

Zarûridir. «X»

Bekir YÜCEL

(İ.Ü. Hukuk Fak.
Son sınıf öğrencisi)

mizdeki, örf, adet ve teamül ne yolda olmak gerekir? Elbetteki Türk ve İslâm örf, adetleri olacaktır. Teamül de böyledir. İslâmî örf, adet ve teamülü bilmek için İslâm prensiplerini ve İslâm Hukukunu bilmek; Türk örf, adet ve teamülünü bilmek için de Türklüğü, Türk tarihini bilmek zorunluğu vardır.

Bu mevzuda misal vermek gerekirse, mukabele ve mevlid gösterilebilir. Halkımız arasında (bugün bilhassa hanımlar arasında) pek yaygın olan mukabelede, müslümanlar bir araya toplanmakta, Kur'an okunmakta, dîni mevzularda bilgisi olanların anlattıkları dinlenmekte, bilinmeyen hususlar danışılmaktadır. Kısacası müşavere edilmektedir. Şimdi, böyle bir toplanma neticesi, katılanlar hakkında, TCK. 163 maddeye girdiği gerekçesi ile koğuşturmaya geçilmesi tam bir zuhûl eseri olacaktır. Çünkü, İslâm Hukukunun dört kaynağı vardır. Bunlar Kur'an, hadis, icmâ-i ümmet ve kıyasdır. Bunlardan icmâ-i ümmet aynı zamanda yetişen fakihlerin, bir şer'î mes'eledede ittifak etmeleridir. Hazreti Peygamber (S.A.S.) efendimiz sağlığında, eshabına, Kur'an ve Sünnette bulamadıkları hususlarda, içtihatlarında bulunmaya müsaade etmişlerdir (6).

BUNU böyle kabul ettiğimize göre, bir hukukçunun bu bilgilere sahip olması gerekir. Hernekadar genç bir hukukçu tahsil hayatı boyunca kalbur üstü de olsa Türk tarihini okumakta ise de İslâm Hukukundan tamamen bîhaber yetişmektedir. Maalesef bu güne kadar memleketimizde mevcut iki Hukuk Fakültesinde bu bilgiyi verecek bir «İslâm Hukuku Kürsüsü» kurulmamıştır. İslâm Hukukunun hukuk öğrencilerine öğretilmesi zarûridir. Burada İngiliz âlimlerinden Roger Bacon'nun vaktiyle Oxford Üniversitesinde talebelerine kızdığı zaman söylediği sözler akla gelmektedir. Meşhur âlim, talebelerine: «Adam olmak istiyorsanız, İslâm ilimlerini öğreniniz!..» diye kızmıştır (7).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Garp memleketlerinden terceme sûretiyle alınan kanunlarda — ki, bu kanunlardaki terceme yanlışlıkları yürekler acıdır (8). Fakat böyle olması bir bakıma normaldir. Cumhuriyetin 29 Ekim 1923 de ilanı ile birlikte 1926 ya kadar geçen kısa bir zamanda bir çok ana kanun (MK. BK. CK. vb.) çıkarılmıştır. — Germen Hukukunun tesiri olduğu, Germen Hukukunu da Roma Hukukunun etkilediği gerekçesi ile Fakültelerimizde Roma Hukuku okutulmaktadır (9). Roma Hukukunun okutulmasına karşı olmamakla beraber; **Roma Hukukuna verilen önemin, Müslüman Türk Milletinin hayatında uzun müddet tatbik mevkii bulan İslâm Hukukuna da verilmesini istiyoruz.**

Bu arada biz hukukçulara düşen bir vazife de İslâm Hukukuna eğilmemizdir. Maalesef, zamanımızda İslâm Hukuku ile ilgili neşriyat çok azdır. (Bu hususta bugün bilhassa, Prof. Dr. M. Hamidullah, Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay, Prof. Dr. Mustafa Reşid Belgesay, Prof. Dr. A. Himmet Berkî, Dr. Şakir Berkî, Dr. Y. Ziya Kavakçı iştigal etmektedirler.) Değerli İslâm âlimi Ömer N. Bilmen hocanın, «Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu» adlı, eserinin tekrar intişar etmesi bizler için bir sevinç kaynağıdır. İslâm Hukuku araştırmaları hakkında, hukukçu ağabeyimiz, Dr. Yusuf Z. Kavakçı'nın bir makalesindeki tavsiyeleri (10) üzerinde çalışmaya değer niteliktedir. Bu makalede; «Kur'andaki bütün hukukî âyetler fişlere alınmalı ve bunların sistematik tasnifi yapılmalıdır.» devamla da, «Hukuka taalluk eden hadisleri de fişlere alıp sistematik tasniflerini ve tefsirlerini yapmalıdır.» demektedir. Biz değerli hukukçu ağabeyimizin İslâm Hukuku araştırmaları hakkındaki fikirlerine tamamen iştirak etmekle beraber, İslâm Hukuku ile ilgili Türkçe neşriyatın (eserlerin) çoğaltılmasının zarûriliğine inanıyoruz.

SON olarak şunu belirtelim ki, İngiliz âlimi Roger Bacon'nun, «Adam olmak istiyorsanız, İslâm ilimlerini öğreniniz!» sözü (11), evveleminde bizler için düstur olmalıdır.

(6) A. Selçuk Özgelik, *Esas Teşkilât Hukuku Dersleri*, 1963. 131 nolu dip not.

(7) Av. Haşim N. Erbil, *Hayat Pahallığı Nasıl Azaltılabilir?* 1953, s. 59.

(8) *Hocalarımızın şikâyetlerinden biri de terceme yanlışlıklarıdır.*

(9) *Türkân Rado*, *Roma Hukuku Dersleri*, 1967, § 25, s. 286-287.

(10) Dr. Yusuf Kavakçı, *İslâm Medeniyeti*, s. I, s. 22-24.

(11) Av. Haşim N. Erbil, *Hayat Pahallığı Nasıl Azaltılabilir?* 1953, s. 59.

Safahat Kürsüsünden

Sâbit AYASBEYOĞLU

Mehmed Akif'in Safahat'da bulunmayan bir şiiiri üzerine

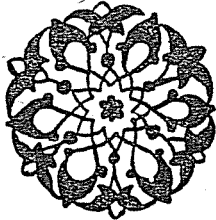
ERHUM babam Nevzad Ayasbeyoğlu'nun hususi kütüphanesinin bir köşesinde, hacmen küçük, fakat mânen çok büyük bir yer vardır. Burası talebelik yıllarımda, büyük şair Mehmed Âkif'in, babam tarafından bana nakl edilen hâtıraları ile doludur. Bunlar arasında, Âkif'in kendi elyazısı bir kaç şiiiri ile, Mısır'dan babama gönderdiği mektup ve kartlar epey bir yekûn tutmaktadır. Aynı zamanda merhum babamın Âkif'in ağzından kaydettiği hayat hikâyesini içine alan iki defter de mevcuttur.

Mehmed Âkif'in Abbas Halim Paşa'ya yazdığı manzum mektuplardan biri Safahat'da intişar etmiş (Safahat, 6. baskı, Sayfa 498 : Bir Arıza) olmakla beraber, diğeri bu eserde yer almamaktadır. Safahat'da bulunan ilk mektup intişarından sonra, 14.4.1934 tarihinde bizzat şiiiri tarafından, bazı değişikliklerle tekrar kaleme alınmıştır ki, bu mektup babamın yakın arkadaşlarından Dr. Rıza Rüstem Pekolcay'ın kızı ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü hocalarından Dr. Neclâ Pekolcay'ın İSLÂMÎ TÜRK EDEBİYATI isimli kitabının ikinci cildinde yer aldı. İkinci mektubun ise burada neşr edilmesi uygun bulundu.

İKİNCİ MEKTUP (*)

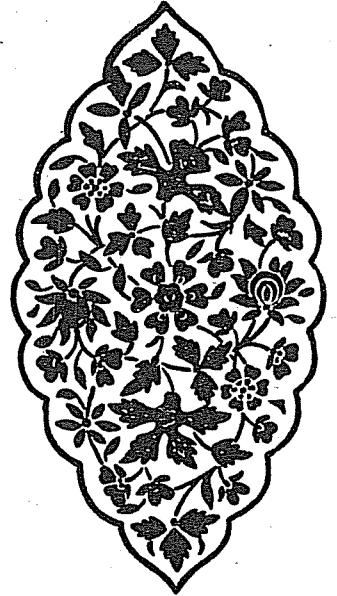
Ey bâd-ı sabâ, ahde vefa böyle mi sizde?
Yelkenle koşarken hani kırlarda, denizde
Hatırlamadın Heybeliden geçmeyi, heyhât...
Güya edecekdin hani, takdim-i tahiyât
Hilvanlıların (Halvan) sevgili Abbas'ına bizden.
Ey bâd-ı sabâ, kurtulamazsın elimizden

(*) Bu şiiirin birinci kısmı (Eşref Edip, Mehmed Akif — Hayatı, Eserleri ve 70 muharririn yazıları, Sayfa: 652, İstanbul, 1939) da da vardır. Şiiirde parantez içindeki kelimeler bu nüshadaki şekli göstermektedir.

ای بادب ، غمزه وفا ، بوجوس زنده ؟
 مینغه خوشایند هانی ، جز لرزه ، و زنده
 غمزه لاریک کهدلیسه نجی ، صیلاته !
 هلوغیدرک بوجوس زنده ؟

ای بادب ، خوشایند ، الحوده
 بوجوس زنده ، فقط شاعری و آیه بلاد
 حوز دیکه زنده ، عقود ، عقود
 عول هانی یوز قبله دگتیره شوی ،
 عا ایزه بیلر ، کدیر آغجه ا اوده بوجوس ،
 بیل سوبه اوتما دغدی ، و حره کاشمی ،
 له خطوه ده سوچر ، نظر ، ضلعی یا انا
 دوغونسه بولکم ، کیمه وصل ، کدیر باری ،
 بیله آیدیک سنه ، لهه بیاروا ،
 آ آج ، دونه جان بونری دنیا صیه بقدر ،
 خطمه نقدی آواره سنه ،
 یا صو ، بر قوت قدره بیلر ، اولان صیه ؟
 بدیحی عله آله بالارنه ده یونان صی ؟

Biz neyse, fakat şairimiz var ki belâdır
 Söz dinletemezsin, ukalâdır, sukaladır.
 Asrın hani yüz Kible değıştirse şuûnu,
 Tek ibre bilir, kendisi ancak o da burnu
 Bin söyle onun doğrusudur, vechesi şaşmaz,
 Her hatvede sürçer, yıkılır, sulha yanaşmaz,
 Düşkünse bugün, kimse değıl, kendisi bâdi,
 Beyninde sekizbin senedir köhne mebâdi
 «Ergeç» dönecek, bunları dünya diye bekler,
 Zulmette pinekler gibi avare sinekler,
 Yahu, bu tuzaklarla beşer avlanacak mı?
 Yirminci asır akbabalardan da bunak mı?

اولاد باق... صفا عی، انحصار تجسد
 عفت بری باشد، بیه اولیسه، نه نور طینه
 تیر نمی و اعطای کسب استی کم کوم
 الیه ارباب قادر، بولس، حکم
 خدایا دیدی، هم ده نه دیوانچه حویلیا
 اهدا ایله زخیرت جتن صفتی تویا!...

برعکس نه جیللو ده مونس، ده دبر
 اندیشه ناموس ایله تویوننه، نه دیرل
 اندیشه صفتی ایله، خلقی شخص
 اندیشه ربابتی کورتره ده برتول
 برتول که شفقده، حرکتی شفاف
 برتول که دویله صدران قلمی قادر صاف
 برتول که ایزدی مونس، باریله بیده
 اورنگه آچار بوسجونه آوار و رهبری

آینه، بولم بولم بولم بولم، صیبه
 دینتیشی کیسه جودت و سلی، دوقه بیله!

İdrake bakın... Sonra ömür altmışı geçmiş,

(altmışa gelmiş)

Aklın yeri başmış, yaş olaymış ne güzelmiş,
 Yetmez gibi vâiz kesilip ettiği kem küm,
 İster edebiyata kadar, bulsa tahakküm,
 Hülya dedin, hem de ne divanece hülya,
 Ahlâkile zencirleyecek sanatı güya!..
 Bir yosma ki çıplak daha münis daha dilber,
 Endişe-i namus ile örtünse ne derler?
 Endişe-i sanatla eder hulki tecemmül,
 Endamını rüya gibi örterse de bir tül,

ای دوری دهر ، قیام بیای مجنون
 اقلوس فرخنده بو ناله کی ؟ او دو فرخنده
 خمیده سوخته ، اینده گریه ، داغند و طریقه
 قابله سندا برده ارباب خادوشان
 او دو اوقو ، آفتون ، رسی صراجه
 بیای یقه ، بیای قیاسه ..... او دو دو کله
 لانه کوهی او کله سندا - بیای دوله
 قیام قیام ، اجراض ، صم ، توه
 او صاحب المص ، سواد ، سنده ، قوه
 سینه دو کله کله کوهی کی بوج
 سه ، دل دو کله کله ، ای بیای مریه
 حانیه بیایه ، بیایه ، بیایه
 سهوده او دهر ، او دهر ، او دهر
 بیایه کی رنگ او کله ، بیایه کله

Bir tül ki şafaklarla, seherler gibi şeffaf,
 Bir tül ki durulmuş suların kalbi kadar sâf,
 Bir tül ki esiri mi nedir tar ile püdü.
 Örterken açar büsbütün avare vücudu,
 Artık bunu ölçüp biçecek terzi tabîi
 Dört peşli giyen çulha değil, zevk-i bedîi!..
 Ey zevk-i bedîiye kıyan şair-i mecnun!..
 İflâs-ı karihayla bunaldın mı? Oh olsun...
 Kumlarda sürün, inlere gir, dağlara tırman!
 Kabil mi senin bir daha ilhâma kavuşman
 Evrâd oku, efsûnlu, mürekkepli sular iç,
 Bin bekle, bin uğraş... O peri gelmeyecek hiç!
 Lâkin gelecek evlere şenlik, sıra derler,
 Bakkal, kasap, eczâcı, hekim, kahveci, berber,
 Ev sâhibi, ekmekçi, manav, sebzeçi, fulcü,
 Silkip dökecek herbiri koynundaki borcu
 Sen, dil dökeceksin, edebilsem diye heyhât!..
 Karşındaki yârânla bir ay sonra mülâkât!..
 Beyhûde o diller, o nefesler, o emekler,
 Yârân seni terk etmeyecek, gitmeyecekler.

ای صفت بجز دوستی نه و اولهلم
 حسد الیام ، نه رهن ، اولهلم الیام
 ای صفت بجز دوستی نه و اولهلم
 بود بود نزه در سوخه ، کیمی کافر ، کیمی مؤمنه ،
 دونه بجز نظر کا حد و کیمی حقیقه
 حریف اول کورم ، نوری نوری قورنول اولهلم
 فریادیه کیمی ، قدا صه ؟ کیمی کیمی
 « حه » ریه ای قدره ای قدره زینده ،
 اهدیه صفات کیمی صده ، کیمی نفس
 قول قوند آتیه نه نده صه ، نه ده بوش ،
 بکوانه پاشام وار ، اوده کوردن یا باوقد
 دوستوه ریه نیده ، ریه جعد ده اودوقد
 حکیم

Ey sanata zencir düşünen şair-i evhâm,
 Hasret misin ilhâma evet, al sana ilhâm:
 En seçme zebânileri karşında Cahîmin,
 Boy boy gezedursun, kimi kâfir, kimi mü'min,
 Döndükçe nazarlar sana şimşek gibi çaksın,
 Kurtul görelim şimdi nasıl kurtulacaksın...
 Feryâdına kimdir koşacak, kim kimi dinler,
 «Burhan» diye inlerken ufuklarla zeminler,
 İhvân-ı safânın kimi medyün, kimi müflis,
 Gök kubbenin altında ne tek his, ne de münis,
 Bir tane paşam var, o da gördün ya pamuklar
 Düşkün diye gitmiş, Yakacık'larda uyuklar.

M. ÂKİF

İ KİNCİ manzum mektubun muhtevasına girmeden evvel Mehmed Âkif'in hayat hikâyesini içine alan, yukarıda bahs ettiğim defterde, tesirinde kaldığını belirttiği edebî kıymetler üzerinde durmak ve bu tesirlerden elimizdeki şiire aksetmiş olanları göstermeye çalışmak uygun olur kanaatındayım.

Baytar mektebinin son iki senesinde şiir ile iştigalinin hızlandığını söyleyen Âkif, birçok manzum parça yazdığını, sonra hepsini mahvettiğini kaydetmektedir. Gerek Safahat'daki şiirlerini, gerekse buradaki ikinci manzum mektubu tekrar tashih lüzumunu hissettiği malûmunuzdur. Onun bu davranışının, kolaylıkla beğenemeyişinden ileri geldiğine örnekler delil teşkil ettiği gibi, merhum babamdan naklen dinlediğim hâtralar da bütün canlılığı ile hafızama nakş olmuş bulunmaktadır ki bunlardan bence en mühimi Kur'an-ı Kerim tercümesine âit olanlardır. En ufak bir kelimenin manası üzerinde dahi duran Âkif'in Kur'an-ı Kerim'i, parça parça mealen de olsa tercüme yapmaya yanaşmayı, kısmen aceleyle bitirdiği bölümü de yerine vermek istemeyişi, onun yazıdaki titizliğini isbattan daha fazla, kuvvetli iman sâhibi bir müslüman olmasından ileri geldiğini sanırım. Abbas Halim Paşa'ya bağlılığı ise, onun da aynı yolun yolcusu olmasından doğmaktadır. Âkif'in din dışı şiirlerinin bir ucu hiç değilse dine bağlı hatıralarına varmaktadır. Sâdeliği ve samimiyeti de acaba imanlı bir kişi olduğunun delili sayılamaz mı?

Âkif ilk manzumelerinin dini ve ahlâki olduğunu söylüyor. Ahlaktan nasibi bulunmayan bir müslüman tasavvur edilebilir mi?

Hayatındaki hareketlilik ve hamle bu mektup dahil onun bütün şiirlerinde mevcuttur.

M. Âkif: «İlk şiirlerimde birkaç şairi kendime numune aldım. Evvelâ Ziya Paşa gelir. Nâci'nin nazmı da pek hoşuma gitti. Adetâ, onu kendime meşkettim. Kemâl'den, Hâmîd'den de fikren çok müstefid oldum. Eskileri de çok okumuş, sevmiştim. İlk eserlerimde onların büyük izleri görülür.» diyor. Fakat âciz kanaatimce onun şiirlerinde eskinin üstünde bir akıcılık, yeninin üstünde bir hamle mevcuttur. Kolayca «ukalâdır, sukalâdır» deyiverdiği ve bu deyişi yadigarınmadığı gibi yine aynı mektupda :

«Yâhu, bu tuzaklarla beşer avlanacak mı?

Yirminci asır akbâbalardan da bunak mı?

beyitiyle mütalaasını ortaya koyuveriyor.

Âkif'in Arap edipleri ve İslâm âlimlerinin sarfettikleri kelimeler hususundaki titizliklerinden faydalanmış olduğunu belirtmesi de mühim görünmektedir.

Yine Âkif Farsça kitapların önce şerhlerini, sonra şerhsizlerini okuduğunu söylüyor. Bir kelime mânâsında kati hükme varmadan önce başkalarının belirttiıklarını öğrenmeye çalışması, onun «büyüklüğünün derecesini gösteren bir nişan sayılamaz mı?

Mehmed Âkif, «İkinci Mektup» şiirinde, Mısır'da iken en yakın arkadaşı olan «O olmasaydı yaşayamazdım» ibaresi ile vasıflandırdığı Abbas Halim Paşa'ya seslenmekte ise de, burada Âkif'in görüşleri, sanat anlayışı ve bu sanat anlayışının bazı zümreler tarafından nasıl karşılandığını belirtir hususlar yer almaktadır. Âkif :

«Söz dinlemezsin, ukalâdır, sukalâdır

Asrın hani yüz Kible değiştirse şuunu,

Tek ibre bilir, kendisi ancak, o da burnu.»

mısralarında «ukalâ» da deseler fikirlerinde sebatdan, doğru bildiği hususlara bağlıktan vaz geçmeyeceğini söylüyor.

«İkinci Mektup» un ikinci kısmında şairin sanat anlayışının şekillendiğini görüyoruz. Âkif yine bu kısımda, sanatın, insana hoş gelen cemiyet kaidelerine aykırı olmayan hususlarla gerçevelendiğini zımnen ifade etmektedir ve kendisinin sanatı kaydalandığını söyleyenlere «sanat sanat içindir» diyenlere, sanatkarane bir cevap vermektedir. Zaten Âkif'in şiirlerinde sanatın, coşkun dinî ve millî hisler içinde şekillendiği malumdur.

Şiirin üçüncü kısmında kendisine, «zevk-i bediîye kıyan şair-i mecnun» diye hitap etmekte, mevzu ile zevk-i bediîyi beraber yürütmeye çalışmış bir şair olması hasebiyle muayyen bir zümre tarafından uğradığı tenkidleri cevaplandırmasında ince bir serzeniş his edilmektedir. Nihayet hayatının Hilvan gibi yakıcı sıcak ve mahrumiyetlerle dolu bir yerde geçen son safhasını belirtirken geleceğe hüznle baktığı görülmektedir.

Son iki mısırda hatıralar yine Abbas Halim Paşa'ya yönelirken, onu özler, ona sitem eder gibi görünürken, milletin o günkü durumunu düşünmediğini söylemek herhalde mümkün değildir.

Onun da, onu bana yakinen tanıtmaya çalışan merhum ve muhterem babamın da ruhları şad olsun...

Günlerin Getirdiği:

İSAN; uyanış, varoluş anı.. Yağmur; su.. Su; hâyat menbaı..

**

Bir önceki yaz'ın olgunlaştırıcı sıcaklarıyla kemâli bulan; hazan mevsiminde zevâli tadan; kış silindirinin kahredici «soğuk»undan, toprak altında, zar içinde, kabuk arasında, perdeler gerisinde gizlenerek çile dolduran kâinât çilekeşleri nisan yağmurunun diriltici, kuvvet ve hareket verici damlalarıyla uyanıyor şimdi...

Uyanış; taarruz fash.. Taarruz; var olmak aslı...

**

Kış zalim'inin zulmünden; sinerek, yer altlarına girerek pasif mukavemet taktiğine sarılmaya mahkûm olan mazlumlar kalabalığının; yürekler parçalayıcı «ah»ları dindi. Çünkü bu «ah»ların yükselttiği buharlar, sema'nın göz cıdarlarını zorlayarak «nisan yağmuru» adıyla yere indi.

«Ah!»; «ooh!»un anası.. Buhar; yağmur'un mayası..

**

«Bulutlar ağlamayınca, çimenler gülmez»miş. Gözyaşının beslediği tohum ölmezmiş. O'nun hamurunu yoğurduğu fikir sönmezmiş.

İşte, ağlıyor nisan bulutu. Şimdiye dek çatık kaşlı, me'vus bakışlı kara toprak, büyük bir ümitte tebessüm çabasında. Evet işte yeşeriyor, canlı ölümler tabutu...

Bulut; göğün rahmeti.. Tabut; yer'in gafleti... Yağmur; o rahmetin bu gaflete «kâlk!» daveti...

**

Şu mana içinde; suç mu nisan'ım, senin sevgini saklamak? Özleminle yanmak? Gözyaşlarında yunmak?

Sen, hep kara toprak için mi ağlayacaksın? Biz; biz, öz manasını yitirmiş manasızlık kurbanlarına hep baş döndürücü şimşek gürültüleri mi yollayacaksın?

Mayamız toprakla yağrulmuştur bizim. Bize de ağla! Dök üstümüze göz yaşlarını. Düşün, bunca insan mahkûmu insanı..

Ben katılaştım, bari sen ağla, nisan! Ağla ki, baharın ebter olmasın. Ağla ki; gerçek'in, müsbet'in, doğru'nun, var'ın yerini; hayal, menfi, yalan ve yok almasın. Ağla, ağla ki, uyuyan tek insan kalmasın...

**

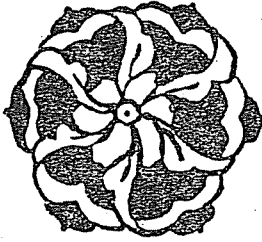
Bir intibah şu'lesi almazsa bu çağda insan; ağla insan! Benim duygularım, feryatlarıma da ağla!..

Nisan Yağmuru

İsmail Lütfi ÇAKAN

Biyografi

Hasan ÖZÖNDER
(Konya İ. H. Ok.
Meslek Dersleri
Öğretmeni)

Vefatının 380. ci
Yıldönümü Münâsebetiyle

MİMAR SİNAN

«1490 - 1588»

AZRET-İ Peygamberimiz (S.A.), bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar : «Bir insanın ölümüyle ameli kesilir (defter-i a'mâli kapanır); ancak şunlar müs-tesnâ :

- Sağlığında, sadaka-i câriye yapanlar,
- Yahut, faydalanılan bir ilim bırakanlar,
- Veyahutta, arkasından dua edecek sâlih bir evlâd bırakanlar.

Hayatını bu üç ölçüden birine olsun sokabilenlerin, vefatlarından sonra da, işlerinin yazıldığı defter kapanmıyor; bırakmış olduğu eserlerden gelen hayr, sevap sahifesine yazılıyor.

Bir ömür boyu göz ve gönül nuru vererek meydana getirdiği ve bizi bize; bizi, tarih ve ecdadımıza bağlayıp-perçinliyen nadi-de eserleriyle, bu Hadis-i Şerif'in feyzinden el ve eteğini bol bol doldurup taşırın bahtiyarlardan birisi de, büyük mi'mar, SİNAN'dır.

MÜSTEŞRİK M. Brovn'un : «Dünya'da, onun kadar çok eser bırakan san'atkâr pek azdır.» dediği daahî mi'marımız Koca Sinan bin Abd'ül-Mennân, (29 Mayıs 1490) senesi Cumartesi günü, Kayseri'nin Ağırnas köyünde dünyaya gelmiştir. Yavuz Sultan Selim'in cülûsunda devşirme usûlünün Anadolu'ya teşmili üzerine, 1512 senesinde 22 yaşındayken, aile ocağından alınıp, İstanbul'a sevk edilmiştir.

Acemi oğlanlık devrini bilhassa inşaat işlerinde geçirdikten sonra Yeniçeriliğe geçen Sinan Ağa, bu günlerini şöyle anlatır :

«Kendimi, elimden düşmeyen pergele benzetirdim. Pergel nasıl bir ayağı ile bir noktaya saplanır ve öbür ayağı ile etrafta gezip dolaşırsa, ben de dülgerlik mesleğime can ve gönülden sarılıp yükseleyim, hem de fırsat düşsün, dünyayı gezip göreyim, derdim.»

Özlediği fırsat çıkmakta gecikmedi; hem de birkaç kere... Askerliği sırasında katıldığı seferlerden istifade ederek, Tebriz, Kahire, Bağdat ve Budin gibi büyük merkezleri, mi'mârî bakımdan tetkike imkân bulmuştur. Şâir Mustafa Sâî Çelebi, Mi'mar Sinan'ın ma'nevî oğlu olup, büyük sanatkarın ağzından (Tezkiret'ül-Bünyan) adında muhtasar bir hal tercümesi yazmıştır. Bu eser, Sinan'ın hayatı hakkında tek bilgi kaynağı olarak kabul edilmektedir. Şâir Mustafa Sâî Çelebi, babalığının bu hayat devresini, onun ağzından şöyle anlatır :

İrüp ahdi Süleymanı zamânın
Açıldı bahtı mûr-ı nâtevânın
Anın devrinde ittim nice hizmet
Nazar kıldı bana âyân-ı devlet
Olup Yeniçeri çektim cefayı
Piyâde eyledim nice cefayı
Yolumla, san'atımla, hizmetimle
Dahi akran içinde gayretimle
Vuruştum tâ ki tıfliyet çağından
Yetiştim Hacı Bektaş Ocağından
Rodos ile Belgrad'a azîmet
İdip geldik yine sağ u selâmet
.....
Murat idindim tâ ki olam mi'mâr
Kemâliyle koyayım âlemde âsâr
Dir idim ki müyesser eyliye Hak
Bana bir âli beytullah yapmak
Şükr-ü minnet Hüda-yı Mennân'a
Ki kulun mazhar itti ihsâna.

BİR ömür boyu yaptığı çalışmalarında, sadece Allah'ın Rızasını tahsili gaye edinen Koca Mimar, bu aşk, gayret ve himmetle birçok eserler meydana getirmiştir. Tezkiret'ül-Bünyan'daki kendisinin hazırladığı listeye göre eserleri şöyle sıralanabilir : (81 cami, 50 mescid, 55 medrese, 7 Dâr'ul-Kurrâ, 19 türbe, 14 imâret, 3 Dâr'üş-Şifâ, 7 su kemeri ve bendi, 16 kervansaray, 33 saray, 6 mahzen, 32 hamam).. Bunlardan başka birçok sebil vesaire gibi muhtelif eserleri de vardır.

Koca Sinan'ın, bilhassa Şehzâde, Süleymaniyye ve Sultanselim gibi büyük eserleri, onun başkanlığı altında çalışan birçok Türk Mi'marlarıyla, çinicilik, camcılık, dökmeçilik ve oymacılık üstadlarının, Osmanlı-Türk kültürü içindeki müşterek eserleri mahiyetindedir. Bütün bu eserlerde Müslüman-Türk ruhunun yapıcı, bulucu, ihya edici, renk verici dinamik ve engin ruhunun özellikleri, çizgi çizgi, renk renk, kalem kalem kendini gösterir. Bütün bu ana hatlarıyla, onlar, ihlâsın, zevkin, neş'enin, sevgi ve muhabbetin, kadir-şinâslığın, vefanın mücessem birer örneği; mânâya dayanıp, ona gönül vermenin neticesiyle meydana getirilen aşk ve güzellik meşheridirler.

Herbirisi birer tarihî senedimiz olan bu eserlere, bu haşmeti kazandıran, onlardaki nakışları böyle kıvrım kıvrım, kıvrak kıvrak çiz-

zip işliyen; şu taş ve mermerleri böyle hamur gibi yuğuran bilekteki imanın, kalbdeki aşk ve vecdin, niyetteki ihlâsın sır perdesini bize aralayan, göz ve gönülleri tutuşuran bir tabloyu burada çizmeden geçemiyeceğim :

Selimiyenin, o ölümsüz beytullah duvarlarının yükselip, kubbesinin kavuşturulmağa başlandığı günler... Pek çok usta, yüzlerce amele harıl harıl çalışmakta. Yalnız aşicilerden biri, sırtladığı bir taşı 2000 metreyi aşan uzun iskelede birçok defa getirip götürür. Mimarbaşı Koca Sinan bunun farkına varmış olacak ki sorar: «Neden o taşı indirmeden getirip-götürüyorsun?» Cevap veren amele :

«İhtilâm olduğunu, fakir bulunduğundan hamama da gidemediğini, ayrıca da soğuktan yıkanmak imkânını bulamadığını» söyler. Fakat, ekmeke parası için mutlaka çalışmak mecburiyetinde olup, yalnız bu mubarek, bu ulu mabede, bu haliyle taş koymaya vicdanının razı olmadığını, imanının izin vermediğini, onun için bu taşı getirip-götürürken hiç indirmediğini de sözlere ekler.

Bu hazin manzarayı, bu katıksız aşkı, halis imanı dinliyen, Koca Mimar, inşaati durdurup hemen bir hamam yapılmasını emreder ve yaptırır. Bu hamamın duvar iskeleti, Camiin bahçesinde harap bir vaziyette hâlâ mevcuttur.

Bundan sonra bütün işçiler her gün bu hamamda her sabah yıkanır, namazını kılıp yemekten sonra işe başlarmış.

Bu iman ve mânâ harcıyla yükselen, yapılan ulu mabedin, bizi, serhadlar şehri Edirnemizi kaybetmekten koruyan tarihî bir şahadetini de buraya perçinleyiverelim :

Lozan'da, bizden Edirnemizi istiyen düşmana, yine bir düşmanımız: «O olamaz, alamazsınız. Zira orada Türklerin dört minareli bir tapu senedi var.» demiştir.

Mimar Sinan'ın taş ve mermerde dile gelen aşk vecdinin bir ifadesi olan şu sözler de, yine bu ulu mabedin yapıldığı günlere rastlar :

«Ayasofya gibi bir kubbe Devlet-i İslâmiyede bina olunmamıştır, deyü yabancıların mi-mar geçinmeleri, Müslümanlara üstünlüğümüz vardır, dedikleri kalbimde yer ettiğinden, Sultan Selim Camiinde izhar-ı kudret edip, Ayasofya kubbesinden altı zirâ kaddin, dört zirâ da derinliğin ziyade eyledim.»

Bu aşk, iman ve mânâdan uzak ve haber-siz olanlara parmak ısırtan Selimiyedeki ilâhî sır, bu lâhûtî tüllerle gizlenmekte ve güzelleşmektedir.

SÖZ buraya gelmişken hiç Âkif susar mı, susabilir mi? İşte haykırıyor :

Dur da Ma'bûd'una yükselmek için ilme basan
Ma'bedin hâlini gör, işte serâpâ iman...
Yüce dağlar gibi âfaka düşerken sa'ye,
O, bekadan daha câzip kesilen âbideye
Bir nazar, zevk-i bediini yeter tatmine...
Durma öyleyse urûc et, o ziyâ âlemine
O ziyâ âlemi bilmez ki karanlık ne demek;
O semâvî yuva kirlenmedi, kirlenmeyecek!
Onu i'lâ eden etmiş ebediyyen i'lâ...
Etsen dünyaları tûfân gibi levs istilâ.

Hayatını, Vatan, Millet, Din ve Mukaddesat yoluna vakfeden dev şahsiyetleri dile getiren kelâm erleri, Koca Sinan'ı da, mısra mısra, beyit beyit işlemişlerdir. Onun bizlere hediye etmiş olduğu gök kubbeli, sema erkanına uzanan füze tavrılı minareli eserlerinin ruhlarda yaptığı yankılarla titreşen duygular, onu dile getirebilmenin, onu mısralarda canlandırabilmenin, onu kıt'alara sığdırabilmenin çabası, gayreti ve heyecanı içerisinde çırpınmışlardır. Bakınız Yahya Kemal'de bu duygular nasıl mısralaşıyor :

Bir neferdir bu zafer ma'bedinin mi'marı
Bir nefer miydi? Derin gözleri yaşlarla dolu,
Yüzü, dünyada yiğit yüzlerinin en güzeli
Çok büyük bir işi görmekle yorulmuş belli;
Hem büyük yurdu kuran, hem koruyan
kudretimiz;
Her zaman varlığımız, hem kanımız, hem
etimiz,
Vatanın hem yaşayan vârisi, hem sâhibi o,
Görünür halka bu günlerde teselli gibi o.
Hem bu toprakta bu gün, bizde kalan her
verde,
Hem de çoktan beri kaybettiğimiz yerlerde.

Bu duygular, Arif Nihad Asya'da şu mısralarıyla mâkes bulur :

S İ N A N

Dağ parçası kubbeler ufaktan, iriden..
Gel, haşmeti gör yandan, ilerden, geriden.
Bir mu'cize devrinde Sinan, Erciyas'ı
İstanbul'a dikmiş getirip Kayseri'den.

✽

DEV Mimarımız, 8/9 Nisan 1588 yılında, pergel, cetvel ve şakulundan ayrılıp hayata gözlerini kapamıştır. Sağlığında iki defa evlenmiş de çocuğu olmamıştır. Gece gündüz sofrasında 20-40 misafir bulunduğu ve bilhassa eli çok açık olduğu için, vefat ettiği zaman borcu olmamakla beraber, parası da olmadığı tesbit edilmiştir. Dünyaya ağırlığını koymanın ve fakat ölmeyen önce ölebilenin en güzel, en nazık, en temiz ve en hâlis bir örneği... Varlık içerisinde yokluğun; yokluk içerisinde varlığın, işte müşahhas bir misali...

Şu mes'ûd netice gösteriyor ki, o cennet vatanımıza hediye ettiği nâdide eserlerin mi'marı olmakla kalmamış, kendi ruh âleminin de usta ve ehil bir mi'marı olmayı da başarabilme sırrına ermiştir.

O, Süleymaniyelerin, Selimiyelefin kubbe- siyle beraber, cennetteki köşkünün de kubbesini çatıyordu. Çünkü, bir Hadis-i Şeriflerinde Hz. Peygamberimiz (S.A.): «Kim Allah için bir mes- cid yaparsa; Allah da ona, cennette bir köşk ya- par.» buyurmuşlardır. Türbesi, kendisine en faz- la lâyık olan yerde, «elyevm hayret-efza-yı ukûl olan» kendi eseri Süleymaniye Camii külliyesi- nin bir köşesinde. Daha sağlığında iken ken- disinin yaptığı bu türbe, taş sütunlu, küçük bir açık türbedir. Mermer sandukasının baş taşın- da bir hasaki kavuğu vardır. Türbesinin sokağa bakan duvar penceresi üstündeki kitabesi, ma'nevî oğlu Mustafa Sâi Çelebinindir :

Ey iden bir iki gün dünya sarayında mekân
Cây-ı âsâyiş değildir âdeme, mülk-i cihan
Han Süleymanın olup mi'marı bu merd-i güzün
Yaptı bir câmi verir Firdevs-i a'lâdan nişan
Emr-i Şâhiyle kulup su yollarına ihtimam
Hidr olup âb-ı hayatı âleme kıldı revan
Çekmece cisrine bir tâk-ı muallâ çekti kim
Aynıdır âyine-i devranda şekl-i kehkeşân
Kıldı dörtüzdenden ziyâde mescid-i âli binâ
Yaptı seksen yerde câmi bu aziz-i kârdan
Yüzden artık ömür sürdü âkîbet kıldı vefat
Yattığı yeri Hüdâ kulsın anın bâğ-ı cinân
Rihletinin Sâi-i dâi dedi tarihini :
(Geçti bu demde cihandan pîr-i mimâran
Sinan)

Ruhu için ihsan ide fatiha pîr u civan.

Sinan, İstanbul'da Ağakapısı yakınında ken- di namına bir cami, mektep ve sebil yaptırmış- tır. Kendi adıyla anılan bir de mahalle vardır.

SAN'AT dehası önünde bütün dünyanın dize geldiği dev mimarımızı bu yılki vefat yil- dönümünde hatırlama kadirşinaslığını göstere- cek gazete, dergi ve derneklerin adedi, bir elin parmaklarının adedini acaba geçecek mi? Aziz ve necip Milletimizin bağrından çıkardığı asil vatan evlâtları için yapılan anma gün ve gece- leri, tarihimize şeref veren birer kültürel hâdi- sedirler. Çünkü bu anımlar, onların şahsında Müslüman Türk'ün hayat fıskıran yapıcı dehası- nı tebcil etmenin canlı örnekleridirler.

Unutmayalım ki, büyüklerine hürmet etmi- yen milletler, büyük insan yetiştiremezler. Yap- mak zor; yıkmak kolaydır. Zaten Âkif, bunun için haykırıyor mu? :

Yıkmak insanlara yapmak gibi kıymet mi verir?

Onu en çulpa herifler de, emin ol, becerir.
Şâde sen gösteriver: «İşte budur kubbe!» diye;
İki ırgatla iner şimdi Süleymaniye.
Ama gel kaldıralım dendi mi, heyhat, o zaman,
Bir SÜLEYMAN daha lâzım yeniden, bir de
SİNAN.

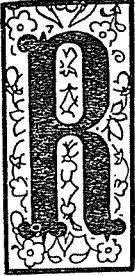
Cenab-ı Hak, bu necip Milletin âsil evlâd- larını, madde ve mânâ mimarlarından mahrum etmesin; Çünkü, varlığımız, onların varlıklarıyla kaimdir.

Mimarbaşı Koca Sinan'ı, vefatının (380) ci yıldönümünde bu satırlarımızla da anarken, aziz ruhuna fatihalar sunarız.

Geçti bu demde cihandan pîr-i mimâran Sinan
Ruhu için ihsân ide fatiha pîr u civân.

ME'HAZLAR :

- 1 — İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi — İ. H. Danişmend, C: 3, Sf: 106-108.
- 2 — Selâmet Mec., Sayı: 13.
- 3 — Tarihten Sesler Mec. Sayı: 5.
- 4 — Kamus'ul-A'lâm, C: 4, Sf: 2634.
- 5 — Hürriyet Gazt. 9 Nisan 1965, Koca Sinan 377 yıl önce bu gün ölmüştü, Eşref Şefik.
- 6 — Sabah Gazt. 9.4.1966 Mimarbaşı Koca Sinan, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver.
- 7 — Edirne Medeniyetimiz ve Tezvinî Misâller, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver.
- 8 — Mimar Sinan, R. Ekrem Koçu, Tercüman Gazt. 28.1.1968.

AHMETLİ Profesör Şakir Sikiriç'in vefatından bir sene sonra, yine bir arkadaşım, bir ahababım rahmeti Rahmana kavuştu. O da, eski Şer'i Temyiz Mahkemesi Hâkimi ve Saray Bosna Devlet Müzesi Müdür Muavini Abdullah Şkalyiç'tir.

Acı büyüktür, telâfisi mümkün olmayan bir kayıptır.

Büyük sayıda âlim, kadı, müderris ve Boşnaklardan yegâne Şeyhülislâm olan Hacı Muhammed Refik Efendi Hacıabdîç (1283-1285/1866-1868) i yetiştiren Bosna'nın küçük kasabası Rogatitsa (eski türkçe adıyla Çelebi Pazarı), Merhum Abdullah Efendi Şkalyiç'in de doğum yeridir.

Abdullah Efendi, Müderris merhum Hacı Muhammed Efendinin oğludur. 1904 tarihinde doğmuştur. Yeni açılan modern Sancak Medresesinin ilk dört sınıfını (yani birinci devreyi) 1921 senesinde bitirmiş, 1926 yılında da Kuzat mektebi (Şer'iatska Sudačka Şkola)'nden mezun olmuştur. Hukuk Fakültesini, daha sonraları, olgun bir yaşta iken, 1950 senesinde bitirmiştir. Askerliğini bitirdikten hemen sonra, yani 1927 senesinin Nisan ayında Priştine Müftülüğü stajyer sekreteri olarak tayin edilmiştir. Meslekî intihanı muvafakiyetle verdikten sonra Yakova (Cakovitsa) Şer'i Hâkimliğine getirilmiştir. Bu sıfatla Makedonya'da daha bir kaç sene vazife görmüştür. 1935 senesinde Üsküp'ten Trebinje'ye, 1941 de Travnik'e ve nihayet 29 Haziran 1944 senesinde de Saraybosna Şer'i Temyiz Mahkemesi Hâkimi olarak tayin edilmiştir. İkinci Cihan Harbinden sonra, 1948 yılına kadar Saraybosna Kaza Mahkemesinde vazife görmüş, müteakiben «Folklor Araştırmaları Enstitüsü» ne tayin edilmiştir. Son vazifesi, Saraybosna Devlet Müzesi Müdür Muavinliği (1957 den itibaren) olmuş ve nihayet bu vazifeden 14 Kasım 1967 tarihinde emekliye ayrılmıştır. Demek oluyor ki merhumun vazifesi 20 sene kadar şer'i hâkimlikte, 20 sene de ilmi araştırmalarda geçmiştir. Her iki meslekte yüksek kademeye kadar ulaşmış ve her iki çalışma sahasında değerli eserler bırakmıştır.

KUZAT Mektebi mezunlarından değerli eserleriyle temayüz etmiş olan zümreye Abdullah Efendi de dâhildi. Ondan evvel bu mektep mezunlarından olup İslâm Hukuku sahasında eser verenlerin en mühimleri şunlardır :

MERHUM ABDULLAH ŞKALYIÇ

1. Yusuf Ziya Micîç Efendi (Lyudevîti Farkaş'la birlikte) «Hanefî Mezhebine göre İslâm Miras Hukuku» adlı eserin sâhibidir.
2. Salih Mutapçîç Efendi «Bosna ve Hersek Şer'i Mahkemelerine mahsus Uslû-i Muhakemât» isminde bir eser meydana getirmiştir.
3. Ali Rıza Prohiç Efendi, İslâm Hukukuna dair müteaddit makaleler yazmıştır.
4. Abdullah Aynî Buşatliç Efendi, «İslâm Aile ve Miras Hukuku», «Şer'i Usûl-i Muhakemât» ile matbû bir çok makale sahibidir. «Vakıf Hukuku» ve Mahmud Es'ad'ın «Tarih-i Din-i İslâm» adlı eserinin boşnakça tercemesi, tabedilmemiş eserlerindedir.
5. Fehim Spaho Efendi, «Türk Madenler Kanunu», «Müslümanların Gayr-i Müslim Kızlarla Evlenme Meselesinin şer'i tarafı», «17 nci Asırdaki Türk Takvimlerinde Slavca ay İsimleri» ve «Sırp Re'ayanın İsyanı, Tenkili ve Belgrad'ın Kurtarılması» gibi müteaddit yazılar yazmıştır. Arapça ve türkçeden bazı kitaplar da terceme etmiştir. Meselâ, «Bin Bir Gece», «Handân», «Dudaktan Kalbe» gibi (1).
6. Meclis-i Ulemâ Reisi Muhammed Ali Efendi Çerimoviç, «İslâm Miras Hukuku», «İslâm Evlenme Hukuku», «Vakıf Hakkında Tetkik», «Evlâdiyet Vakfı», «Kamerî Ayların Tesbiti Meselesi», «İslâmın Şartları» gibi eserler meydana getirmiştir.

Prof.
H. Ömer MUŞIÇ

7. Müftü Çokiç İbrahim Hakkı, Kaymakam Ahmed Lutfi ve Öğretmen Abdurrahman Adil kardeşler, bir kaç sene müddetle «Hikmet» adı altında Tuzla şehrinde aylık dinî bir mecmua neşretmişlerdir. Bu mecmuada dinî mevzulara dair muhtelif yazılar çıkmıştır.

8. Muhammed-Emin Dizdar Efendi (İlâhiyat Akademisi Rektörü), «Araplarda Tedris Müesseseleri», «İslâmiyet ve İlim» ve «İslâm Milletlerinde Takvim» gibi yazıların müellifidir.

9. Müftü, gazeteci ve milletvekili Sâkıb Efendi Korkut, çıkardığı «Misbah», «Yeni Misbah», «İrşad», «Pravda» ve «Biser» mecmua ve gazetelerinde birçok dinî makale neşretmiştir.

10. İlâhiyat Akademisi Doçenti Muhammed Tufo, Tefsir ve Hadis'e girişle ilgili yazılar yazmıştır.

11. Şurayı Devlet Azalarından Osman Nuri Hacıç, «Muhammed ve Kur'an», «İslâmiyet ve Medeniyet», «Bosna ve Hersek Müslümanları Meselesi», «İslâm Kültür Tarihi», «Avusturya-Macaristan İşgali Altındaki Bosna ve Hersek Müslümanlarının Dinî Muhtariyet Üzerinde Yaptıkları Mücadeleler» adlı eserleri meydana getirmiş, ayrıca Ebu'l-Fida'nın «Muhammed Aleyhi's-Selâm» adlı eserini boşnakçaya terceme etmiştir. Bu zat Garp araştırma metodlarına bağlı bir ilim adamı idi.

12. Öğretmen Muhammed Behloviç, «Arap Aruzu» (Arapça Metrika)

13. Ulemâ Meclisi âzası Abdullah Zeçeviç («Fikh»).

14. Muhammed Panca.

BU son müellif «İslâm Dini Hakkında Lâzım Gelen Kısa Bilgi», «Hutbeler», «Hazreti Ömer'in Hayatı ve Eserleri» adlı eserleri yanında, Reisu'l-Ulemâ Muhammed Cemalu'd-Din Çavuşeviç ile birlikte Kur'ânı Kerimi de boşnakçaya terceme etmiştir (Saraybosna 1937).

Kuzat Mektebi mezunları arasında yüksek mevkileri işgal eden bir çok kimseler de vardır. Meselâ Ulemâ Meclisi Reisi ve senatör Salim Muftiç, Şer'i Temyiz Hâkimi ve Devlet Vekili Osman Viloviç, Kuzat Mektebi Müdürü ve Saraybosna şehri Belediye Reisi İbrahim Sariç, Üsküpteki «Kral I. Aleksandr Büyük Medresesi» Müdürü Ahmed Mehmedbaşıç, Vakıflar ve Emniyet Mü-

(1) Buraya kadar zikri geçen zevatın hepsi, Şer'i Temyiz Mahkemesi hâkimleri idiler.

dürü Millet Vekili Hüseyin Kadıç ve diğerleri zikredilebilir.

Merhum Abdullah Şkalyiç, Kuzat Mektebinin eser bırakan mezunlarından biri idi. Şer'i Hâkim sıfatı ile kaleme aldığı ve İslâm Hukuku ile alakalı olan yazıları şöyle sıralanabilir :

1. «Şer'i Mahkemeler Nezdinde Tatbik Edilen Mahkeme Rusûm Kanunu el Kitabı» (Kosovska Mitrovitsa 1931).

2. «Dini ve Resmî Tatillerimizin Manâ ve Ehemmiyeti» (1939 senesinde Meşihat-i İslâmiye organı olan Glasnik'de neşredilmiştir).

3. Avusturya Umumî Medenî Kanunu, Sırp Medenî Kanunu ve Yugoslavya Umumî Medenî Kanunu tasarısıyla mukayese edilmek suretiyle anlatılan İslâm Miras Hukuku; buna ilâveten Bosna ve Hersek'teki Arazi-i Emiriyye eski Kmetlik Arazileri ve Beylik Arazileri (Saraybosna 1941). Bu mufassal eserde Merhum Abdullah Efendi, evvelâ Usul-i Fıkha ve fikhî mezheplere dair malûmat verdikten sonra miras mevzuunu umumî olarak incelemiştir. Bunu takiben, vasiyyet, üçüncü bölümde feraiz ve dördüncü bölümde arazi-i emiriyyenin mirasla intikali meselesini ele almıştır.

4. İkinci Cihan Harbinin başında, yani Yugoslavya'nın Almanlar tarafından havadan hücumu maruz kılındıktan sonra (6 Nisan 1941) kaybolan kimselerin ölü olarak ilân edilmesine dair makale (Glasnik 1943).

5. Şer'i Hâkimlerin meslekî teşkilâtı faaliyetleri - Tesisinden 1943 senesine kadar (El-Hidaye Mecmuası 1944).

6. 1900 den 1944 senesine kadar Şer'i Mahkemeleri için çıkarılan emrânâmeler ve tamimler mecmuası (Glasnik 1944).

7. «Hukuku Aile Kararnamesi» (Şeyhülislâmın muvafakâtı ve Pağışahın iradesiyle 1917 yılında ısdar edilen bu kararname 1929 senesine kadar, Bosna-Hersek hariç, Yugoslavya'nın müslümanlarla meskûn diğer bölgelerinde tatbik edilmiştir. Abdullah Şkalyiç'in buna dair yazısı «El-Hidaye» mecmuasının 1945 yılında çıkan sayısında neşredilmiştir).

İKİNCİ Cihan Harbinden sonra ve Şer'i Mahkemelerin ilgası üzerine Abdullah Efendi, zikredildiği gibi, Saraybosna Kaza Mahkemesinde bir müddet vazife görmüş ise de, 1948 tarihinde «Folklor Araştırma-ları Enstitüsü» ne, daha sonra da

«Devlet Müzesi» ne geçmiştir. Bu andan itibaren Abdullah Efendinin mesleği de resmen değişmiştir. Gerçi o, folklor sahasında yine kendi ilk meslek sahasına yakın bazı mevzu-ları seçip üzerinde tetkikler yapmış ve muvaffakiyetli araştırma yazıları neşretmiştir. Meselâ :

1. «Bosna ve Hersek Folklor Araştırma Belleteni» (Bilten za proučavanje folkloru Bosne i Hercegovine), yani Enstitü mecmuasının 1 inci sayısında (1951) «Tellâl» (Telâl) adlı bir yazı neşretmiştir. Bu yazısında Abdullah Efendi, İslâm Hukuku kaynaklarında araştırma yapıp tellâln vazife ve haklarına, İslâm Devletlerinde ve bu arada Osmanlı İmparatorluğunda ve Şimâli Afrika-da ve nihayet Bosna ve Hersek'teki faaliyetlerine, onların esnaf teşkilât-larına, halk an'anelerinde onların izlerine ve sair hususlara dair malûmat vermektedir. Bu yazı ilim muhitlerinde alâka uyandırmıştır.

2. Mecmuanın aynı sayısında «Lobovo'da bazı halk âdetleri» adlı bir makale daha yayınlayan Abdullah Efendi, Yayça ve Mirkonyigrad havalisindeki halk arasında evlenme âdetleri, kız isteme, düğün, nikâh, şahitlik, yemin, alışveriş, arazinin icara verilmesi gibi işlerde câri olan âdetleri anlatmıştır.

3. Yine aynı mecmuanın 11 inci sayısında (1953) Abdullah Efendi, daha mufassal bir yazı neşretmiştir. Bu yazı, «Yayça havalisi halk inanış ve âdetleri» (O vjerovanju i običajima naroda jajačkog kraja) mevzu-larıdır. Burada doğum, kız isteme, evlenme, defin âdetleri, mevsim (senelik) âdetleri ve bir çok diğer halk âdetlerine temas edilmektedir. Bu yazının sonunda halk âdetleri anlatılırken, halk tarafından kullanılan türkçe (ve türkçeye girmiş arapça ve farsça) kelimelerin bir listesi verilmiştir (500 den fazla).

4. Abdullah Efendinin en mühim eseri «Sırp-Hırvat dilinde türkçe sözler» (Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku) yani Boşnak dilinde (Sırp Hırvatçada) türkçe (ve türkçe kanahyle giren arapça ve farsça) kelimeler. Yedi bine yakın kelimeyi ihtiva eden bu lügat kitabında her kelime hakkında lüzum gelen malûmat verilmiştir (Menşe'i, manâsı, misalleri v.s.). Lügat, Saraybosna'da evvelâ 1957 de litografya ile teksir edilmiş, sonra matbaa harfleriyle 1965 tarihinde neşredilmiştir.

Müellif evvelâ halk şiiir ve hikâyelerinde geçen kelimeler üzerinde araştırma yapmış ise de, sonraları edebî dilde geçen türkçe kelimeleri de içine almak suretiyle tetkiklerini genişletmiştir. Mukaddimesinde, bu

sahadaki evvelce yapılmış çalışmalar hakkında da malûmat vermekte ve türkçe kelimelerden nasıl boşnakça masdarlar ve ism-i taffiller yapılmış olduğuna işaret etmektedir.

B U lügat hakkında, münekkitler son derece müsbet hükümler vermişlerdir. Meselâ, Saraybosna'dan Dr. Jovan Vukoviç, Dr. İlija Kecmanoviç (Pregled Sarajevo 1959, X.), Prof. Cvjetko Popoviç (Glasnik Zemaljskog Muzeja, Sarajevo 1958), Prof. Dr. Şakir Sikiriç (Prilozi za orijentalnu Filologiju, VIII-IX, Sarajevo 1960); Zagreb'ten Dr. Ljudevit Jonke (Jezik, broj 3, Zagreb, 1957-1958). Macar Türkologlarından Dr. G. Hazai : «bu kitap, bu güne kadar, bu sahada zuhur eden eserlerin en alâka çekici olduğu, mübâlağa etmeden iddia olunabilir kanaatındayım» tarzında fikrini beyan etmektedir. Aşırı titizliği ile tanınan Belgrad Üniversitesi profesörlerinden Dr. Fehim Bayraktareviç de : «şimdilik bu nevi eserlerin en iyisi ve en büyüğü» olduğunu söylemektedir. Bosna ve Hersek Cumhuriyeti ikramiyeler tevzi heyeti, Abdullah Şkalyiç'e bu eser vesilesiyle bir takdir diploması ve bir miktar ikramiye vermiştir. Aynı zamanda, Türkiye Cumhuriyeti Belgrad Sefareti, müellife takdirlerini bildirmiş ve kendisini hükümet misafiri olarak ilmi müesseseleri ziyaret etmek üzere Türkiye'ye davet etmiştir.

Merhum Abdullah Şkalyiç'in kadılık kariyeri esnasında Üsküp, Yakova, Trebinye ve Saraybosna Evkaf Heyeti Reisliğini deruhte etmiş olduğu, iyi bir teşkilâtçı olarak tanındığı, Şer'i Hâkimler Cemiyeti ile Saraybosna'daki İlmiye Cemiyeti olan «El-Hidaye» de çalıştığı, Saraybosna Yüksek Evkaf Meclisi (Sabor) azalığı yaptığı, bundan başka problemlerimizin halli hususunda bir hayli tecrübesi bulunduğu, İslâm Hukuku ile Şark dillerine derin vukufu olduğu nazarı itibara alınırca, İslâm cemaatinin problemlerinin halli hususunda bu büyük bilgi ve tecrübe hazinesinden istifade edilmeyişi affolunmaz bir hatadır. Fakat burada merhumun hiç bir kabahati olmadığına işaret etmek gerekir.

Sonunda, Merhum Abdullah Şkalyiç Efendiye Cenabı Haktan Firdevsi Alâda mekân âilesi, yakınları ve dostlarına sabr-ı cemil niyaz ederim.

رحمة الله تعالى رحمة واسعة واسكنه وَايَاتِهِ فِي
روضات الجنات. آمين.

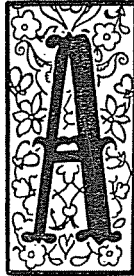

Bir yıl önce kaybettiğimiz değer:

BAŞGİL

“Olgun insan olabilmek için yalnız müsbet ilimler veren fen üniversitelerinden yetişmek yetmez. İkinci bir mekteb vardır ki, birinci mektebi kemâle erdirir. Bu mekteb, yeryüzünün en eski mektebi olan ruh ve vicdan, aşk ve irfan mektebidir.”

Muhammed İKBÂL

LİM diyebileceğimiz insanlar dünyada çoktur. Ama kalemimizi hiçbir hizbin emrine vermemiş, düşüncelerini hiç bir kimsenin sansüründen geçirmeden neşretmiş nâmuslu âlimler oldukça azdır. Hele bu «fikri hür, vicdânî hür» ilim adamlarından arkasını ölümsüz bir gerçeğe ve tükenmez bir hayat nizamına dayanmış olanlarının sayısı bir elin parmaklarını aşmasa gerek... Geçen sene işte böyle âlimlerden birini, bizdekini kaybettik, Başgil'i... Dâvâmızın yılmaz müdafaacısını, mânevî önderini, «haksızlıklar karşısında susmayan âlim»i kaybettik. Her şeyin üstünde olgun bir insanı kaybettik. Onun olgunluk vasfı bütün vasıflarının üstündedir. Esasen Ali Fuad'ı Başgil yapan da olgunluğudur. Şurasını unutmayalım ki «olgun insan olabilmek için yalnız müsbet ilimler veren fen üniversitelerinden yetişmek yetmez. İkinci bir mekteb vardır ki, birinci mektebi kemâle erdirir. Bu mekteb, yeryüzünün en eski mektebi olan ruh ve vicdan, aşk ve irfan mektebidir.» Başgil işte bu mektebin son mezunlarından.

Âlimdi.. Anayasa, yani Esas Teşkilât Hukuku üzerine derin ilim sâhibiydi. Cilt cilt kitapları, sütun sütun makâleleriyle üniversite talebelerine ışık tutuyor, ilmini cömertçe ortaya serebiliyordu. Hiç bir zaman bilmediğini belli etmemek için susanlar gibi olmadı. Hayatı boyunca kitaplar yazdı, makâleler kaleme aldı, dernekler kurdu, broşürler neşretti. Bugün herbiri «Doç.» hatta «Prof.» olmuş bir çok hukukçular onun talebesidir. Faaliyetlerini yalnız üniversiteye hasretmiyor, gazeteler vasıtasıyla otuz milyona yayıyordu. Çok bilen, çok yazandı.

Fehmi KORU

ÇALIŞKANDI... Hayatın sürekli bir çalışma olduğunu biliyor, çalışmanın «varlığını ve mevkiini, emeğinin hakkı ve ehliyetinin mükâfatı olarak kazanmak» olduğunu söylüyordu. Düzenli ve devamlı çalışmasının semeresini dâima görmüş; Sorbonne'den mezuniyet diplomasını alan ilk Türk o olmuş, ancak ömür törpüsü bir çalışma sonucu meydana gelebilecek eserleri o yazmış, dalında en derin o olmuştu. Hastalığı bile onun bu çalışmasına engel olamamıştı. Ecel onun hayatına bu kadar çabuk hâtime çekmeseydi, o son eserine hâtime çekecekti.

Cesurdu... Cesaretini imanından, kuvvetini irfanından alıyordu. «Bu memlekette mutlakîyet, otoriter meşrûtiyet, liberal meşrûtiyet, otoriter cumhuriyet ve demokrasi devirlerini ardı ardına yaşamış» olan O, bütün bu devirlerde bir defa olsun yılmadı. Üniversiteden atmaya, resmî sıfat ve vazifelerini almaya kalktılar. Güldü. «Resmî sıfat ve vazifeler, insan üzerinde tıpkı âriyet bir üniformadır. Âriyet ve emanet dâima geri alınabilir.» Fakat «içimdeki zengin irfan hazinemi, ruhumdaki yüksek ahlâk şuurumu, etrafımdaki kıskançları çatlatan müstesnâ ifâde kudretimi alamaz»sınız, dedi.

Rahat bırakmadılar. «Başgil mürtecidir, inkılâb aleyhtarıdır, muhafazakârdır, nurecudur, gericidir» dediler. Haydi gidin oradan demedi. Zira bunlar çok sevdiği, üniversitenin gâfil talebeleriydi. Uyarmak lâzımdı. Onların iddialarına teker teker cevap verdi. Hayatında en çok «ihtirasına esir olmak»tan korktu ve bir defa bile olmadı. Politikaya atıldı.

Rahat bırakmadılar. Hapse de atıldı, sorguya da çekildi. Mille-tinin isteği üzerine Cumhurbaşkanlığına adaylığını koydu ve ne olduysa bunun üzerine oldu. İstifâ etti ve istifâsına sebep olanları tâ-rihe havâle edip İsviçre'ye çekildi. İsviçre'de istikbâlin târihçesine en büyük hediye verdi: «27 Mayıs İhtilâli ve Sebepleri». Bir süre sonra döndü. İşte bu sıralarda nurcu adı verilen vatandaşlara baskı yapıyor ve okudukları eserler aleyhinde ağza alınmadık lâf bırakılmıyordu. Haksızlıklar karşısında susmayan âlimin sesi yine yükseldi: «İslâmî eserler yasaklanamaz!»

R AHAT bırakmadılar. Irkçılar da O'nun mâneviyatçı ve anadolucu milliyetçiliğine sataştılar. Her müslüman gibi O da, İslâm'dan önce bir Türk medeniyeti, daha doğrusu İslâmsız bir medeniyet olacağına inanmıyordu. Hakkında tezvîrâtla dolu bir yığın makâleler, broşürler neşrettiler. O sustu. Biliyordu ki, böylelerine verilecek en iyi cevap susmaktı.

Hayatında hiç bir zaman gaye olarak mevki ve serveti almadı. O'nun için gaye saadetti ve «saadetin şartı ise, insanın içi ile mutabık yaşaması» idi. Kendisi ne ise onu yazdı. Yazdıkları ile hayatı ortadadır.

Daha hayattayken inandığı dâvâyı müdafaada zirveye çıkmış ve diktığı fidanların meyve verdiğini görmüş bir insan olarak Başgil elbette mutludur. Bizim elimizden hocamıza rahmet dilemekten başka bir şey gelmiyor. Allah da rahmetini eksik etmesin.

Felsefe

Arif ERKAN

(İst. Edebiyat Fakültesinde
Doktora öğrencisi)

İslâm düşüncesine dair

U makalemizde «İslâm düşüncesini adlandırma» meselesi üzerinde durmak istiyoruz.

Bu düşünceyi adlandırmada maalesef yazarlar arasında bir birlik yoktur. Bazıları bu düşünceye «Arap», bazıları da «İslâm» adını veriyorlar. Böylece bu düşünceyi adlandırmada başlıca iki gurup ortaya çıkıyor. Birinci guruba göre, bu düşünce mensupları eserlerini arapça yazmış oldukları için, «Arap Düşüncesi» diye adlandırmak gerekir. Meselâ: Histoire de la philosophie Médiévalé (orta çağ felsefesi tarihi) adlı kitabın yazarı Maurice de Wulf, Histoire de la philosophie (Felsefe Tarihi) adlı büyük eserin sahibi Emile Bréhier ile S. Munk, G. Quadri, H. érouya... gibi felsefe tarihçileri bu görüştedirler. De Lacy O'Leary ise «Arabic Thought and its place in History» «Arap düşüncesi ve tarihteki yeri» adlı eserinin bir yerinde : «işin şu ciheti tuhaftır ki, İslâm felsefesinin kurucusu El-Kindî, İslâm düşüncesinin bir kaç ileri geleni içinde soyca arap olan tek kişiydi. İslâm dünyasında filozof ve âlimlerin büyük kısmı İranlı, Türk ve eBrber kanındandı» (s. 74) demesine rağmen eserine «Arap Düşüncesi» adını veriyor. Fakat H. Yurdaym ve Y. Kutluay bu eserin türkçeye tercümesinde «Arap» yerine, bizce de daha doğru olan «İslâm» kelimesini koyarak esere «İslâm Düşüncesi ve Tarihteki Yeri» adını vermişlerdir.

Bu düşünceye «İslâm» adını veren ikinci guruba göre; bu düşünceye «Arap» denemez, çünkü onun mensuplarının çoğu Sâmî asıldandır. İslâm filozofları içinde Arap olduğunda şüphe olmayan biri varsa o da sadece El-Kindî'dir. Bundan dolayı onları İslâm adı altında toplamak en doğru yoldur. Çünkü İslâmın bu düşüncede büyük bir etkisi olmuştur. Üstelik bu düşünce İslâm ülkelerinde meydana çıkmış ve gelişmiştir.

Les penseurs de L'islam (beş cilt) «İslâm Düşünürleri» adlı kitabın yazarı Carra de Vaux, Die philosophie des Islam «İslâm Felsefesi» adlı kitabın yazarı Alman bilgini Max Horten, Geschichte der Philosophie im Islam «İslâm'da Felsefe Tarihi» nin yazarı De

Boer, L. Gauthier ve Hilmi Ziya Ülken... gibi felsefe tarihçileri ise bu görüştedirler.

HERHESİN malûmudur ki Orta çağda çeşitli milletler meydana gelen Hıristiyan batı dünyası ilmi eserlerinde Yunancayı, edebî eserlerinde de Latinceyi kullandıkları gibi, çeşitli milletlerden meydana gelen müslüman doğu da Orta Çağda ilim dilinde arapçayı, edebiyât dilinde de Farsçayı kullanıyordu. Bir çok Türk bilgin ve edîbi asrın modasına uyarak eserlerini Arapça veya Farsça yazmışlardır. İranlıların da aynı şeyi yaptığını görüyoruz. Şu halde çeşitli milletlere mensup olan bu bilginler ve düşünürler ancak «İslâm» genel adı altında toplanabilirler. Burada şunu da belirtelim ki : Düşünce kelimesi çok geniş bir anlam taşır ve İslâm kelimesinin Arap, Türk, İran ve Berber... v.s. kanından olan insanları içine aldığı gibi bu kelime de, Filozofları, Mutasavvıfları ve kelâmcıları içine alır. Çünkü İslâm'da «filozof» adı ancak belli bir düşünür zümresine verilmiştir. Oysa düşünür (veya düşünce) kelimesi filozofları, mutasavvıfları, kelâmcıları hatta hukuk felsefesi yapmış olan müctehid ve fakihleri de içine alır. Çünkü usul-u fıkıh bir nevi hukuk felsefesidir. Kaynağın ilâhî oluşu bu telâkkimize mani değildir.

Prof. Carlo Nallino'nun «Orta Çağda Araplar da Felek İlmî ve Tarihi» hakkında verdiği konferanslarında bu konuya dair bir görüşü vardır. Carlo Nallino diyor ki :

«Geçenlerde, konferanslarının Orta çağda, yani aşağı yukarı Hicrî 900 yılının sonuna kadar Araplar da heyet ilminin tarihi üzerinde döneceğini söylemiştim. Şimdi kendilerine Arap denen kimselerin tarihini yapmamız gerekiyor.

Cahiliyet devrinden veya İslâmın ilk asrından bahsedildiği zaman şüphesiz Arap kelimesi, hakiki ve tabii anlamıyla kullanılmıştır ve Arap Adası olarak bilinen yarımada yaşayan ümmeti gösterir. Fakat hicrî birinci asrı takibeden asırlardan bahsedildiği zaman bu lâfzı istilâhî manasıyla alırız ve onu, İslâm memleketlerinde oturan ve ilmi eserlerinde Arap dilini kullanan bütün ümmetlere ve milletlere veririz. Böyle olunca, Arap kelimesi içine, ilim kitaplarının dilinde ve İslâm devletinin uyruğu olmada birbirleriyle ortak bulunan, İranlılar, Hintliler, Türkler, Suriyeliler, Mısırlılar, Berberiler ve Endülüsküleri... v.s. girerler. Eğer onlara Arap adını vermezsek, Kahtan ve Adnan evlâdından bu ilimde yükselmiş kimselerin azlığından dolayı Araplarda heyet ilminden bahsetmeye hemen hemen kâdir olamayız.» İbn Haldûn (ölm. H. 808/M. 1406) ise «Mukaddime» de şöyle diyor : «Şaşılacak bir şeydir ki İslâm milleti içinde ilim sahiplerinin çoğu Arap olmayan (acem) kimselerdir. Pek azı müstesna gerek şer'î ilimlerde ve gerekse akli ilimlerde durum böyledir. Eğer onlar nisbetinde Arap olan bir kimse varsa; şüphesiz o, din, arap dini ve onun şeriatının sahibi de bir Arap olmasına rağmen, dilinde, eğitimcinde ve hocasında acemdir...

Eğer biri bu istilâha itiraz eder ve «Müslimûn» lâfzını kullanmak «Arap» lâfzını kullanmaktan daha doğru ve uygun olur derse, bu iki sebepten dolayı doğru değildir derim.

BİRİNCİSİ : «Müslimûn» lâfzı, Hıristiyanları, Yahûdileri, Sabiileri ve ilimlerde ve Arapça eserlerde ve özellikle de Matematik,

Heyet, tıp ve felsefede büyük payları olan diğer din sahiplerini dışarda bırakır.

İkincisi : «Muslimûn» lâfzı, Ehl-i İslâmın Farsça ve Türkçe gibi arapça olmayan dillerle tasnif ettikleri şeyleri de araştırmayı gerektirir. Bu ise konumuzun dışındadır. En doğru yol, sonraki yazarların çok kullandıkları şeye uymamız ve «Arap» lâfzını, yukarıda söylediğimiz istilâh ile yani ümmete nisbetle değil de kitapların diline nisbetle almamızdır» (Cilt I, sayfa 16-17).

BİZ deriz ki; bu düşünce veya felsefeye ehli bir ad vermiş ve üzerinde anlaşmışlardır. Bizim de onlara uymamız gerekir. Meselâ İbn Sina (ölm. H. 428/M. 1037) Şifâ ve Necât adlı kitaplarında «El-Mütefelsifet'ül-İslâmiyye» deyimini kullanıyor. Şehristânî ise el-Milel ve'n-Nihâl adlı kitabında, bir çok yerlerde «Felâsifet'ül-İslâm» deyimini tekrarlıyor. Meselâ Şehristânî bu kitabının bir yerinde «Yakub b. Ishâk el-Kindî ve Hüneyn b. Ishâk... ilâh gibi sonraki İslâm Filozofları» diyor.

Gazâlî ise «Tehâfüt el-Felâsife» adlı kitabında : «Aristonun sözlerini tercüme eden mütercimlerin sözleri tefsir ve teville muhtaç olan tahrif ve tebdilden kurtulamamıştır. Hatta bu durum aralarında çekişme ve anlaşmazlığa sebep olmuştur. Bunların içinde nakl ve tahkik hususunda en kuvvetlisi «Mütefelsifeyi İslâmiyye»-den Farâbî Ebû Nasr ve İbn Sina'nın sözleridir.» diyor ve «İslâm» kelimesini kullanıyor. İslâm'ın himâyesinde felsefeyle uğraşmış bu, müslüman ve müslüman olmayan kimselere İslâm düşünürleri veya filozofları adı verilir. Felsefelerine de istilâhî anlamda İslâm Felsefesi denir. Bu adlandırılmaya Arapça, Türkçe, Farsça, Hintçe dilleriyle eser yazmış bütün İslâm düşünürleri girerler.

ZATEN bu felsefe veya düşünce mensublarının bir çoğunun milliyetleri hakkında da felsefe tarihçileri tarafından kesin bir sonuca varılamamıştır. Meselâ Soheil M. Afnan, İbn Sina'nın hayatı ve eserleri hakkında yazdığı kitabında onun milliyeti üzerinde durur. Babasının menşeinin meçhul olduğunu, gâlip ihtimalle İranlı olabileceğini, annesinin adının «Sitare» oluşunun da buna delil teşkil ettiğini söyler (Bak. Avicenne, His Life and Works, p. 58 London 1958). M. Şemseddin Günaltay ise «İbn Sina'nın Milliyeti, Hayatı, Kültürü» adlı yazısında : «İlmi eserlerini arapça yazmış olmasına bakan bazı garp müellifleri, İbn Sina'yı arap saymakta devam edip gelmişlerdir. Hayatının son kısımlarında İran'da yaşamış ve Pers dilyle bir iki küçük risâle yazmış olmasına dayanan bir kısım müellifler ise onu Pers (İran) milletine sokmaya gayret etmişlerdir.» diyor ve İbn Sina'nın Türk olduğunu kuvvetle savunuyor. (Bak. İbn Sina, Şahsiyeti ve eserleri hakkında tetkikler, İst. 1937). Diğer İslâm düşünürlerinin pek çoğunun milliyeti hakkında da durum böyledir. Konumuzun dışına daha fazla çıkmamak için misâli çoğaltmak istemiyoruz. Çünkü İslâm düşünürlerinin milliyetleri meselesi ayrı ve oldukça ihtilâflı bir konudur. Kısaca şunu söyleyelim ki : Müsterek bir kültür içinde yetişmiş olan bu düşünürleri, milliyeti bir yana bırakarak «İslâm» adı altında toplamak en doğru yoldur.

Sosyoloji

YAZAN :
Muhsin ABDÜLHAMİD
 (Bağdad İlahiyat Fakültesi
 Öğretim Üyesi)

TERCEME :
Tayyar ALTIKULAÇ

KOMÜNİST CEMİYETLERDE DİN HAYATI

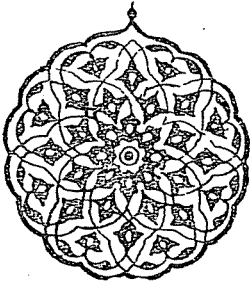

OMÜNİZMİN felsefesini Marx, Lenin ve Stalin gibi kaynaklarından derinliğine araştıran herkes, onun tamamen maddeye dayalı bir sistem olduğunu kat'i olarak görür ve anlar. Çünkü Komünizm, bu maddi varlığın dışında bütün kâinatı yoktan yaratan, ona nizam ve tertibinde en güzel şekli veren bir varlığın vücudunu kabul etmez. Ona göre bütün bu nizam ve ahenk tesadüfün eseridir. Kâınatta olup bitenler birbirlerini meydana getiren birtakım mekanik olaylardır.

İşte, ezeli olan Hakikat-ı Mutlaka'yı inkârla işe başlayan komünizm, dinleri şiddetle reddeder, onlara, tarihin muayyen merhalelerinde insanların inandığı birçok hurafelerin bir nevi nazarı ile bakar ve der ki :

— Dinler tamamen sömürücü zümrelerin fikirlerinin mahsulüdür. Çünkü onlar daima din perdesi arkasında olmayı ve hatta sömürülen tabakanın düşüncelerini — içinde buldukları hal ve şartlardan, zulüm ve haksızlıklardan şikâyetçi olmasınlar diye — uyusturmak için dîni bir kıyâfet olarak giymeyi arzu etmişlerdir. Bu sebebledir ki birinci tabaka (sömürenler) daima hükümran olmak ve ictimai hayatın zarurî icabı olarak eski düşünce ve düzenden sonra gelip onun yerini alan ilerici fikirlerle savaşmak için dinden geçerli bir silâh olarak faydalanmak istemiştir...»

DİĞER mühim bir husus da komünizmin, her devirde örnek olmak vasfını muhafaza eden değerleri, değişmeyen hayati-ictimai ölçüleri, üstün ahlâk gibi mefhumları sûret-i kat'iyyede reddetmesidir. Zira bu çeşit şeyler onun nazarında temeli yine din fikrine dayalı bir başka nevi hurafelerden ibarettir. Sâbit ahlâk ölçüleri diye bir şey olamaz. Zira bu ölçüler iktisadi hayatın paralelinde yer alır. İktisadi nizam gayr-ı müstakar olduğuna göre bu değerlerin de daima bir takım değişikliklere maruz kalması pek tabiidir.

Görüldüğü üzere komünizm, varlık ve var oluş mevzuunda inkârcı, cemiyet ve fert münasebetleri mevzuunda ise her şeyi mubah sayabilen bir görüşe sahiptir.

Komünizm'e gelinceye kadar muhtelif zamanlarda ve müteaddid yerlerde zühür edip onun kâinat, ictimâiyât, insâniyet... gibi konularda birçok görüşlerini savunan bir hayli maddeci felsefeler vardır ve bunların komünizmle esasta ayrılıkları bir nokta da yoktur. Ancak bu görüşler daima kendilerini savunan kişilerin hayalleri çerçevesi içinde kalmış, başkalarına kabul ettirilmeleri için kuvvet kullanmak gibi yollara hiçbir zaman baş vurulmamış, hayata tatbik edilmeleri cihetine gidilmemiş ve insanlar arasında neşri için bir takım taktikler aramak yoluna sapılmamıştır.

İşte komünizmin korkunçluğu beşerin tabiatına tamamen zıt bir şekilde ve zorla hayalden hayata inmek isteyişi, hayatın bütün cephelerine ve her çeşit teferruatına kadar sızmayı gaye edinmesi ve bunları gerçekleştiren de topluluğun en küçük unsurunun dahi boyun eğmek zorunda kalacağı hesaplı, programlı, zorlama esasına dayalı bir yolu seçişidir. Fikirlerini yaymak hususunda kendisini başarıya ulaştırarak ve onu gayesine götürecektir her çareye pervasızca baş vurur. Bittabi onun nazârında bunları yapabilmek, empoze ettiği fikirlerin devamını garanti altına almak ve gelecek nesillere kadar ulaştırabilmek için büyük çapta silâhlı kuvvete ihtiyaç zaruridir. İşte komünizmin İslâm âleminde neşri hususunda bahis konusu olan en tehlikeli tarafı burasıdır. **O halde biz İslâm davetçilerinin komünizmle mücadele ederken dikkat edeceğimiz en mühim husus, onun beldelerimizde silâhlanmasına ve böylece kendini zorla kabul ettirmek yoluna baş vurmasına mani olmaktır. Bizim komünizmle mücadelemiz iktisadî değildir. Zira iktisadî problemleri hal hususunda bizim çok daha köklü ve beşerin tabiatına çok daha uygun (İslâmî) doktrinlerimiz vardır.**

KOMÜNİZM, hükümran olduğu beldelerde hedefine doğru ilerlerken neslin fikriyatına tasallut etmek ister. Pek tabiidir ki kafalara sokmak istediği şey sadece komünizm felsefesidir. Bunun neticesi de malûm: Bu sapık ideolojilerle dumura uğratılan akıllar artık bunun dışında her şeyi ve tabiatıyla bütün akîdeleri inkâr edecektir. Daha doğrusu böyle bir nesil dinine olan bağlılığından kopacak ve dinin telkin ettiği bütün değerlere bir takım hurafeler ve gülünç şeyler nazarı ile bakacaktır. O halde maddeci felsefenin ikamesi için dînî olan her şeyin kökünü kazımak yapılacak ilk iştir.

Hal böyle olunca yani dînin, neslin terbiyesi ve irşadı mevzuunda en küçük bir rolü olmayınca bu çeşit cemiyetlerde camilerin bulunması ne ifade eder? Zarurî netice şudur ki, neslin düşüncelerine zorla tasallut eden maddeci terbiye sisteminin sonucu olarak bu camiler her geçen gün müdavimlerini kaybedecekler ve bir gün bomboş kalacaklardır.

Din öğretimi için mektep açmak isteyen dindar kişilere bir iki mektep açmaları hususunda izin verildiğini farz etseniz bu mektep-

ler de mutlaka ve tamamen atıl kalmaya ve gayelerini gerçekleştiremeyeceğe peşinen mahkûmdurlar. Zira komünist cemiyetlerde çocuk herkesten önce devletindir. 18 yaşına kadar devlet elinde ve onun telkin ettiği sapık ideolojilerin kucağındadır. Bu yaşa gelince mezkûr dînî okullara gitmesi mümkündür; Ama şüphe götürmez bir hakikattir ki, 18 yaşına kadar küfrün kucağında yetişen böylesine bir gençliğin ondan kolay kolay kopup kendini iman hayatına erdirmesi ve dînî hakikatini kavraması mümkün değildir. Bâhusus mektep hayatının dışında nesle çevreden gelen ve tamamen onun maddî hayatı üzerinde müessir olan şeyler, radyo, televizyon, sinema, tiyatro, birtakım kitap ve mecmualar, gazeteler, plajlar, her çeşit eğlence yerleri ve dans salonları... gibi vasıtalar düşünülürse... Bunların hepsi dine temelinden muhalif ve genci komünizmin karargâhına sürükleyici evsafa olursa... Evet, dahası var, komünizmin sosyal ahlâk anlayışının tabii bir icabı olarak nesli dînî emirlerinden uzaklaştıran ve hatta ona Allahı bile unutturan cinsî serbestlik ve fuhuş her tarafa yayılırsa...

DİĞER mühim bir husus da komünist cemiyetlerde komünist olmayanların komünist fertlerle eşit haklara malik olmamalarıdır. Hususile onlardan biri dînînin vecibelerini yerine getiriyorsa ehliyet ve liyakatı ne olursa olsun birçok vazifelere tayin hususunda ona kapılar kapalıdır. Ve böyle bir fert müreffeh hayat imkânlarına kavuşmak şöyle dursun, hayvanlar seviyesinde bir ömür geçirmeye mahkûmdur. Bu son söylediğimiz husus, kızıl deşetin hâkim olduğu günlerde pek açık bir şekilde kendini göstermişti. (Yazar burada 1958 de Irak'ta vuku bulan ihtilâl sonrası günlere işaret ediyor.) Keyfi aziller, haksız nakiller, her tarafta cinsî cürümler, dine ve mukaddesata karşı girilen sistemli faaliyetler, bu meydana birçok yerlerde cezalandırma ve hizaya getirme hareketleri... Öldürme ve yerlerde sürüklemeler, mal ve can emniyetini ihlâl ve daha neler neler... Tabii bütün bu muamelelerden komünistler hariç tutulmuş, tam bir huzur ve emniyet içinde bulunmuşlardır. Bir gün komünizmin beldemizde saltanatını kurduğunu farz etsek, bu fakir milletin büyük çoğunluğunun âkıbeti ne olur dersiniz? Evet, ne olur dîn, iman, mezheb dediğimiz şeylerin âkıbeti? Bu soruların cevabını veremeyecek kimse yoktur sanırım.

Bir yığın söze ihtiyaç duymadan, âlimlerin yazılarını okumadan, komünist memleketlere gidip de komünistlerin dîn hürriyetine delil olarak gösterdikleri camilerin bomboş halini, hele buralara gençlerin hiç alâka duymadıklarını ve yine bu memleketlerde bulunan bir kaç dînî mektebin tamamen muattal halde bulunduğunu, binalarını vîrâne, muallimlerinin birkaç piri fânî kişiler olduklarını, doğru dürüst bir program ve metoda mâlik bulunmadıklarını, hele yeni neslin bu mekteplere hiç iltifat göstermediklerini, çünkü bu mekteplerde bir takım gerici fikirlerin öğretildiğine inandıklarını... gören, heyetleri ve talebe guruplarını dinlemekten her ferdin komünizmin mahiyetini kavra-

yacağından şüphe yoktur. Bu ülkelere gidip gelenler ise katî olarak görmüşlerdir ki burarlarda yaşayan müslüman cemaat arasındaki yeni nesil tamamen küfür ve inkâra doğru yönelmiş bulunmaktadır. Ne islâm ile ne de onun herhangi bir akidesi ile aslâ alâkası mevcut değildir.

Din hürriyetinin en bâriz vasfı hiç şüphesiz her ferdin herhangi bir engele maruz kalmadan dinine bağlanabilmesidir. Daha sonra cemiyet içinde onu gelecek nesillere aktarması gelir. Bu meydana dinini muarızlara karşı müdafaa etmek, bu müdafaaasını gerçekleştireci çare ve vasıtaları elinde bulundurmamak en tabii hakkıdır. Fakat komünist memleketlerden hangisini ele alırsanız alın, durum bunun tamamen aksidir. Çünkü bu memleketlerde bir dindar kişi dinini gelecek nesillere arzu ettiği şekilde aktarmak imkânına sahip değildir. Bunu gerçekleştirecek her vasıttadan mahrumdur. Dinini ve inanışlarını neşredebileceği ne bir gazete, ne de bir mecmua çıkarmak hakkına mâliktir. Bir kitabı telif edip meselâ onda İslâmı anlatsın, onun kâinat ve ictimaiyat mevzuundaki görüşlerini sunsun, «İslâm her zaman ve mekânda tatbiki kabil üstün bir dindir»... gibi şeyler söylesin, bu mümkün değildir. Bir komünist pervasızca islâmı tahkir ettiği bir toplulukta kalkıp ona cevap vermesi suçtur. Mesuliyeti mucibtir. Zira madde esasına dayalı devlet prensipleri üzerinde münakaşa etmiş demektir. O devlet ki ona göre komünizme muhalif olan her fikir çürüktür. Bu çürük fikrin sahibi ise büyük suç işlemiştir, konuşmaktan men'i gereklidir.

KOMÜNİST olmayan memleketlerde, meselâ, her müslüman başkalarını kendi dinine çalâ, her müslüman başkalarını kendi dinine çal-

ırmak ve dininin prensiplerini çeşitli neşir organları ile anlatmak imkânına sahiptir. Kezâ dininin ve müslüman halkın hizmetinde olacak bir takım cemiyetler kurmak, hatta buldukları yerlerdeki islâma zıt siyasi doktrinleri zemetmek, islâm ile mukayese edip onlara islâmı tercih hakkına da maliktir. Aynı hürriyet — bilhassa Avrupa devletlerinde — bir komünist için de vardır. O halde komünistler din hürriyeti iddialarında samimî iseler dindarları bu meşru haklarından niçin mahrum etmektedirler?

Hülâsa; gerek komünizm ve gerekse diğer birçok nizamlar madde medeniyetinin çeşitli görünüşleri ve değişik vitrinler şeklinde tezahür etmesinden ibarettir. Bu sistemlerin himayesinde ve bilhassa komünizmin kucağında islâm için hürriyet söz konusu değildir. Hatta böyle bir hürriyet mes'uller tarafından iddia edilse bile devletin siyasi ve hukuki dümeni küfrün elinde buldukça müslümanların hali daima muallâktadır.

SON olarak şunu da ilâve etmeliyiz ki yer yüzündeki ve bilhassa beldemizdeki mücadele aslında İslâm-komünizm, yahut İslâm-kapitalizm, yahut da kapitalizm ve komünizm mücadelesi değildir. Hakiki mücadele, daha doğrusu gerçek savaş, Hakkı temsil eden islâm ile bütün şekil ve renkleri içinde batılı temsil eden şeytan arasındadır. «Allah iman edenlerin yardımcısıdır. Onları karanlıklardan kurtarıp nura çıkarır. Küfredenlerin dostları ise şeytandır. O da kendilerini nurdan ayırıp karanlıklara sürükler. Onlar Cehennemini yarandırlar. Orada ebedî kalacaklardır.» (el-Bakara: 257)

Bir Sabah

GÜNAHI ÂZAD İÇİN SESSİZ EVDEN KAÇARAK
İLÂHÎ AŞK İÇİNDE CÂMİLER SİZE GELDİM.
DAĞ GİBİ, KUŞLAR GİBİ BİR DÖRT REKÂT KILARAK
HUZUR U İLÂHÎDE BİR CÜŞ İLE EĞİLDİM.

**

AÇTIM YİNE YAVAŞÇA NASIRLI ELLERİMİ
HUSÛSİ BİR KALP İLE GÖZYAŞI DÖKMEK İÇİN
ZARARI YOK KAPATSIN, BULUTLAR GÖZLERİMİ
YALNIZ YOL VERSİN KUBBE DUAM ALLAHA GİTSİN..

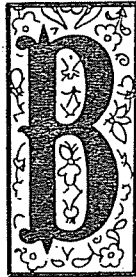
REKİN ERTEM

Sahne

*Türk Tiyatrosunda Ukalâhğa
yeltenen bir oyun:*

Devr-i Süleyman

Hilmi KURTULUŞ

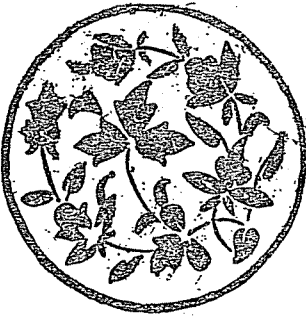

İZ, «Türk Tiyatrosu başarılı bir devre de- diyenlere karşıyız. Bu görüşün aslında belirli bazı düşüncelerin desteği ile müdafaa edildiğini de biliyoruz. Bugün için tiyatromuz, ne yazarı, ne rejisörü, ne de oyuncusuyla bir bütün halindedir.

Bu istikâmetin olmayışı bu çapraşıklığı büsbütün arttırmakta ve içinden çıkılmaz bir durum yaratmaktadır! Artık alıştığımız kalıplardan sıyrılmak zamanı gelmiştir. Zaman ilerlemekte, dünya dönmekte ve devirler devirleri geliştirmektedir. İnsanlar hep aynı kalmaz ve hep aynı şartların insanı olamazlar.

Bizim Türkiyemizde çalışmış bir tek insan, çevresine ümid ve iyilik aşılayabilecek bir tek düşünen insan yok mudur? Sadece etrafını sömüren, sadece kendi menfaatini gözeten ve bundan başka hiç bir varlığı olmayan insanların dünyası mıdır bizim dünyamız?...

İşte artık tiyatromuz bu sorulara cevap vermelidir. Yoksa giderek hep belirli bir (politikacı), bir (çevresini kahreden ağa), bir (satılmış), bir (mağdur), ve buna benzer kişilikler — şahsiyetler — yaratmak bir taklid, bir kolay yolu seçmektir. Tiyatro, bize, bizdeki iyilikleri ve olgun insanı vermesi gereken yerdir.

Tiyatroyu öğretim ve eğitimde kullanmak da en akıllıca, en doğru ve kuşkusuz olarak seçilen bir yoldur. Yani tiyatro bir bakıma, okul oluyor, okul olarak düşünülmesi gerekiyor.

Yeryüzünün hiç bir okulunda, o okulun bağlı olduğu memleketin ve milletin varlığına millet bütünlüğüne aykırı şeyler öğretilmez. Nihilist ve anarşist bir bencillik kurnazlığı içinde yıkıcı bir öğretim metodu tatbik edilmez. İyi, güzel ve faydalının dışında ne olursa olsun ters yüz geri çevrilir. Madem ki tiyatro bir okul olarak kabul ediliyor. Tiyatroda bu saydığımız titizliklerin tatbik edilmesi gerekir. Yoksa yarına sahip olalım derken bugün elden gider. Yarının tiyatro severini yetiştirmek çabası içinde, bugünün tiyatro seyircisi ucuza satılmış olur. Bir başka korkunç yön de; yarınki seyircinin yetiştiğinin kabul edildiği anda, bugünkü kayıtsız ve şursuz bazı laübâllilik ve bayağılıkların tiyatro olarak öne sürülmesiyle doğacak çelişikliğin gülünçlüğü ve yaratılan sevginin birden ve gürültülü bir şekilde yıkılması da olabilir.

Ne varki: tiyatronun bir bakıma okul olarak kabul edilmişinin, aslında tapınakların kişiler üzerindeki etkisini ve gücünü yitirmesinden sonra, başladığı unutulmuştu. Tapınakların birinci derecede rol oynadığı zamanlarda tiyatro bir ikinci tapınak, gerçek sanat tapınağı olarak biliniyor ve tiyatroya girenler bir tapınağın kutsallığı içinde huzur ve sükûn duyuyorlardı. Trajedia'nın putperest Yunan'da nasıl doğduğunu ve geliştiğini bilen gerçek tiyatro severlerin, bu gerçeği unutmalarına da imkân yoktur. Böyleyken, hatta modern çağın modern kanunlarında bile tapınakların hiç bir başka maksatla ve hiç bir başka şekilde kullanılmıyacağı açıkça belirtilmişken, yarının seyircisini düşünebilecek kadar geniş ufuklu tiyatro yazar ve yöneticileri, nasıl oluyor da bugünü, seyircisini bir tapınak kutsallığı veya bir okul ciddiyeti taşıması gereken tiyatroyu, tiyatro dışı amaçlar uğruna insafsızca alet ediyorlar.

AYDIN ENGİN KİMDİR?

CEMİYETTE yerine oturmamış kişiler vardır, yaratılışlarının acısını ya bütün ömürleri boyunca çekerler ve belli bir süre dolunca, yaşadıkları çizgi kadar belirsiz bir seviyeye ulaşırlar. Yahut ta «Devri Süleyman»ın yazarı Aydın Engin'de olduğu gibi komplekslerde bir düğüm anı başlar, gelişir, gizli ve içten bir burkuntu ile benliği oyar da

oyar. Bir küçük kurt'tur önceleri, belki, ilk anında bu kurt yok edilebilir. Fakat adına (Özenti) dediğimiz ve henüz kesin ayrıntıları bile bilinmeyen bir sel de işe karışınca cemiyette esas yerini yadırgamış kişi, artık kurtulamıyacağı girdaba doğru sürüklenir. Ve Trajedi, o küçük kişiyi çemberi içinde yakalayıp büyütmeğe, silik noktalar ve müphem gölgelerle dolu hayatını, yalancı ışıklarla aydınlatmağa çalışır.

Birkaç senedir Özel tiyatrolarda (figüran) olarak seyrettiğimiz Aydın Engin'in İlk tiyatrosu (AYKIRI)'da: Türkiye'yi dini çatışmaların yapıldığı bir ülke gibi göstermeğe çalışarak solakların (Bölgecilik) taktiğine ayak uydurmaya çalışmıştır... Fakat (Aykırı) bekledikleri alâkayı uyandıramamış ve alelacele afişlerden indirilmiştir. Çıkarıcıların tipik yaşantısı olan Aydın Engin bu kez «Türkiye'nin gerçeklerini ortaya koymak, yiğitçe bir eleştiri yapıp güldürü havasında sosyal sorunlarımızı ortaya koymak ve insanca yaşama savaşında yoksul ve sancılı bir ülkenin sanatçısı olarak, bu savaşa ben de kabere mis, epik karışımı bir müzikâl oyunla katılıyorum» şeklinde beyanatlarda bulunmuş, (Devri Süleyman) adlı yalan ve iftiralarla dolu oyunu için geniş bir reklâm kampanyasına girişmiş... Ve Tiyatro adına yüz kızartıcı, iğrenç denemesini İstanbul Halk Oyuncuları topluluğunda sahneye koymuştur... Bir reklâm furçası, belli ve yapma bir acelecilik içinde, İstanbul'da bir tek gala olarak temsil edilen (Devri Süleyman), İlhan Selçuk'ların, Çetin Altan'ların alkışlarıyla başkent'e uğurlanmıştır.

TİYATRODAN ORTA OYUNUNA

(Devri Süleyman veyahut Devri Küheylan) bir tiyatro eseri midir? Bu durumuyla bu soruya evet demek imkânsızdır. En ilkel anlamıyla tiyatro eserinin temeli olan «karakterlerin» sallantıda olduğu —hattâ çoğu zaman bir çirkin replik ve espi uğruna harcanarak büsbütün yok edildiği — bölük borchük uydurmalar paforaması hiç bir zaman bir tiyatro eseri olamaz. Olsa olsa buna bir gazete tiyatrosu demek daha yerinde olur kanısındayım. Aktüel olaylardan gazetelere, dergilere geçmiş tahrifata uğramış politik çatışmalar, sansasyon yaratmak için uydurulmuş ekonomik ve sosyal olaylar kopuk kopuk bir araya getirilmiş bu (Devri Süleyman)'da... Dil, tiyatro eserinin can damarı ve vazgeçilmez unsurudur. Argo, çirkin kelimeler ve bozuk replikleri kul-

lanmamak gerekliliği, tiyatro yazarının, var sandığı hürriyetini sınırlar. (Devri Süleyman) bu bakımdan da bir tiyatro eseri niteliğini taşıyor ve maksatlı bir şekilde Türk dilinin seviyesizleştirilmeğe, bayağı, bir kısırlık içinde yavanlaştırılmağa götürülmek istendiği açıkça görülüyor.

«Bu epik güldürüm, bozuk düzenin yiğitçe eleştirisini yapıyor» sözü, oyunun tek esprisi olmakla kalmıyor, yazarın bilgi ve görgü dağarcığını da ortaya koyuyor. Çünkü epik aslında destan'dır. Şüphesiz tek ferdi, insan kümelerini, hatta bütün dünyayı içine alan, bütünün fısıltılarını da yansıtan bu eserler, yergi değil övgü yapar. Halbuki bu oyun baştan sona siyâsi ve politik taşlama ve hicivlerle doludur.

«İnsanca yaşama savaşında yoksul ve bozuk bir ülkenin bir yazarı olarak» sözü de başka bir pot! Aydın Engin, ona bu zehiri akıtanlar gibi elinde bir dürbün, kıpkızıl mercaklerinden, günden güne sefâlet bataklığına gömülen, sömüren ve sömürülenlerin gittikçe çoğaldığı ve işlemiyen adalet mekanizmasının dişlileri arasında kalmış aydın kişileri bulunan bir ülke olarak görmek sevdasındadır. Esas gâye, yaşama kanallarını tıkayarak, bu güzelim yemyeşil yurdu, çorak, kıpkızıl hale getirebilmektir... Yapılan, iyi bir şey, iyi bir hareket, yok mudur bu ülkede?... Onlara göre, komprador var, CIA var, Amerika'nın oyunuyla sandıktan çıkanlar var.

SAN'AT adına yüz kızartıcı bu oyunun, çok yerinde bir kararla Başkent'te yasaklanması üzerine «Tiyatroya da mı sansür» diyenler: Tiyatro nedir, sahneye çıkartılan bir oyun nasıl olmalıdır. İnsan eğitimine götüren belli başlı yolların biri nereden geçer.. Önce bunları öğrenip, (Tiyatroya da mı sansür) sözünü bundan sonra etmeleri gerekirdi.

Ne yazık ki, bu millet, tiyatro'nun (T) sinden haberi olmayanların tiyatro adı altındaki saçmalıklarını senelerce, hem de avuç dolusu para vererek seyretti. İnanıyoruz ki: yakın bir gelecekte Nazım Hikmet'lerin, Bertolt Brecht'lerin sululuklarının kopyelerini sahnelere çıkartmak isteyenler, karşılarında inançlarına sadık, millî, gerçek Türk tiyatrosunu bulacaklardır. Türk Tiyatrosunda, ukalâlık devri açmak isteyenlere (Devri Süleyman) bardağı taşıran son damla, suratlarında pathyan bir şamar olmuştur.

Mûsikî

Dr. Cahid ÖNEY

Gazetelerde Mûsikî Mûsabakaları

ON yıllarda gazetelerimiz; otomobil, buzdolabı, apartman dâiresi piyango keşideleri veya güzellik kraliçeleri seçimi yanında; şiir, roman, hikâye, deneme ve nihâyet mûsikî mûsabakaları (yarışmaları) da tertibine başladılar.. Her mevkûte (periyodik); bu yolda her kuruşunu, tıraşını biraz daha arttırmak gayesiyle sarf edecek ise de; neticeten de olsa memleket san'at, ahlâk ve fikriyatına müsbet tesir icrâ edebilmesi şartıyla bizlere düşen borç, müteşekkire ve minnettar kalmaktan ibarettir.

Biz, bu yazıda; (plaj güzeli, portakal güzeli, şarap güzeli yarışmaları gibi) ahlâki sukutu hızlandırıcı vasfı herkese âşikâr olanlarını bir yana bırakıp, san'at kollarını ve hûsûsiyle mûsikîyi mevzu edinenlerini inceleyeceğiz.

GELİNİZ de; (Batı uygarlığı düzeyine ulaşmak istiyoruz!) diyen (ilerici aydınlar) ın smaßimiyetlerine inanmız!.. Hem Batı medeniyeti müdâfiidirler; hem Amerika aleyhinde olmadık hakareti mübah görürler; hem de, viskicilikleri bir yana, Amerikanın en bayağı sokak müziğine, mini eteğine, acâip erkek saçına (buyurun!) derler...

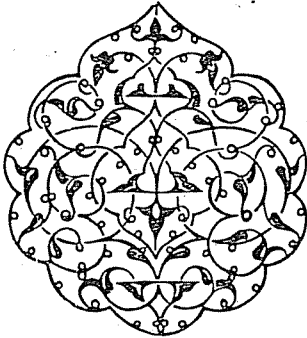
Son günlerde 2 Gazete, müzik yarışması açtı.. Bunları, ayrı ayrı gözden geçirelim.

Milliyet Gazetesinin Batı müziği yarışması :

Bizim, sokak müziği adını verebileceğimiz bu caz müziğine; Batı müziği yazarlarından Faruk Güvenç bir yazısında haklı olarak (ses süprüntüsü!) diyor. Bu seviyede müzik için gençleri işgal etmek, san'at kültür ve zevkleri ile oynamak; gazeteye değil ama, memlekete ne kazandırabilir?

Hürriyet Gazetesinin müzik yarışması :

Bu yarışmaya iştirâk için seçilecek besteler, Batı müziği enstrümanları (çalgıları) ile icrâ edilebilecek tarzda Türk mûsikîsi olacaktır!.. Keman, viyolonsel gibi sâbit perdesi bulunmayan âletlerle Batı müziği, Türk müziği, Çin müziği, Hind müziği.. velhâsıl her çeşit müzik icrâ edilebilir ve edilmektedir de.. Buna mukabil; piano, gitar gibi; bir oktavlık ses şeridi 12 musâvi kıs-

ma ayrılmış Batı müziğine göre düzenlenmiş sâbit perdeleri bulunan âletler ise; ancak ve ancak Batı müziği icrâsında kullanılabilir. Bu kabil âletlerle Türk müziği icrâ edilecek demek, Türk mûsikisi sistemi dejenere edilecek demektir. Mecmuâmızın Şubat sayısında (Mûsikimizin mahvına doğru) başlıklı yazıda, bu hususta oldukça mufassal bilgi verdiğimiz için tekrardan kaçmıyoruz..

Hülâsa; Milliyet Gazetesinin açtığı müzik yarışması gençliği faydasız, kalitesiz, benliğimizden uzaklaştırıcı meşgalelere iterken; Hürriyet Gazetesinin yarışması, ilâveten Türk mûsikisini tahrif ve tağyiri de istihdâf etmektedir.

Gençlerin san'atta birbirleriyle yarışmaları bizi ancak memnûn eder. Şu şartla ki, müsâbakaların mevzûu; iyiye, güzele, doğruya müteveccih ve millî san'at ve ahlâkımızla kabil-i telif olsun.

MÜSÂBAKALARI tertipleyen gazetelerin renklerinden de mühim olan husus; jüri hey'etleri azalarının karakterleridir. Büyük jüriye bakarsınız; (15) isimden (10) u klâsik, gerçek san'atın mümessilidir. Fakat ne yazık ki bu zevat fildişi kulelerine, sırça saraylarına çekilirler; o (5) kişi küçük jüriyi teşkil eder ve edebî değil de siyâsî görüşlerine uygun eserleri seçerler; büyük jüri de, ölümünden ölüm beğenir! Geçen yıl bir gazetenin açtığı müsâbaka böyle üzücü bir netice vermiş idi.

Şu husus bilinmelidir ki; müsâbaka demek, değerlendirmek, ölçü demektir. Bir müsâbakaya iştirâki düşünen genç; bilhassa küçük jürinin, ön-jürinin kimlerden teşekkül edeceğini ısrarla sorup, öğrenmeli; mensup olduğu san'at ekolünün değerlendiricilerini, münekkidlerini iyi tanımalı, ancak bundan sonra eserini postalamalıdır.

YAZIMIZA son verirken, velev ki kasıtsız da olsa gençliğimizi, bir takım ses süprüntüleriyle uğraşmağa lâayık gören, millî san'atımıza sırtını çeviren gazetelere esef ederiz.

SAYI: 9

Anne

— «Cennet Annelerin ayakları altındadır.»
Hadis-i Şerif —

Gurbet yalnızlığında acı duyan herkesin,
Korkular zincir zincir, çöker içine Anne.
Kulaklarda çınlayıp, ruha yayılan sesin
Uzakta gönülleri, yeter perçine Anne.

Ağlıyorum; gözlerim sanki bir kan çanağı
Nabzımın vuruşları yeri oynatır Anne.
Kalbin her gün, her saat, oğlunun sığınağı
Orda yalvarmak için, beni al götür Anne.

Çocukken ne de hızlı koşuyorduk bu yolda
Yıllar sonra günahlar çevirdi bizi Anne.
Ben yumayım gözümü, sen azıcık kaybol da
Şaşkın ruhuma dolsun, şefkat denizi Anne.

Seninle sönecektir kaç dünyanın ışığı
Kollarında beni de götür beraber Anne.
Çocukken uyuduğum o kınalı beşiği
Bırakalım dünyaya, kalsın bir haber Anne.

Gurbet yalnızlığında acı duyan herkesin,
Korkular zincir zincir, çöker içine Anne.
Kulaklarda çınlayıp ruha yayılan sesin
Uzakta gönülleri yeter perçine Anne.

OSMAN SELİM DİNÇSOY

Sorumuz Söylüelim

HAZIRLAYAN :
Gazi MERT

Suallere cevaplar

● Canakkale, Bayramiç kazasından Sayın Ramazan EREN: «Peygamberimizin babaannesinin, anneannesinin ve İmâm-ı Âzâm'ın annesinin isimleri nelerdir?»

Siret-i İbni Hişâm adlı arabca eserin 1 inci cildinin 114 üncü sahifesinde ve Neseb-i Kureyş adlı arabca eserin 17 nci sahifesinde Peygamberimizin babaannesinin ismi; Fâtıma binti Amr bin-i Âiz bin-i İmran bin-i Mahzum olarak zikredilmektedir. Yani; Peygamberimizin babası Abdullah'ın Annesinin ismi Fâtımâdır.

Yine Siret-i İbni Hişâm adlı arabca eserin 1 inci cildinin 115 inci sahifesinde Peygamber efendimizin Anneannesinin ismi Berre binti Abdil Uzzâ olarak zikredilmektedir. Neseb-i Kureyş adlı arabca eserin 21 inci sahifesinde ise Berre binti Adiy olarak zikredilmektedir ki Abdil Uzza yerine Adiy olarak bahsedilmesi lakabına binâen olsa gerektir. Her iki eserden de Peygamberimizin annesi Âminenin annesinin isminin Berre olduğunu öğrenmekteyiz ki; doğrusu da; bazılarının iddia ettiği gibi Vehep değil Berre'dir. Vehep erkek ismidir ve Peygamberimizin Annesi Âmine'nin babasının adıdır.

İmâm-ı Âzâm'ın annesinin ismiyse pek çok âlimler tarafından araştırılmış olmasına rağmen bulunamamıştır. Bu arada Mısır ülmesine sorulmuş oradan da bulunamadığı cevâbı alınmıştır.

Hoşca kalınız.

● Schweiz (İsviçre) den Sayın Arif ERGÜNAY: «18 ayar altın nişan yüzüğü kullanmanın kusuru var mıdır?»

Altın yüzük-kaç ayar olursa olsun, altını diğer mâdenine gâlip veya altını karışık bulunduğu diğer mâdenine müsâvî olursa kendisine altın hükmü verilir ve her ne sûretle olursa olsun İslâm'a göre erkeklere onu takınmak memnu'dur.

Kadınlara ise takınmalarında herhangi bir mahzur yoktur.

Yurt dışında olduğunuz halde Mecmuamızla yakından ilgilendiğiniz için teşekkürler eder, zamanı gelince diğer sorularınızı da cevaplandıracağımızı bildirir, hürmetlerimizi sunarız.

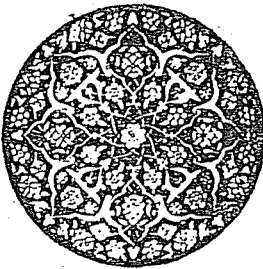
● İstanbul'dan Sayın Hatice BİCAN: «Kendisine hac farz olan bir kadın, kocası Almanyada olduğu için, onun gelmesini beklemeyip, mahremi olan dâmâdı ile Hacca gidip Hac fârizasından kurtulsa bu kadının yaptığı Hac caiz midir?»

Evet câizdir.

● Mercan'dan Sayın Abdullah AYDINLI: «Er-Rahman Sûresindeki (فَأَيُّ الْاِءْرِكَمَا تَكَذِبَانِ) Âyet-i Kerimesinin çok tekrarlanışının hikmeti nedir?»

Bunun hikmetini vaziyet ve icapta aramak lâzımdır.

Esasen Kur'an-ı Kerim'in inzâl olmaya başladığı devirlere göz

atacak olursak, o devrin Arab üslûbunda teker-rürün mevcut bulunduğunu, Arab dili ve üslûbu bakımından tekerrürün lüzumlu ve zarûri bir keyfiyyet olduğunu görürüz. Kur'an-ı Kerim de Arabların ötedenberi alışageldikleri bu üslûbu daha yüksek, daha güzel, daha câzip ve aynı zamanda i'cazına daha lâyük bir şekilde devam ettirmiştir.

Arab dilini kendi dillerine göre mukayese ve muhâkeme eden bazı müsteşrikler, Kur'an-ı Kerimdeki bu tekerrürlerin lüzumsuz ve hatta usandırıcı ve bıktırıcı olduğunu söylemişlerdir. Onların bu tarzdaki düşünceleri Kur'an-ı Kerim'in hakikî manasını kavrayamadıkları, bu ilâhî kitâbın yüksek edebî kıymetini yerinde olan bir keyfiyyet olduğunu bilemedikleri içindir.

Mekke'de bulunan Kureyş müşriklerinin Hz. Peygambere ve İslâm dînine karşı gösterdikleri mukâvemet, husûmet ve düşmanlıkları ile birlikte Hz. Muhammed'in Peygamberliğini inkâr etmeleri gibi fena hareketleri mâlumdur. Onların Putperestlik ve şirk hususundaki bu ısrarlarına cevap olarak da Cenabı Allah (C.C.) tarafından lâzım olan tenbih ve vaidlerin ehemmiyyetini yükseltmek, ifade ve hükümlerin kuvvetini artırmak ve ötedenberi Arabların alışageldikleri kendi üsluplarıyla kendilerini âciz bırakmak için o üslubdan daha yüksek, daha cazip, daha güzel bir şekilde söz söylemek için bazı âyetlerin tekrarlanması kadar tabii bir şey olamazdı. Bahsettiğiniz (فَبَاقِيَ الْآلَاءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ)

== Böyle iken Rabbinizin hangi nimetlerini ya-lan sayabilirsiniz!..) Âyet-i Kerîmesi Er-Rahman suresinde; (13, 16, 18, 21, 23, 25, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 45, 47, 49, 51, 53, 55, 57; 59; 61; 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77) otuzbir defa teker-rür etmektedir ki; bu, hem Arab dil ve üslûbu bakımından ve hem de Müşriklerin Putperestlik ve şirk hususlarındaki ısrarlarına cevap olarak, Cenabı Hak tarafından lâzım olan tenbih ve vaidlerin ehemmiyyetini yükseltmek, ifade ve hükümlerin kuvvetini artırmak için lüzumlu ve zarûri bir keyfiyyettir.

Hoşça kalınız.

● Konya'dan Sayın Zübeyir ŞEREN: «Bir kimse Hacca gidip —şer-i vech üzere— Haccı tamamlayıp, o haccın sevabını ölmüş bir kimseye bağışlasa, o haccın sevabı o bağışlanan Müslümana ulaşır mı ulaşmaz mı? Lütfen açık-layınız.»

Ulaşır. Zira; Ehli-Sünnet vel-cemaat Mezhebine göre bir kimsenin amelinin sevabını başkasına vermesi câizdir. Bu cevaz; Namaz, Oruc, Sadaka gibi ibadetlerde olduğu gibi Hac için de müteberdir. Sevap bağışlanan kimse ölü olduğu halde kendine sevap bağışlansa o sevap ona vasıl ve o, ondan müteneffi olur.

● Çankırı, Kurşunlu kazası Bayramören Nahiyesinden Sayın Ahmet MELANLIOĞLU: «Eti yenen hayvanların öldüklerinde etini yemenin haram olduğu mâlumdur. Peki; bu hayvanların deri, yün, tiftiklerini satarak elde edilen para helâl midir?»

Helâldir. Çünkü: İslâm Hukûkuna göre; ya-pağı, kıl, tiftik gibi şeyler cansızdır. Binaenaleyh onları taşıyan hayvanların ölmesiyle ölme-leyh müsavidir ve yün; tiftiklerini satarak elde edilen para helâldir. Bu hakikat, Fetavâyı Hin-diyye adlı arabca eserin 3 üncü cildinin 115 ve 116 ıncı sahifelerinde şu şekilde zikredilmektedir: «Ölmüş bir hayvanın kılı, kemiği, yünü ve boynuzu ile faydalanmada bir beis yoktur. Bütün bunların satışı câizdir.»

Derilerine gelince; «Dibağlanan her deri temiz olur» Hadis-i Şerifi mücebince ölü hayvanların dibağlanan derileri temizdir. Bundan yalnız insan ve domuz derileri müstesnâdır. İnsan derisi kıymetinden dolayı, domuz derisi de necâsetinden (pisliğinden) dolayı dibâğat kabul etmez. Deriler hakkındaki hüküm de Fetevâyı Hindiyeye'nin 3'üncü cildinin 115-116'ıncı sahi-felerinde şu şekilde zikredilmektedir: «...Muhit-ül Serahside ifade edildiğine göre; ölmüş olan yırtıcı hayvanların etlerini satmak câiz olmaz. Yırtıcı hayvanların, eşeklerin ve katırların derilerinden boğazlanmış olanları veya dibağlanmış olan derilerin satışı câizdir. Böyle olmayanlar câiz değildir. Bu, insan ve domuz derisi müstesnâ bütün derilerin boğazlanmakla veya dibağlanmakla temiz oluşu kâidesine göredir. Boğazlanmakla temiz olunca onunla faydalanmak câiz olur. Binaenaleyh bey' mahal olur.»

Yukarda bahsettiğimiz dibâğat; Tuzlamak, kireçlemek, kurutmak, topraklamak v.s. gibi derinin çürüyüp kokmasına mâni olacak şeylerle yapılır. Eti yenen hayvanın dibâğatının ise besmeleyle kesilmesinden ibâret olduğu birçok fıkıh kitaplarımızda mukayyedir.

Münasebetlerimizin devamını bekler, bütün okuyucularım gibi sizin de diğer sorularımızın sıraya konduğunu ve yeri gelince cevaplandırılacağını bildirir, duâlarınızı beklerim.

● Ankara Hacettepe Üniversitesi Tıbbi Teknoloji bölümünden Sayın Alparslan ÖZYAZICI: «Ölmüş bir kimsenin zarûret hâlinde otopsi edilmesi İslâm'a göre mahzurlu mudur?»

Auto ve Opsi kelimelerinden meydana gelmiş bir terkip olan ve «Kendini Görmel!» anlamına gelen, bugün için «Bir Ölü'nün içinini açıp organlarının tetkik edilmesi» manasına kullanılan Otopsi; Zarûret hâlinde İslâma göre mahzurlu değildir. Çünkü; İslâm'da; «Zarûretler memnû olan şeyleri mubah kılar» kaidesi vardır ki; bu kâide müstesnâsı olmayan umûmî kaide-lerdendir.

Not : Muhterem Okuyucularımız!.. «Sorunuz Söylüelim» Sahifesine gösterdiğiniz büyük ve samimî ilgiden dolayı hepimize teşekkür ederiz. Bazı okuyucularımızdan sorulara geç cevap verildiğine dâir def'alara mektuplar almaktayız. Gönderdiğiniz soruların hepsi, günü gününe cevaplandırılmaktadır. Lâkin mecmuamızın aylık çıkması, buna ayrılan sahifelerin mahdut olması ve elimizde 100'lerce cevaplandırılmış soru bulunması sebebiyle hepsini bir anda neşretme imkânından mahrûmuz. Sorularınızın sırasıyla cevaplandırılacağını bildirir alâkanızın devamını bekler, duâlarınızı istirham ederiz.

Neşriyat-Tenkid-Tehmil

İ. Semahaddin CEM

SUFİ, mutasavvıf o zâttır ki Hakk, kendi Kitâbında ve kitaplarında nasıl kaaim ise o da kendi nefsinde, zâhirinde ve bâtınında öyle kaaim olur. Tasavvuf da Allâhın ahlâkı ile tahallük etmektir. Tasavvuf hikmettir, çünkü ahlâktır; tertemiz, güzel ahlâktan ibârettir.

Bunları söyleyen, Endülüslü büyük İslm mütefekkir ve mutasavvıfı Muhyiddin ibn'ül-Arabî'dir.

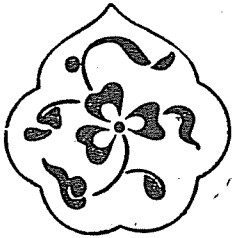
Hazreti Ömer'in hikmet ve adaletini düstur olarak gösteren, kâfirlerle dâima mücadeleyi tavsiye eden, insânı kâmil akyedesinin tamamen islâmî olduğunu ve Kur'ânda hüccetler bulunduğunu isbat eden, velâyet-i hâssa ile velâyet-i âimme'yi birleştirerek velâyet-i ilâhiyyede Hazreti Muhammed'i gören, bâtınla zâhirin ve hristiyanlıkla rûsûm ulemâsının birleşmesinin «kemâl-i Muhammedi» ile mümkün olduğunu söyleyen, muhabbet makamını en yüksek makam gören ve bu makamın, bütün insanların üstünde olan Hazreti Muhammed'in makamı olduğunu ifade eden bir şahsiyet sūfilerin ve tevhid ehli mutasavvıflarının en ön safında gelir. Muhyiddin, baştan aşağıya Peygamber'in sünneti ile doludur.

Böyle bir şahsiyet, bâzı zâhid ve zâhir neş'esinden müslümanlar tarafından gerek tasavvuf mesleği gerekse mensupları ile birlikte inkâr edilmiştir. Lâkin büyüklüğüne aslâ hâlel gelmemiştir.

Hakkında asırlardır Doğuda ve Batıda makaleler, eserler, araştırmalar, iktibas ve tercüme yapılmaktadır.

1966 da İstanbulda Doçent Dr. Nihat Keklik, bu zâtın hayatı ve muhitine dair güzel ve istifadeli, emek mahsulü kıymetli bir eser neşretti ki bu mevzûda yurdumuzda meydana getirilmiş araştırmaların en iyisi, en dikkate değer olanıdır.

Kitabın plânı, kitabiyat ve önsözden sonra, iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde (İbnül-Arabî'de akıl ve inanç), ikinci bölümde (Hayâtı) ele alınmıştır. Eserin bibliyografya yani kitabiyâtının bir husûsiyeti vardır. Gözden geçirilen eserler, sâdece büyük mutasavvıfın kitaplarıdır ve eserin muhtevâsı, plânı bu te'lif eserlere göre tanzim edilmiştir. İndi her hangi bir mütaleanın yer almadığı kitap bu ilmî vakar ve ciddiyette nihayete ermektedir. Hemen her sahifenin altında genişçe ve zenginçe dipnotları mevcuttur.

Kitabın yazı dili ise çok temizdir. Bâzan kullanılan yeni bir kaç kelime hariç hiç bir üydurukça kelimenin yer almadığı eser, anlaşılır ve zevkle okunur bir şehir dili ile rahatça gözden geçirilmektedir.

Müellif, büyük mutasavvıf hakkındaki asırlardır devam edegelen ifrat ve tefritleri önsözünde gayet yerinde ve güzel anlatmış "...İbnül-Arabî'nin hayâtını anlatırken elimizdeki biyografi vesikalarına gerçek değerini vermek ve bu suretle de onların içindeki mecâzî unsurları doğru bir şekilde değerlendirmek icâbeder. İşte bu araştırmada bizim en çok titizlik gösterdiğimiz nokta da bu olmuştur.. Onun hayâtı ve hayâtını dolduran tabiat-üstü hâdiseler, İbnül-Arabî'nin felsefesine gir «giriş» dir.. İbnül-Arabî İslâm dünyasında çok tanınmış bir sûfi, yüce bir âlim ve düşünür (yani mütefekkir) dir» demiştir.

Müellifin, kitabın «Netice» sinde belirttiğine göre: cehalete değil fakat bilgi'ye büyük bir ehemmiyet verdiğini yakından müşâhede ettiğimiz İbnül-Arabî bu sûretle inanç meselelerinde insan aklının gerçek değerini göstermiştir. İtikadda ne zâhiri ne bâtinîdir, fakat bu ikisini te'lif etmek sûretiyle ORTA YOL'u bulmuş bir kimsedir. Şu halde, İbnül-Arabî'yi, bazı kimselerin zannettiği gibi, bâtinî akıydelere saplanmış sanmak bir hatâdır. Kâinatın hakiki mânasını ve gayesini teşkil eden İNSAN, onun en başta gelen araştırma mevzuudur..

Müellife göre : İbnül-Arabî, var olan ile yok arasında esaslı bir hudut çizmiştir. Buna göre var olan sâdece Allah'dır. Onun dışında var adını verdiğimiz mümkün varlıklar ise mecâzen bu ismi almışlar ve kendilerine var ismi verilmiştir. «PANTEİZM» i en belirli bir şekilde târif eden bu meselede İbnül-Arabî şöyle diyor (sahife 21) de...

Bu gerçi «Vahdet-i Vücut» dur ama Batı metafiziğinde Panteizm tâbiri bunun müteradifi değildir. Panteizm, en kuvvetli metafizik izâh ve tefsirini Holânda Yahudi filozof Baruh Spinoza'da bulmuş olan (Vahdet-i Mevcud) yahut (Vücutiyye) felsefesidir. Bunun İslâm tefekkürüyle alâkası yoktur; bu tamamıyla yahudi kabalizmini ve Zohar akıydesini veren tabiatçı bir nazariyedir. İbnül-Arabî'nin vahdet-i vücut sistemine Batıda «Pananteizm» derler. Spinoza'nın mutlak determinizmi, yeniçağ mekanist materyalistlerine bir ilhâm kaynağı olmuştur. Biz bu tehlikeyi 1960 yılında neşrettiğimiz «İnsân-ı Kâmil ve Tasavvuf» adlı risalemizde belirtmiştik.

Eserde Rasyonalizm ve Mistisizm arasındaki fark açıklarken anlıyoruz ki bugün felsefe dilinde rasyonalizm'in karşılığı «Usculuk» muş. Fakat müellif, bu tâbirin ihtimal ki yerinde kullanıldığını te'yd maksadiyle «bilindiği gibi öz türkçe bir söz olan US, akıl mânasına gelir ve zâten halk dilinde kullanılmakta olan «us-lu» kelimesi de «akıllı» mânasına taşır demektedir. Aca-ba böyle midir? Evvelâ felsefi tâbirlerin behemehâl türkçeleştirilmesi taraf-dârı değiliz. Bu sebeple «rasyonalizm» yerinde kullanılan bir tâbirdir, bunu (akılcılık) yapmağa dahi lüzum yokken bir de yanlış olarak (usculuk) hâline getirildiğini görüyoruz. Halbuki halk dilinde «us», hiçbir zaman «akıl» yerine kullanılmaz. «Akıllı» başka, «uslu» başkadır. Bir çocuk uslu olduğu halde akıllı da olabilir, akılsız da.. Bilmem, kısaca anlatabildim mi? Nitekim halkta «uslu durmak», «akıllı uslu olmak» gibi değişik kullanılan, akıl ve zekâ ile alâkası olmayan tâbirler vardır.

Muhyiddin İbnül-Arabî'nin feyz aldığı bir çok hocaları olmuştur ki, başta Ebû Medyen-i Şuayb Mağribî bulunmak üzere hepsi hakkında sırasıyla kitabın ikinci kısmında bilgi verilmiştir. Şeyhin bulunabilen hayat safhaları tarih sırası ile (kronolojik) gösterilmiş ve yazılmıştır.

Müellif, sonunda şunları söylüyor :

«İbnül-Arabî yetmişbeş senelik ömründe örnek bir insan olarak yaşamış, gerçek sayısını henüz bilmediğimiz yüzlerce eser vermiş ve hem İslâm hem de Hıristiyan dünyalarında ilgi toplamış bir fikir adamıdır. Onun eserleri ve fikri gelişmesindeki kademeler ise, bundan sonra neşredeceğimiz cildlerde ele alınacaktır».

Bu çok güzel ve lüzumlu bir teşebbüstür. Allah tamamına erdirmiş.

180 sahifelik bu ilmi araştırma, bir indeks ile nihayetlenmektedir. Eseri alıp okuyacak olanlar bu büyük İslâm mütefekkirine dâir çok sağlam ve temelli bilgiler kazanacaklar ve geniş manevî istifadeler elde edeceklerdir.

Okuyucularımın rica : «İslâm İlâhiyatında Şeyh Bedreddin» isimli risâlemi okumak lütfunda bulunan okuyucularım, kitapta bâzi dizgi yanlışlarına raslamış olsalar gerektir. Bilhassa şu bir kaç yanlış düzeltmek zahmetine katlanmalarını kendilerinden af dileyerek rica ederim: 5 inci sahifede (iktisatçı) yerine (iktifaçı), 14 üncü sahifede (kasedilmmiştir) yerine (kasedilmemiştir), 15 inci sahife son satırda (aynı mertebede) yerine (ayrı mertebelerde), 21 inci sahifede (insanlardan) yerine (inançlardan) olacaktır.

Haber

53. YIL DÖNÜMÜ

Canakkale Zaferinin 53. yıl dönümü, İstanbul'dan giden talebe teşekküllerinin ve gazilerin katıldığı parlak bir törenle kutlanmıştır. Bu törene Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu da 20 kişilik bir heyetle katılmıştır.

Yolculuk her senekinden daha olgun ve vakur geçmiş, folklor gösterileri, gemi hoparlöründen okunan milli ve hamasî şiirler yolcular tarafından dikkatle izlenmiştir. Sabaha yakın arkadaşlarımızdan birinin okuduğu salat-ü selam ve sabah ezanı ile, daha önceden hazırlanan mesicde müteaddid cemaatlar halinde sabah namazı eda edilmiştir. Bir taraftan namaz kılınırken diğer yandan da bir arkadaşımız hoparlörde şehitler için Kur'an-ı kerim okumuştur.

Seher vaktinin büyüleyici havası içinde, okunan ezan ve Kur'an, cemaatla kılınan namaz, vapur personeli ve gaziler tarafından takdirle karşılanmıştır.

Kutlama töreni saat 10.00 da başlamış ve törende T.I.E.T. Federasyonu adına genel başkan Cahit Baltacı tarafından bir konuşma yapılmıştır.

Tören devam ederken bir taraftan da Şehitler Abidesi'ne gidilmiştir. Orada da Genel Sekreter Hamza Aktan bir konuşma yapmıştır.

Bu arada vaaz ve mevlüt işlerini tedvirle görevli arkadaşımız İsmail L. Çakan da ilgililerle temasa geçerek Yalı Camiinde, öğle namazından önce vaaz, sonra da mevlüt okuması için gerekli vasatı hazırlamıştır.

Resmî geçitten sonra heyetimiz topluca Yalı Camiine gitmiş, arkadaşlarımızdan Murat Arslan'ın vaazını dinlemiştir. Namazdan sonra, daha önceden tesbit edilen programa göre arkadaşlarımız mevlüt okumuşlardır. Cemaatın büyük bir veved ile takip ettiği mevlüt saat 14.00 de sona ermiştir. Mevlüt bitince cemaatın büyük bir kısmı arkadaşlarımızı-

za hoş geldiniz demiş ve tebrik etmiştir. Musafaha yapılırken, heyecan ve sevinçten gözyaşlarını tutamayanlar olmuştur. «Demek, böylesi gençlerin de geldiğini görecektik. Allah'a binlerce şükürler olsun.» sözleri hemen hepsinin tekrarladığı cümleler olmuştur.

Canakkale halkı, beklediğini bulmanın bahtiyarlığı ve memnuniyeti; arkadaşlarımız da görevini yapmış olmanın huzuru içinde birbirlerinden ayrılmışlardır.

DAVUDOĞLU'NUN MAHKÛMİYETİ

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Arapça muallimi, değerli âlim muhterem Ahmed Davudoğlu hocamız, birbuçuk yıl önce, Konya'daki müftüler seminerinde şeriatı anlattığı ve fetva hususunda müftüleri aydınlatığı için, hakkında Türk Ceza Kanununun 163. maddesini ihlâl iddiasıyla açılan dava neticelenmiştir. Hocamızın bir yıl hapis ve dört ay da Kırşehir'e sürgün cezası alması büyük infiale sebebiyet vermiştir.

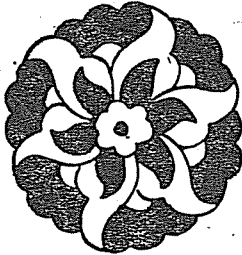
Hocamız, Diyanet Riyaseti tarafından verilen bir vazifeyi yerine getirmekten başka suçu olmadığını beyan etmiş, bilâhère, müdafî avukat Bekir Berk ise, Ahmed Davudoğlu'nun hareketinde hiç bir suç unsurunun mevcut olmadığını delilleriyle izah etmiş ve İslâmî hükümleri açıklamanın, İslâm hukukundan bahsetmenin hususiyle mesleki mevzularda müftüleri aydınlatmanın suç olamayacağını ifade ederek, Hocamızın beraatini istemişti.

Ceza kararını Konya 2. Ağır Ceza Mahkemesi vermiştir.

FEDERASYONU- MUZUN HİCRİ YILBAŞI TEBRİĞİ

AZİZ MÜSLÜMANLAR,

Bugün yeni bir yıla girmiş bulunmaktayız. 1388 sene önce Peygamber Efendimizin Mekkedden Medine-

ve hicretleriyle başlayan İslâm Fütühatı, kısa zamanda Çin'den Atlas Okyanusu'na kadar bir Hilâl şeklinde geniş sahalarla yayıldı. Dünyada mevcut hiç bir din ve sisteme nasip olmayan bu süratli ilerleyiş, Hicretle başladı ve bu tarih, Müslümanlar için takvim başı kabul edildi. Hicret, İslâm'ın doğuşunun başlangıcı ve insanlık için bir dönüm noktasıdır. Bunun için Hicret'in manası büyük, bunun için Hicret, önemlidir.

MUHTEREM MÜSLÜMAN,

Hristiyanların bayramları, senin bayramın olamaz. O günlerde tebrikleşmen senin dininin ve âdetlerinin icabı değildir. Çam katillerinin bayramlarını kendilerine bırak. Senin bayramların sana yeter. Zira sen, ne Hristiyan, ne Yahudi ve ne de bir diğeri olabilirsin. Sen, ecdadının asırlarca uğrunda kan döktüğü dinin müntesibi, Müslümansın. Bütün yaşayış ve düşüncelerini buna göre tanzim et, buna göre yaşa.

BÜYÜK MİLLET,

Son günlerde yine bazı maksatlı çevreler, basında «İrtica» yaygarası koparmaya başladı. Güya Türkiye'de nizamı tehdit eden bir «irtica» tehlikesi varmış. Tamamen maksatlı olarak yürütülen bu asılsız iddianın mevcut olmadığına ve Türkiye'de Komünistlerden başka ibtidai sistemler peşinde koşanların bulunmadığına inanıyoruz. Bunun için diyoruz ki, Demokratik nizam için «irtica» tehlikesi değil, komünizm tehlikesi vardır. Zira Komünizmin esaslarını anlatan ve kanunlarımıza göre neşriyatı yasak olan Marxist kitaplar cüretle basılmakta, vitrinleri doldurmakta ve gençliği zehirlemektedir. Ayrıca bu sapık ideolojinin mensupları, halkımız ve bilhassa işçilerimiz arasına girerek zehirlerini akıtmakta, halkın huzurunu bozmaktadırlar. Bunlar, dikkatle takip edilmeli ve Komünizmi ögen eserler toplatılmalıdır.

Diğer taraftan bu asılsız propagandalara uyararak, onlara paralel şekilde bildiri neşreden bazı öğretim üyelerinin bu davranışlarını da, hayret ve esefle karşılamaktayız. Gazetelerin sansasyonel neşriyatına bakarak hareket etmek, ilim kürsüsüne yakışmaz.

Memleketimizde bir tedhiş havası estirmek isteyenlere şunu hatırlatırız ki, bu millet hiç bir zaman Komünist olmayacaktır ve içinde yaşadığı Demokratik nizamı, manevî değerlerine bağlı kalarak her ne pahasına olursun olsun tehlikelerden koruyacaktır. Nizam, milletindir ve onun koruyucusu, ordusu, gençliği

ve halkıyla beraber topyekûn bir millettir.

Müslümanların Camilere gitmelerini, vicdan ve fikir hürriyetini tanıyan kanunlar çerçevesinde toplanmalarını «irtica» olarak vasıflandırıyorlarsa bunda da büyük gafflet içindedirler. Zira dindarlık «irtica» değil, dinsizlik «irtica»dır. Sosyoloji, insanların medenileştikçe daha iyi dinlere sahip olduklarını göstermektedir. Bugün, yeryüzünde hiç bir dindar, Klanlar devrine dönmeyi istemez. Hem de, «iki günü birbirine uyan bir kimse ziyandadır» diyen bir dinde hangi akıl sahibi «irtica» arayabilir?

AZİZ MÜSLÜMAN,

Yeni bir devrin eşiğindesin!.. 600 milyon perişanlığı, Kıbrıslı kardeşlerine karşı girişilen katliam ve Filistin'deki Yahudi Emperyalizminin zulmü hiç bir zaman hafızandan silinmesin. Kardeşlerini insafsızca katledenlere karşı sempatik olamaz ve onlarla münasebeti devam ettiremezsin. Öyle ise iktisadi hayatımıza çöreklenen ve senden kazandığını çeşitli yollarla kardeşlerinin katillerine gönderenlerle alış-veriş kes!..

1388 yılının bütün müslümanlar için yeni bir Medine devrinin başlangıcı olmasını diler, bütün âlem-i İslâm'ın yeni yılını tebrik ederim.

Genel Başkan
Cahid BALTAÇI

• MÜSLÜMAN-TÜRK HANIMLARINA HİTAP

Federasyonumuz ikinci başkanlığı tarafından bir kısım çevreleri tedirgin eden bir bildiri neşredilmiştir. Müslüman-Türk hanımlarına hitaben kaleme alınan bildiride ayne şöyle denilmektedir:

MUHTEREM MÜSLÜMAN TÜRK HANIMI!

Aile gibi Millet de erkek ve kadından meydana gelir. Bir milletin huzur ve saadet içinde yaşayabilmesi her iki cinsin de kendilerine düşen vazifeleri yapmalarına bağlıdır. Büyük insanları yetiştiren anne olarak kadına düşen vazife, daha büyüktür. Bu nisbetle de uhrevî mesuliyeti ve mükâfatı vardır. Peygamber Efendimiz: «Cennet annelerin ayakları altındadır.» buyurmakla, yüce dinimiz İslâmîyetin kadına verdiği değeri belirtmiştir. Peygamberimizin bu müjdesine nail olmak isteyen nice müslüman hanımları asırlarca dinlerine, milletlerine pek değerli hizmetlerde bulunmuşlardır. Faziletli, dürüst insanların, hakiki

kahramanların yetişmesinde âmil olmuşlardır.

Ne yazık ki bugün, yirminci asrın madde medeniyeti, kadının namus, iffet ve şerefine pek ağır bir darbe indirmiş; ona yaratılışı ile bağdaşmayan ters bir istikâmet vermiştir. «Kadın hakları, hürriyet v.s.» teraneleri altında onu yaratılışına zıt bir hayat tarzına sürüklemiş, aile müessesesini zayıflatmış, fuhuş ve zinayı kolaylaştırmış, israfi yaymış, annelik ve zevcelik vazifesini aksattırmış, çocuklarının terbiyesini unutturmuş ve bunun adını da «Hürriyet» koymuştur. Halbuki böyle bir serbestlik hürriyet değil, ancak bir başıboşluktur. Çünkü vazife ve selâhiyet sınırı aşılmaktadır.

Bu asrın menfi ve menfur telâkilerinden olarak, kadına bir rekâm vasıtası nazarıyla bakılmaktadır. Misâl: Kadınlı hiç alâkası olmayan her türlü yiyecek, içecek, makina, sanat ve ticaretle ilgili eşya ve müessese ilânlarında; afişlerinde gırtlıçplak kadın resimleri teşhir edilmektedir... Bu şekildeki reklâmlar, nefse tâbi olan bir cemiyet içerisinde belki daha tesirli olabilir. Fakat bu hal, iffetli kadınlara, annelere, zevcelere ve bütün insanlığın haysiyetine karşı işlenmiş bir cinayet değil midir? Tarihin eski devirlerindeki Avrat Pazarıyla mukayese edersek, kadını bir teşhir maddesi, bir şehvet âleti, bir göz zinası mevzuu haline getiren bu âdetin daha da yıkıcı olduğu meydana çıkacaktır.

Bu şekildeki ilân ve afişlerin yayılmasına tahammül etmek; erkekler için de bir düşüklük ve zillettir. Bu resimlerin çoğu, dünyamızdan göç etmiş kimselere aittir. Ölü bir kadına şehvetle bakmak insanın dehşetle alçaldığını gösterdiği gibi, rahmete muhtaç bir biçâre ölüne resmine bakmak da ruhun ulvi duygularını mahveder.

Erkek ve kadının haya perdelerinin yırtılmasında böylesine ölçsüzce teşhir edilen resimlerin rolünün büyük olduğu unutulmamalıdır.

Değerli Müslüman Türk Hanımı!

Dikkat edeceğin çok mühim bir husus da Tanzimatla birlikte Garba açılan pencereden, «Moda» adı altında senin evine esen menfi rüzgâra karşı koyman; ona kapılarını kapamandır. Zira Müslüman hayata uymak değil, hayatını hakka uydurmak mecburiyetindedir. Bunun için sen, «MİNİ ETEK» ve «MODA» rezaleatine paydos de ve onu boykot et! Mensup olduğun İSLÂM DİNİ seni kötü bakışlardan korumak için örtünmeni emretmiştir. (Nur Sûresi: 59) Bu bakımdan senin başı açık

gezmen veya kısa etek giymenle İslâmiyet arasında çok sıkı bir münasebet vardır. Ayrıca senin iffet ve namusun hakkında not verebilmek için ilk müşahade unsuru ancak kıklık ve kıyafetindir. Pakistan'ın Büyük Şairi ve mütefekkirî Muhammed İkbâl'in dediği gibi «Senin örtün bizim namusumuzun fanusudur.»

Muhterem Türk Hanımı!

Bugün bir takım açlıkgöz fırsat düşkünü düşmanlarımız sana pek kıymetsiz şeyleri vâdederek namus, haysiyet, şeref ve faziletini elinden almak istiyorlar. Düşmanlarının ağına düşme. Sen ancak iffet ve faziletinle iftihar edebilirsin. Buna inanıyorsan; dinimizin emrettiği şekilde örtünmek, senin için bir aşağılık duygusu sebebi değil, bilâkis manevi değerlerinin en emin koruyucusudur. Bunu duy, HAK'ka uy!..

Selâm Hak'ka tâbi olanlara!..

Türkiye İslâm Enstitüleri
Talebe Federasyonu
II. Başkanlığı

● KAYSERİ YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ TALEBE CEMİYETİNİN KONFERANSI

Kayseri Y. İslâm Enstitüsü Talebe Cemiyeti tarafından şehirde «Din ve Eğitim» mevzuunda bir konferans tertiplenmiştir.

Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Dr. Hasan Ali Koçer tarafından verilen konferans büyük bir dinleyici kitlesi tarafından alâka ile takip edilmiştir.

● ŞEHİDLER GECESİ MUHTEŞEM OLDU

İstanbul İmam-Hatip Okulu Mezunları Cemiyeti tarafından, Spor ve Sergi Sarayında, 18 Mart akşamı yapılan «Bedir'den Kıbrıs'a» gecesi çok muhteşem geçmiştir.

Kur'an-ı Kerim okunarak başlanan program, İmam-Hatip Okulu mehter takımının coşturucu marşları ve bir çok hatiplerin konuşmalarıyla devam etmiştir.

Muzazam bir tezahüratla salona giren Necip Fazıl Kısakürek ise konuşmasına: «Allah yolunun iki tip kahramanı vardır: 1 — Ölmeden ölenler, 2 — Ölüp de ölmeyenler» diyerek başlamış ve Mehmetçik hitabesiyle bitirmiştir.

Daha sonra «Veda Hutbesi» okunmuş ve Mustafa Yazgan konuşmuştur.

Kur'an-ı Kerimle başlayan gece, yine Kur'an-ı Kerimle bitirilmiş ve okunan binlerce fatiha ile şehitlerimizin ruhları taziz edilmiştir.

● CEYHAN'DA İMAM-HATİP OKULU

Yurdumuzun her yanında açılmaya başlayan İmam-Hatip Okulu yaptırma kampanyası, bütün hızıyla devam etmektedir. Bu arada Ceyhan'lı hayırseverler tarafından da İmam-Hatip Okulu yaptırma ve yaşatma cemiyeti kurulmuş ve okulun bir an önce açılabilmesi için kesif bir faaliyete girişilmiştir.

Ceyhanlı kardeşlerimiz bu hizmetlerinden dolayı tebrik eder, en kısa zamanda muvaffak olmalarını Cenab-ı Hak'tan niyaz ederiz.

Ayrıca;

TURGUTLU İMAM-HATİP OKULU'NUN TEMELİ ATILMIŞ ve önümüzdeki ders yılına yetiştirmek üzere çalışmalarına başlanmıştır.

Alanya'da da İmam-Hatip Okulu Yaptırma ve Yaşatma Derneği kurulmuştur. İlk anda 50 bin TL'den fazla yardım toplayan dernek idarecilerinin gayreti çevrede memnuniyet uyandırmıştır.

Manavgat İmam-Hatip Okulu inşaatı da bitmek üzeredir.

Bucak İmam-Hatip Okulu Yaptırma Derneği şimdilik beş dönümlük bir arsa üzerinde inşaatı devam etmektedir.

● İSLÂMÎ ESERLER KÜTÜPHANESİ

İlim ve kültürün senet ve dili olarak vasıflandırabileceğimiz «kitaplara, ecdadımızın ne kadar büyük bir değer verdiklerini bugün bize bıraktıkları zengin kütüphanelerimize bakarak anlamak mümkündür.

Onlar yaşadıkları asrın ötesine de damgalarını vurmak için didinmişlerdi. Dizi dizi eserler bırakmadan yaşamayı «gerçek mutluluk olarak telâki etmezlerdi. Yüce Peygamberin (S.A.) «İyi çıkır açan» ve «Hayırlı eser bırakan» kimseler hakkındaki engin ve zengin müjdesine gönül birliğiyle teslim olmuşlardı. Kendilerini, «hak ölçüsünün» bütün insanlık tarafından kabullenilmesi için, «Büyük Resûlün» «Küçük Elçileri» olarak yılmadan ve durmadan gayret göstermişlerdi.

Yaşatmak için yaşadılar. Bıraktıkları eserlerle devirlerini aşip bize geldiler.

Bir zaman geldi bu «Ulvi Çığırın» derin hikmetini artık umursamadık, onlardan kopmayı marifet bildik, maziye küfretilik ve kültürümüzden kopup robotlaşmak için kültürümüzün ifadesi olan kitapları kese kâğıdı yaptık. Mahallelerde, köylerde ve her köşede kitaplık yerine kulüp ve langirt salonlarını kurarak genç-

liği kitaptan uzaklaştırıp pis bir havanın içine sürükledik. En büyük seadeti terennüm edecek eserleri piyasaya sürüp alkışlayacağımıza, kitlenin ruhi bünyesini hercümerç içinde yuvarlayacak olan magazınleri alkışladık.

Allah'a şükürler olsun ki o ecdadın torunları yine uyandı. Bu uyanışı Anadolu'nun her köşesinde, hâlâ gelenek ve kültürümüzün bekkiliğini yapan kasabalarda görmek mümkündür. Ama şirin ve o derecede de ilerlemekte olan Akhisar kasabamız bu noktada yeni bir hareketin önderliğini yaptı.

Geçen yıl Ramazan ayında, kendi çocuklarını piyasadaki ahlâksız neşriyattan kurtarmak için bir «İslâmî Eserler Kütüphanesi» ni kurmayı tasarlamışlardı. Bir yıl sonra bu tasarımlarını en güzel bir şekilde gerçekleştirip kütüphaneyi halkın hizmetine sunduklarını görüyoruz. Bu kıymetli mesâilerinden dolayı onları tebrik eder, Hakkın rızasının üzerlerine olmasını dileriz.

Hayır Sever camii cemaati ve idare heyetinin kıymetli çalışmaları sayesinde meydana gelmiş olan bu kıymetli eserden, halk azami derecede istifade etmektedir. Evlere kitap veriliyor. Gençler ve ihtiyarlar oturup harıl harıl kitap okuyorlar. Bir taraftan da her ev, bir kitaplığa sahip olmak için çıkan bütün İslâmî neşriyatı peyderpey alıyor.

Bütün müslüman kardeşlerimizin böyle eserler vücûda getirmek için faaliyete geçmelerini bekleriz.

● KAYSERİ Y. İSLÂM ENSTİTÜSÜ TALEBE CEMİYETİ KAYSERİ TURAN KÖYÜNÜ KARDEŞ KÖY OLARAK SEÇMİŞTİR

23 Mart 1968 Cumartesi günü Kayseri Valisi, Kayseri Müftüsü, İl Halk kütüphanesi Müdürü ve Y. İslâm Enstitüsü Talebe Cemiyeti birlikte Turan Köyü'ne gitmişlerdir. İslâm Enstitüsünden bir grub köyde sohbet, konuşma ve vaazlarda bulunarak halkı tenvir etmişlerdir. Beraberlerinde götürdükleri dinî, İslâmî, millî eserler ile Turan köyünde bir kütüphane kurulmasını temin etmişlerdir. Turan köyü öğretmenleri, imamı, muhtarı ve topyekûn halkı memnuniyetlerini ifade edecek kelime bulamamışlardır.

Kayseri Y. İslâm Enstitüsü Talebe Cemiyeti kardeş Turan köyü ile irtibatını devam ettirmek niyetindedir.